

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Vliv virtuálního světa na volný čas středoškolské mládeže

Diplomová práce

Autor: Alena Kloučková
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Alena Kloučková, DiS.

Studium: P17K0327

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Vliv virtuálního světa na volný čas středoškolské mládeže**

Název diplomové práce AJ: The Influence of the Virtual World on the Leisure Time of High School Youth

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Pojetí a charakteristika volného času, funkce a vývoj volného času, sociální vlivy na způsob trávení volného času. Vymezení středoškolské mládeže, mládež, volný čas a virtuální svět. Charakteristika virtuálního světa, rizika trávení volného času ve virtuálním světě. Empirická část - virtuální svět ve volném čase středoškolské mládeže. Metoda výzkumu - dotazníkové šetření.

HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004 KRAUS, B. Středoškolská mládež a její svět na přelomu století. Brno: Paido, 2006 LIVINGSTONE, S. Young People and New Media. London: Sage, 2002 PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A.. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2002 SAK, P. Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000 WATKINS, S. The Young & The Digital. Boston: Beacon Press, 2009

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Oponent: Mgr. Jakub Holeček

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci zpracovala samostatně pod vedením svého vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem v ní všechnu použitou literaturu a jiné zdroje.

V Hradci Králové dne 17. listopadu 2019

Alena Kloučková

Poděkování

Mé poděkování patří především vedoucímu mé diplomové práce, prof. PhDr. Bohuslavu Krausovi, CSc., kterému vděčím za odborné vedení, cenné připomínky a za poskytnuté konzultace.

Anotace

KLOUČKOVÁ, Alena. *Vliv virtuálního světa na volný čas středoškolské mládeže*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, 2015. 99 s. Diplomová práce.

Diplomová práce popisuje problematiku virtuálního světa a jeho vliv na volný čas středoškolské mládeže. Cílem je shromáždit co nejvíce informací a následně prezentovat tuto problematiku, a prostřednictvím výsledků výzkumu poukázat na potřebu prevence v této oblasti.

Diplomová práce vymezuje a definuje základní pojmy zmiňované problematiky - volný čas, mládež a virtuální svět. Specifikuje sociální vlivy, které ovlivňují volný čas mládeže - rodinu, školu, vrstevníky a média. Zabývá se také konceptem mládeže v kontextu dospívání, volného času a virtuálního světa. Kapitola o virtuálním světě charakterizuje aspekty a možná rizika virtuálního světa.

Výzkum je zaměřen na virtuální svět ve volném čase středoškolské mládeže a obsahuje dotazníkové šetření. Výsledky ukazují, že virtuální ovlivňuje volný čas středoškolské mládeže.

Klíčová slova: volný čas, mládež, virtuální svět

Annotation

KLOUČKOVÁ, Alena. *The Influence of the Virtual World on the Leisure Time of High School Youth*. Hradec Kralove: Hradec Kralove University, Faculty of Pedagogy, 2019; 99 pages. Diploma Thesis.

The diploma thesis describes the problems of the virtual world and its influence of the leisure time of high school youth. The aim is to gather as much information as possible and subsequently to present this issue and through the results of the research to point out the need for prevention in this field.

The thesis determines and defines the basic concepts of the issue - leisure time, youth and the virtual world. It specifies the social influences that affect the free time of young people - family, school, peers and media. It also deals with the concept of youth in the context of adolescence, leisure and the virtual world. The chapter about the virtual world characterizes aspects and possible risks of virtual world.

The research is focused on the influence of the virtual world in the free time of high school youth and contains a questionnaire survey. Its results show that the virtual world does affect the leisure time of high school youth.

Key words: leisure time, youths, virtual world

Obsah

ÚVOD	9
1 CHARAKTERISTIKA VOLNÉHO ČASU	11
1.1 Funkce volného času	12
1.2 Vývoj volného času a jeho ovlivňování	13
1.3 Sociální vlivy na způsob trávení volného času	15
1.3.1 Rodina	17
1.3.2 Škola	19
1.3.3 Vrstevníci	20
1.3.4 Média	22
2 CHARAKTERISTIKA MLÁDEŽE	25
2.1 Adolescence	26
2.2 Mládež a volný čas	29
2.3 Mládež a virtuální svět	30
3 CHARAKTERISTIKA VIRTUÁLNÍHO SVĚTA	37
3.1 Atributy virtuálního světa	38
3.2 Rizika virtuálního světa	45
3.2.1 Negativum aspektů virtuálního světa	45
3.2.2 Závislostní chování ve virtuálním světě	46
3.2.3 Kyberhrozby	53
3.2.4 Jak minimalizovat rizika virtuálního světa?	57
4 VIRTUÁLNÍ SVĚT VE VOLNÉM ČASE STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE	59
4.1 Metodologická východiska	59
4.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření	62
4.3 Ověřování hypotéz	79
4.4 Shrnutí výzkumného šetření	81
ZÁVĚR	83
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	85
SEZNAM GRAFŮ	91
SEZNAM TABULEK	92
PŘÍLOHY	93

Úvod

Dnešní doba je velmi uspěchaná a lidé místo toho, aby se spoléhali sami na sebe a na své sociální dovednosti nebo vložili důvěru mezi své přátele, volí snadnější a rychlejší způsob - využívají nejnovější a rychle se šířící služby, které jim přináší virtuální svět. O tom, že lidstvo se stalo závislé na virtualitě, není pochyb, o tom se můžeme přesvědčit v každodenním životě. Internet nám nabízí možnost plnit si své povinnosti, aniž bychom museli někam dojíždět, zdržovat se ve frontách, komunikovat s lidmi. Internet nám poskytl daleko rychlejší způsob vyřizování záležitostí snad ve všech oblastech života.

Zcela jistě je tímto novým fenoménem ovlivněna nejvíce mládež. Zatímco starší generace bere využívání virtuálního světa a jejich služeb jako jistý způsob ulehčení ve vyřizování svých povinností, starostí či radostí, mládež v tomto novém světě žije. Já osobně to vnímám tak, že mládež je vedena k tomu co nejvíce využívat nové technologie a na potřebu zlepšovat se v sociálních dovednostech, sociální komunikaci se snad zapomíná... Je docela možné, že mládež ani nebude schopna vlivem nástupu nových informačních technologií, které se neustále zdokonalují, řešit své potřeby běžným přirozeným způsobem a nebude sociálně zdatná. Ve velké míře spatřuji tento problém v komunikaci mezi mládeží. Místo toho, aby si dva či více dospívající povídali mezi sebou, sedí mlčky u stolu a každý z nich drží v ruce mobilní telefon a nachází se v jiné dimenzi... Jak smutné, že? Ale bohužel, i když paradoxně, je to realita.

Tématem mé diplomové práce je Vliv virtuálního světa na volný čas středoškolské mládeže. Na tuto oblast jsem zaměřila svou práci záměrně - má bakalářská práce se zabývala volným časem jako faktorem rizikového chování mládeže. Obsahem diplomové práce se snažím o rozšíření problematiky volného času v návaznosti na neoddělitelnou součást života mládeže - života v online prostředí.

Cílem diplomové práce je tedy shromáždit co nejvíce informací a představit následně problematiku volného času středoškolské mládeže, který je ovlivňován životem ve virtuálním prostoru. Prostřednictvím výsledků výzkumného šetření chci poukázat na skutečnost vysoké míry vlivu virtuálního prostředí a potřeby zaměřit se na jeho prevenci v oblasti nezdravého využívání (zneužívání).

Teoreticky shrnuji základní pojmy problematiky - volný čas, mládež a virtuální svět: v první kapitole popisují volný čas a jeho funkce. Následně pro srovnání uvádím vnímání volného času z historického pohledu a v neposlední řadě vyzdvihují sociální vlivy, které zaručeně

formují způsob využívání volného času s akcentem na socializaci. Druhá kapitola pojednává o mládeži, dospívání a o vztahu k volnému času a virtuálnímu světu, využívání virtuálního světa mládeží pak dokládám výtahy z různých výzkumných akcí týkající se mládeže. Třetí kapitola je věnována virtuálnímu světu, jeho aspektům a možným rizikům, které sebou přináší.

V empirické části prezentuji výsledky svého výzkumného šetření zaměřeného na virtuální svět ve volném čase středoškolské mládeže.

1 Charakteristika volného času

Člověk ve své podstatě nemá nic vzácnějšího a hodnotnějšího než čas. Každé lidské bytosti je „svěřen“ čas a každá lidská bytost s ním může nakládat, jak uzná za vhodné. Možná je to to jediné, v čem nejsou rozdíly mezi lidmi, rozdíl je jen v tom, jak svůj čas člověk využívá. Seneca pravil, že není pravda, že máme málo času, pravdou ale je, že ho hodně promarníme. Čas je dobou, ve které realizujeme svůj život prostřednictvím různých činností. Tento čas, který nám byl dán, můžeme rozdělit na povinnosti, které člověka doprovází každým krokem po celý život (škola, studium, zaměstnání, péče o blízké, o domácnost, o majetek,...) a na volný čas.

Volný čas je neodmyslitelnou součástí života každého z nás. Snad nikdo si svou existenci bez volného času nedokáže představit. Volný čas, stejně tak jeho využívání, je poměrně frekventovaným tématem. „*Volný čas je oblastí živé se rozvíjející a současně přinášející řadu problémů.*“ (Hofbauer, 2004, s. 9) Vzhledem k ekonomickému rozvoji ve společnosti a stále rostoucí životní úrovni zaujímá volný čas větší časový prostor a s tím související i významnější postavení v životě lidí. A proto se stává středem zájmu mnoha sociálních věd, předně pedagogických, psychologických, ale i sociologických či filosofických.

Pávková definuje volný čas jako dobu, „*kdy si své činnosti můžeme svobodně vybírat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“ (Pávková, 2002, s. 13)

Hofbauer dále zmiňuje, že jde o činnost, do které člověk vstupuje s nějakými očekáváními.

Slovenský pedagog Kominarec k definicím volného času dodává, že z nich lze vyčlenit dva základní směry v chápání volného času. Ty se naprosto shodují s Vážanským:

- » negativní chápání volného času - kdy jej tvoří čas, jenž zůstane po splnění pracovních či studijních povinností, po splnění úkolů v domácnosti a po uspokojení základních biologických potřeb
- » pozitivní chápání volného času - jde o svobodný čas z hlediska potřeb člověka, a ten s ním volně nakládá. Vážanský doplňuje, že „*je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu je nikdo nenutí a k čemu také není ani podvědomě nuceno.*“ (Vážanský, 2001, s. 30)

Co tedy lze do volného času zahrnout? Mezi běžné činnosti, které jsou spojené s volným časem, patří odpočinek, zábava, zájmové aktivity, rekreace apod.

1.1 Funkce volného času

Ani ve vymezení funkcí volného času nejsou autoři jednotní, proto různí autoři vymezují různé funkce volného času.

Nejobecněji lze funkce volného času vymežit dle Sakových - podle nich plní volný čas z hlediska vztahu k jedinci funkci relaxační, rekreační a rozvojovou. Tyto hlavní funkce (odpočinek, zábava, rozvoj osobnosti) uvádí i Hofbauer.

Funkce volného času v chápání zahraničních autorů jsou více obsáhlé. Např. sociolog volného času Roger Sue klasifikuje funkci psychologickou (relaxace, rekreace, rozvoj), sociální (socializace), terapeutickou a ekonomickou („*pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti*“ (Hofbauer, 2004, s. 14))

Nejpodrobněji definuje funkce volného času německý psycholog volného času Horst W. Opachowski:

- » *rekreace* - různé způsoby odpočinku napomáhající zotavení a uvolnění, „natankování“ energie v oblasti zdraví, „*uspokojení sexuální potřeby, zbavení se zátěží všedního dne a psychické uvolnění, probuzení pocitu osvobození od chybných a přemrštěných požadavků, zabezpečení dostatečného odpočinku a spánku, upevňování zdravotního stavu, všeobecně příjemný pocit*“ (Vážanský, 2001, s. 37)
- » *kompence* - napomáhající k absenci zklamání, námahy a frustrací formou zábavy či jiného rozptýlení (lenošení, „nicnedělání“). Dle Opachovského jde o úmyslné zřeknutí se různých pravidel a nařízení, tzv. vědomé užívání života
- » *edukace* - potřeba uznání, výchova a další vzdělávání, jde o vynaložení úsilí k dalšímu učení a aktivizaci svých možností jednání
- » *kontemplace* - duchovní rozměr činnosti, směřuje k hledání smyslu života, je potřebou klidu a pohody. Jde o hledání a získávání času pro sebe samého, o podporu umění uvědomit si vlastní osobu o porozumění sobě samému apod.
- » *komunikace* - navazování kontaktů a partnerství, vyhledávání rozdílných společenských vztahů, objevování času pro jiné, empatie či láska, něžnost...
- » *participace* - jako potřeba člověka účastnit se vývoje společnosti skrze občanské či spolkové aktivity. Je hledáním možností pro vlastní iniciativu, řadíme sem pojmy jako je spolurozhodování, spoluúčast, spoluodpovědnost
- » *integrace* - jako snaha o stabilizaci života rodiny, její začleňování do společnosti. Je odrazem potřeby společnosti, „skupinového“ vztahu a tvoření skupin

» *enkulturace* - související s rozvojem sebe samého, vyjádření skrze různé činnosti (sportovní, technické,...). „*Uspokojení touhy po nezávislém růstu schopností a nadání osobnosti, prosazování subjektivních myšlenek a různých řešení problémů, přání po individuálním tvůrčím uplatnění, podpora schopnosti vyjádření.*“ (Vážanský, 2001, s. 38)

1.2 Vývoj volného času a jeho ovlivňování

Jak se volný čas vyvíjel z hlediska vývoje společnosti? Ohlédneme za vývojem samotného termínu volný čas. Z hlediska dějinného vývoje a významu, který mu byl přiřkládán, lze na volný čas pohlížet z hlediska sociologického a dále pedagogického. Samozřejmě se volným časem zabývaly i jiné vědní disciplíny, ale tyto dvě hlavní skupiny s ohledem na téma diplomové práce nám bohatě postačí.

Čas, který má každý z nás k dispozici, sociologie zmiňuje jako odezvu na průmyslově pracovní období. „*Volný čas se stal aktuálním pro převažující část industrializované společnosti teprve zavedením osmihodinného pracovního dne (ve vyspělých zemích), to znamená od konce první světové války.*“ (Vážanský, 2001, s. 22) Dá se říci, že počínaje tímto obdobím můžeme uvažovat o termínu volného času v dnešním slova smyslu.

Jak se ale na volný čas nazíralo v historických dobách? Není pochyb o tom, že se různilo, stejně jako se pozměňoval jeho význam či jeho obsah.

Počátky užívání pojmu nalézáme teprve od **14. století**, kdy „*se začalo používat spojení slova „volný“ s významy pro časové jednotky jako „den“ a „čas“.*“ (Vážanský, 2001, s. 23) Slovní spojení „volný čas“ v tehdejší době označoval tržní nečinnost obchodníků, pocestných či navrátilců z cest.

V období humanismu (**14. - 16. století**) se pojem volný čas poprvé použil pro vyjádření zvýšeného nároku jedince na svobodu v pravém slova smyslu, kdy mu byla přisuzována osobní svoboda a nezávislost.

V období reformace (**16. - 17. století**) byl volný čas chápán jako zbývající časový úsek. „*V návaznosti na společenskou formaci se vytvořila odlišná etika práce, která vedla k preciznější kalkulaci s časem.*“ (Vážanský, 2001, s. 24)

Od dob osvícenství (**18. století**) se zdvihla vlna odporu s cílem zajistit úplnou a opravdovou svobodu člověka opírající se o humanistické chápání volného času. Proto se v roce 1760 J. J. Rousseau domáhal založení veškeré výchovy na „čase svobody a volnosti“. V průběhu 18. století se současně rozvíjela i tzv. protestantská duchovní péče, která dobu tzv. hodin

volna chápala jako rekreaci, během níž se ale v souladu s pracovní etikou měly vykonávat nutné úkony. Za pomoci křesťansko-duchovního vlivu se až do **20. století** rozvíjela představa volného času jako prostoru, který je určen pro uvědomování si duchovní orientace člověka a náboženskému rozjímání.

Za zvláštní charakteristický evropský znak je považováno chápání volného času jako doby zotavení, kdy je proti sobě stavěn pracovní život a soukromí, neboli pracovní doba a volný čas, v němž je práce odmítána. Na základě tohoto nahlížení se pojem volný čas prolíná do oblasti ekonomiky, sociální péče a politiky.

Koncepce volného času a s tím spojená terminologie prošly od počátků svého užívání po současnost podstatným rozvojem. Spolu se stále se zvyšujícím významem volného času se jeví jako nezbytné vymezit i nové související pojmy, které se očividně stále více uplatňují. Zejména se to týká volného času dětí a mládeže, jenž se dlouhodobě dostává do středu zájmů společenských vědních disciplín a také oblastí, s níž se volný čas nejhojněji spojoval.

Vznikají tedy první pedagogické snahy reagující na potřebu ovlivnit volný čas, kterého u mládeže v průběhu posledních let neustále přibývalo. Nejprve vzniká koncepce a označení **výchova mimotřídní**, která zahrnuje veškeré aktivity uskutečňované školou, a to mimo povinnou školní výuku (tzn. mimo třídu, mimo učební osnovu, jde o výchovu tzv. doplňující). Dalším pojmem je **výchova mimoškolní**, která „*pojmenovává činnosti uskutečňující se mimo školu, např. ve sdruženích a zařízeních volného času.*“ (Hofbauer, 2004, s. 16) Od poloviny šedesátých let předešlého století vznikají ve většině evropských zemí předpoklady pro rozšiřování volného času - kromě zkrácení pracovní doby nebo zavedení pětidenního pracovního týdne u dospělých, jsou to i změny týkající se studentů: zavedení pětidenního školního týdne, růst počtu žáků a jejich účast na aktivitách ve volném čase. V šedesátých letech se oba dva pojmy (mimotřídní a mimoškolní výchova) shrnují do jednoho, mnohem širšího a věcně správnějšího označení, a tím je **výchova mimo vyučování**. Ani tento název však nebyl zcela uspokojivý. I přesto, že vystihoval komplexní pojetí popsané „*rozhodováním samého dítěte a mladého člověka o vstupu do aktivit a o účasti na nich, uskutečňováním volného času mimo bezprostřední vliv rodiny a mimo povinné vyučování, jeho realizace prostřednictvím specifických činností a institucí.*“ (Hofbauer, 2004, s. 16), chyběla v něm charakteristika vztahu k volnému času. Na základě znovu uskutečňovaných empirických šetření o volném čase se objevují první zmínky a úvahy o pedagogickém zhodnocování volného času a o nové disciplíně sociologie - pedagogice volného času. Volný čas nabýval stále většího významu, stále rostlo jeho množství, jeho význam i možnosti. Přelomem

v chápání volného času se stala 90. léta 20. století. „V jejich průběhu se věkové, sociální a zájmové spektrum jeho účastníků rozšířilo; funkce, obsah a metody výchovného působení obohatily a rozrůznily; volný čas se stále patrněji stával dimenzí celého, výrazně se prodlužujícího lidského života.“ (Hofbauer, 2004, s. 17). Vzniká tedy disciplína pedagogika volného času a další příbuzné obory (jako např. pedagogika zážitků, pedagogika dobrodružství aj.).

Výchova mimo vyučování a pedagogika volného času se v současné době zastřešuje souhrnným pojem, kterým je výchovné zhodnocování volného času, a to v sobě dle Hofbauera zahrnuje **3 zásadní oblasti výchovy**:

- » výchova ve volném čase - zahrnuje veškeré působení ve volném čase, základem je dobrovolnost účasti na volnočasových aktivitách, prostřednictvím kterých se mládež stává aktivním činitelem výchovného procesu
- » výchova prostřednictvím aktivit volného času - zaměřuje se na utváření individuálních rysů a pomáhá připravovat mladého člověka na život mezi druhými lidmi (vrstevníky i dospělými)
- » výchova k volnému času - lze ji „pokládat za klíč pro otevírání nových možností aktivit a rozvoje člověka, za motor, který celému úsilí dává potřebnou orientaci a dynamiku.“ (Hofbauer, 2004, s. 18)

1.3 Sociální vlivy na způsob trávení volného času

V literatuře se dočteme o mnoha faktorech, které ovlivňují způsob trávení volného času. Pomněme-li ty psychické, o nichž má diplomová práce nepojednává (jsou jimi faktory osobnosti jako např. temperament, rysy osobnosti, kognitivní aspekty apod., dále emoce nebo motivace), významnou roli sehrávají faktory sociální.

V mnoha případech se autoři ve vymezování pojmů nějakým způsobem liší, avšak v tomto ohledu se shodují - **vliv prostředí** na vývoj jedince, potažmo jeho působení na utváření volného času, je nepochybný. Po celá staletí se různí autoři zaobírali otázkou, jaký vliv na utváření a rozvoj osobnosti má prostředí, ve kterém od svého narození vyrůstáme. Ač již přikládali prostředí menší či větší význam, rozhodně jej neopomíjeli. „Dnes již nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy a v nějaké míře nás poznamenává a ovlivňuje.“ (Kraus, 2008, s. 72) Prostředí je tvořeno vším, co člověka obklopuje - tedy předměty, jevy, prostorem kolem nás. Z pohledu sociální pedagogiky lze prostředí kategorizovat mnoha způsoby. Jedním je

hledisko velikosti prostoru, o který se jedná - rozeznáváme pak makroprostředí, regionální prostředí, lokální prostředí a mikroprostředí. „Pokud jde o význam prostředí z hlediska velikosti prostoru, pak zásadní roli v socializačním procesu hraje nepochybně mikroprostředí, které působí intenzivně, bezprostředně a s vysokou frekvencí.“ Nicméně mikroprostředí není určující, „protože celospolečenské poměry ovlivňují po všech stránkách všechna další prostředí, přičemž toto působení se jakoby lomí přes roviny nižší (tedy poměry v regionu, lokalitě i v rodině).“ (Kraus, 2008, s. 70) Pro oblast sociální pedagogiky je dle Krause důležité uvést ještě jedno členění - každé prostředí jakéhokoliv typu má vždy dvě stránky. A to stránku materiální, čímž je prostor prostředí - jeho stav, vybavení, faktory, které se v něm vyskytují, a druhá je stránka sociálně psychická, kterou tvoří lidé nacházející se v daném prostoru - jejich vzájemné vztahy a struktura (ve spojitosti s věkem, pohlavím či kvalifikací).

Socializace

Dle Procházky se zásadní vliv sociálního prostředí na jedince projevuje v první řadě v procesu socializace, v němž dochází k celoživotní proměně jedince a z bytosti biologické se stává bytost společenská. Socializace je „proces, v němž se učíme v dané společnosti žít.“ (Kraus, 2008, s. 59)

Nutno podotknout, že jde o celoživotní proces, což je zřejmé i z Procházkovy typologie socializace. Primární socializace probíhá v rodině, v období dětství a částečně dospívání. Sekundární socializace se odehrává především v období dospívání, kdy mladý člověk vstupuje do interakce s vrstevníky a zapojuje se do „školního světa“, do jeho dění (tato druhá etapa socializace se může částečně vztahovat i na období dospělosti a týká se vstupu do nového prostředí - zaměstnání). Poslední etapou je socializace terciální, která dále pokračuje celým životem a jde v ní o to obstát novým požadavkům, které člověka provází v průběhu jeho existence.

A co vše se vlastně odehrává v procesu socializace? Zde bychom mohli uvést **fáze socializace**, které zmiňuje slovenská pedagožka Hroncová. Z pohledu společenských věd je toto členění na 2 etapy socializace nejjednodušší a plně dostačující. První je přípravná fáze, ve které si dítě osvojuje základní komunikační prostředek - řeč, a dále v této fázi „postupně zvnitřňujeme společenské hodnoty a normy, dále procházím akulturací (proces kulturních změn, které jsou důsledkem těsných kontaktů rozdílných kultur) a přejímáme základní společenské role.“ (Kraus, 2008, s. 61). Z čehož mimo jiné vychází, že v průběhu socializace dochází k osvojování si určitých sociálních rolí, čímž se rozumí „chování, které sociální skupina očekává od každého svého člena. Závisí na normách a hodnotách dané skupiny

a na sociální pozici jedince ve skupině.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 219) V jistých situacích, záležitostech se člověk musí přizpůsobovat pravidlům společenského života. Proto dle Krause můžeme hovořit o socializaci jako o společenské adaptaci, *„jejímž prostřednictvím si člověk osvojuje očekávané způsoby chování, pravidla soužití, zaujímá společenské role atd.“* (Kraus, 2008, s. 60). Dalším pojmem souvisejícím se socializací je sociální zrání, které Sak charakterizuje jako *„proces vývojových změn jedince, který probíhá pod tlakem měnící se sociální pozice a role, vedoucí k postupné proměně objektu společenské péče ve společenský subjekt.“* (Sak, 2000, s. 35) Přičemž zdůrazňuje, že ono sociální zrání probíhá v rovině vědomí a v rovině osvojování si sociálních kompetencí. Neopomenutelná je rovněž teorie sociálního učení A. Bandury, podle něhož v socializaci jde o *„vyrovnávání se s požadavky, před než jsou jedinci společnosti a svým sociálním okolím stavěni.“* (Kraus, 2014, s. 83) Velkou roli přitom hraje identifikace a imitace.

Druhou etapou socializace je *fáze realizační*, v níž člověk přebírá a plní další role. V souvislosti s životní dráhou, kterou právě prochází, vykonává řadu činností. Životní dráhy jsou: rodinné (založení vlastní rodiny), profesní (potřeba vzdělávání, zvyšování kvalifikace) a společenské (aktivity směřující k všeobecné užitečnosti, sociální prospěšnosti).

Jak jsem uvedla výše, zásadní roli v socializačním procesu má mikroprostředí, čili bezprostřední prostor, v němž pobýváme. Z hlediska přirozeného vývoje je to rodina, její roli nadále zastupují a přebírají vrstevníci, přechází do školního prostředí a nemůžeme přitom přehlédnout média a jejich vliv, které člověka provází téměř na každém kroku.

1.3.1 Rodina

Nejsilnější a nejpodstatnější vliv na utváření osobnosti má bezesporu rodina. Jsou to rodiče, kteří o své dítě pečují již od samého počátku a mají možnost své dítě a jeho chování do určité míry regulovat.

Řada autorů se shodne na skutečnosti, že rodina hraje hlavní roli v socializaci, je tzv. primárním činitelem socializace. Helus zmiňuje, že je to právě rodina, která svým způsobem jednání a svým postojem k dítěti, i podporou či zprostředkováním základních vzorců chování a myšlení u dítěte ovlivňuje, jaký bude jeho vývoj - resp. jak bude rozvíjet *„své vztahy k sobě samému, druhým lidem, širšímu sociálnímu okolí, k věcem a úkolům.“* (Helus, 2015, s. 198)

Hofbauer hovoří o rodině jako o primární sociální skupině, která je zároveň i prvotním prostředím volnočasového života a výchovy a významně se podílí na formování osobnosti. Mezi podstatné jevy, které souvisejí s využíváním volného času, řadí např. velikost rodiny, úplnost rodiny, pozdější zakládání rodiny. Dalšími důležitými atributy podílející se

na způsobech trávení volného času mládeže jsou **funkce** a funkčnost rodiny. Zmíním jenom ty podstatné. Těžištěm pro naplňování a využívání volného času rodinou je *funkce rekreační, relaxační a zábavná*, která se projevuje ve volném čase rodiny (zda rodina tráví svůj volný čas pospolu, jakým způsobem ho tráví a jak využívá dny volna /víkendy, dovolené/). Svůj význam zastává i *funkce socializačně-výchovná*, prostřednictvím které je dítě připravováno na vstup do samostatného a reálného života, aby tzv. samo obstálo. Rodiče se snaží své dítě učit „*přizpůsobovat se životu, osvojit si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti.*“ (Kraus, 2008, s. 82) Svou roli zde sehrává i **výchovný styl rodičů**. V podstatě rozlišujeme tři výchovné styly - *liberální* (rodiče svým dětem vše dovolí), opakem je *autoritativní* (rodiče svým dětem přikazují a dítě musí příkazy plnit) a „zlatou střední cestou“ je *demokratický výchovný styl* (ten je založený na vztahu partnerství mezi rodiči a dětmi a je zde prostor pro diskusi). Z hlediska **funkčnosti rodiny** zde uvedu dysfunkční a afunkční rodinu, „*kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkční rodiny. Ty již bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte.*“ U afunkční rodiny mohou být poruchy „*tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí, nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci.*“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 143) S ohledem na neplnění funkcí lze odvodit, že náplň a způsob volného času nebude žádným způsobem korigována. Ve většině případů se rodiče nezajímají a nestarají se o své děti, natož o to, jak vlastně a s kým tráví svůj volný čas. Hofbauer dále uvádí, že „*vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny, podmíněná zejména způsobem jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů vzhledem k dětem nebo časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost.*“ (Hofbauer, 2004, s. 57) V první řadě se jako nejpodstatnější jeví aktivní zájem rodičů na volném čase svých dětí. V době dospívání těžko budeme výrazně ovlivňovat volný čas svých skoro-dospělých potomků, je zapotřebí už od raného dětství být dobrým příkladem a ukazovat smysluplné činnosti, které lze ve volném čase vykonávat. Ať už jde o vzdělávací nebo sportovní činnosti - stále se jeví lépe než pasivní sledování televizního vysílání, hraní her na počítači či jiných zařízeních nebo komunikací a „zábavou“ s vrstevníky skrze online síť. Hofbauer popisuje rodinu jako inspirátora, podporovatele i realizátora volnočasových aktivit, kterými mohou „*svoje děti učit k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i po založení vlastní rodiny.*“ (Hofbauer, 2004, s. 61)

Nejmocnější účinek v tomto ohledu má:

- » nápodoba a reprodukce, kdy se rodiče stávají pro své děti vzorem pozitivního volnočasového chování tím, že se spolu všichni ve volném čase aktivně věnují nějaké činnosti. Může jít např. o hraní společenských her, společné vycházky, výlety, dovolené, návštěva kulturních akcí a mnoho dalšího. Negativní dopad může zapříčinit pasivní volnočasový život rodičů, kteří svým dětem reprodukuje nudu a nicnedělání nebo konzumní způsob života.
- » uskutečňování individuálních a společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině, v němž dítě navazuje na zájem rodičů nebo se rozhodne svůj zájem přesunout do jiné oblasti. Může se jednat o oblasti sportovních aktivit, nebo turistické, umělecké, přírodovědné nebo technické činnosti).
- » citlivé sledování a cílevědomé reagování na potřeby, zájmy a nadání dětí, kdy rodiče své děti podporují na realizaci různých činností mimo rodinu (ke kterým je buď sami rodiče přivedli, nebo ke kterým se dítě samo „přihlásilo“), zde se již projevuje vliv vrstevníků.

1.3.2 Škola

Škola je dalším významným činitelem, který rozvíjí osobnost dítěte všemi směry. Vstupem do školy započala sekundární socializace a všeobecně se očekává, že škola bude institucí, která vytvoří předpoklady „*pro úspěšný vstup příslušníků mladé generace do profesionálního, občanského i volnočasového života.*“ (Hofbauer, 2004, s. 66)

Rovněž škola zastává různé **funkce** ovlivňující vývoj dítěte. Za zmínku stojí funkce rekreační, která je z hlediska přínosu pro volnočasový rozvoj dětí a mládeže nejvýznamnější. Do této funkce řadíme aktivity mimo školní vyučování, jako jsou školní družiny nebo zájmové kroužky, ale také trávení přestávek v době mezi vyučovacími hodinami. „*Zdaleka ne na všech školách se zamýšlejí nad tím, jak by měli žáci trávit přestávky a co proto v rámci podmínek dané školy mohou udělat. Problematické jsou především pobyty venku.*“ (Kraus, 1999, s. 108) Některé školy disponují školními dvory, kde mohou žáci svou volnou chvíli (většinou o „velké přestávce“) využít pobytem na čerstvém vzduchu pod pedagogickým dohledem, jiné školy takovou možnost nemají a tak se žáci shlukují na chodbách nebo zůstávají ve svých třídách.

Do školních družin docházejí především žáci prvních stupňů základních škol, v odůvodněných případech i žáci druhého stupně. V poslední době došlo k regulaci počtu dětí ve školní družině, minimální počet dětí je 20 žáků prvního stupně (max. 30 dětí) a další oddělení je možné otevřít při počtu 27 účastníků z prvního i druhého stupně. Výjimku

obdržely družiny při malotřídních školách, které mohou otevřít oddělení s min. 5 účastníky. Nemohou-li být děti z kapacitních důvodů zapsáni do školní družiny, nastávají u mnoha rodičů problémy, komu dítě přenechat nebo kam jej umístit do doby, než se vrátí ze svého zaměstnání.

Dále škola využívá různých forem aktivit, mezi které patří příležitostné či jednorázové aktivity (např. návštěvy kulturních akcí, účast na sportovních či matematických soutěžích apod.) a v neposlední řadě i pravidelné zájmové činnosti - zájmové kroužky. Skrze volnočasové aktivity školy kladou důraz na zvýšení aktivity a iniciativy žáků, usilují o jejich motivaci a týmovou spolupráci. Zájmové činnosti jsou dětem nabízeny v různých oblastech, např. sportovní hry, zdravotnické kroužky, šachy, pěvecké kroužky, paličkování atd. Obecně však některé základní školy „*pouští tuto oblast více méně ze zřetele (pokles počtu oddělení školních družin, pokles počtu zájmových kroužků ap.), a přenechává ji jen specifickým zařízením, jichž rovněž ubývá.*“ (Kraus, 2014, s. 93)

Střední škola již poskytuje zpravidla užší paletu zájmových činností. Volný čas se na střední škole podporuje nabídkou různých aktivit odpovídající druhu či zaměření konkrétní školy. Běžně se však usiluje se o dostatek pohybových aktivit. Zpravidla na konci školního roku realizují některé střední školy namísto společných školních výletů sportovní kurzy zaměřené např. na turistiku, cyklistiku, kolektivní hry. Střední školy pořádají i tzv. adaptační pobyty, které bývají spojeny se sportovními aktivitami a slouží tedy nejenom ke stmelení nového kolektivu. V rámci vzdělávacího procesu jsou pak studentům nabízeny i jiné aktivity, např. poznávací či jazykové pobyty.

Na socializaci se pak významně podílí učitel. „*V souvislosti s osobností učitele (vychovatele) třeba zdůraznit, že funguje jako vzor pro jednání. Prostřednictvím osobnosti učitele se vytváří nejen vztah ke škole, k vědě vůbec, ale celkově k hodnotám, k životu, společnosti.*“ (Kraus, 2014, s. 96)

1.3.3 Vrstevníci

Nezastupitelnou úlohu v období sekundární socializace zastávají vrstevníci. Jsou jimi ti, kteří dosahují přibližně stejného věku. Ve vrstevnických skupinách se pak velmi jednoduše řečeno sdružují ti, co se navzájem znají, navzájem spolu komunikují a mají společný cíl. Kraus představuje ve své publikaci dvě **funkce vrstevnických vztahů** dle Wroczyńskiho:

» „*příslušníci mají možnost v nich ukázat, co se naučili tím, že se účastní života dospělých*

» *utvářením vrstevnických skupin rozvíjí jejich členové samostatné úsilí, uskutečňují své cíle, které nemohou realizovat v jiných formách aktivit, pokud nedosáhnou sociální dospělosti.*“ (Kraus, 2014, s. 101)

Potřeba kontaktu s vrstevníky provází člověka již od předškolního věku a stále se zvyšuje. Ve středním školním věku (mezi 9 a 12 rokem) dítě začíná hledat mezi vrstevníky své identifikační vzory a ty rodinné vzory ustupují do pozadí. V období pubescence (od 12 do 15 let) jsou rodiče „odsunuti“ *na druhou kolej a směrodatné je to, co se odehrává ve vrstevnických vztazích. Toto jednání je projevem začínající snahy odpoutat se od rodičů.*“ (Scheerová, 2010, s. 95) Proto s nimi tráví i převážnou většinu svého volného času. Ve skupině vrstevníků cítí vyšší míru spolenectví pro své názory i způsoby chování. V adolescenci hrají vrstevnické vztahy nejzásadnější roli v procesu osamostatnění se a odpoutávání se od rodiny.

Ohlédneme-li se o několik let zpět, zjistíme, že význam vrstevnických skupin pro dospívajícího jedince výrazně vzrostl. Dle výzkumu týkajícího se problémů středoškolské mládeže publikované Krausem byl zaznamenán od roku 1989 v průběhu 12ti let téměř trojnásobný nárůst v důvěře a podpoře vrstevníků oproti rodičům: *„Zatímco v roce 1989 uvádělo jen 16% středoškoláků, že v případě pomoci při řešení různých životních těžkostí a problémů hledají oporu u svých vrstevníků, v roce 1991 už to bylo přes 27% a v roce 2001 dokonce již téměř 40%.*“ (Kraus, 2014, s. 101)

Ve vrstevnické skupině adolescent uspokojuje dle Scheerové potřebu stimulace, která je uskutečňována styky s vrstevníky, společnými činnostmi a s nimi spojenými zážitky. Potřebu orientace a smysluplného učení naplňuje prostřednictvím komunikace a řešením problémů a využíváním různých strategií. Nejpacit'ovanější potřebu - potřebu jistoty a bezpečí, kterou dospívající pomalu ztrácí u rodičů (vlivem odpoutávání se od nich) nahrazuje u svých vrstevníků. Především v citové oblasti, přesněji řečeno v uvědomění si některých nedostatků, *„které provázejí emocionální podporu od jeho primárních osob. Na základě toho si pak může vyvodit závěr, že někdy je lepší uspokojit své potřeby citové vazby v jiných vztazích než v těch aktuálních k rodičům.*“ (Macek, Štefánková, 2006, s. 32)

Mezi **znaky vrstevnických skupin** řadí Kraus její cíle a normy, podle kterých jejich členové jednají, a rovněž i hodnoty, které vyznávají. Adolescentní vztahy mezi vrstevníky charakterizuje vysoká míra konformity, která se projevuje nejen ve stylu oblékání (někdy až přijetím nového životního stylu), nýbrž i stylem vyjadřování, chování, zastávaných hodnot, tradic či rituálů. Podle těchto hledisek dle Krause rozlišujeme vrstevnické skupiny, které mají pozitivní vliv na rozvoj osobnosti mladého člověka a pak jsou to ty, co působí opačným

směrem a vlivem jejich negativního působení mohou vrstevnické skupiny nabýt asociální či antisociální podobu (party, bandy, gangy).

To, do jaké vrstevnické skupiny adolescent „vstoupí“, je dle Macka a Štefánkové do jisté míry ovlivnitelné. „*Citová vazba s primárními osobami/rodiči ovlivňuje často podobu vrstevnických vztahů.*“ (Macek, Štefánková, 2006, s. 33) Není to tedy tím, že by rodiče svému dítěti přikázali, s kým se může a nesmí přátelit, vše je dáno rodičovským přístupem k dítěti i životu, a výchovou.

1.3.4 Média

Média charakterizuje pedagogický slovník jako přenašeče sdělení, které „*je přijímáno velkým, anonymním a heterogenním souborem adresátů.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 119) Jsou považována za nástroje, prostřednictvím kterých se uskutečňuje masová sociální komunikace. Média zprostředkovávají informace, poskytují reprodukovanou či virtuální zábavu, jsou všudypřítomná... Vzhledem k rychlosti pokroku a rozvoje vědy se stávají globálním činitelem, který ovlivňuje život každého z nás - samozřejmě se podílí i na formování volného času. Sak prezentuje stále vyšší propojenost volného času mládeže s médii, které dokazuje svými realizovanými výzkumy a konstatuje, že přirozené prostředí je podstatným způsobem vyměňováno za prostředí virtuální. Jedlička upozorňuje, že elektronická média se „*nesporně stala nepřehlédnutelným komunikačním prostorem a mocným socializačním prostředkem.*“ (Jedlička, 2015, s. 47)

K významným funkcím médií řadíme poskytování informací (*informativní funkce*), zásadní je *funkce formativní*, která ovlivňuje jednak postoje jedinců a v zásadě pak celou osobnost. Do *komunikativní funkce*, prostřednictvím které dochází ke spojení mezi určitou skutečností a příjemcem, „*můžeme zahrnout i přínos médií v celkovém procesu socializace, kdy pomáhají stabilizovat normy, vzory, ideály, přispívající ke kultivaci tím, že učí adresáta přejímat dané způsoby chování, které jsou pro určité sociální či etnické skupiny charakteristické, učí se sdílet a ctít hodnoty, tradice, rituály.*“ (Kraus, 2014, s. 113) Z každodenního shonu vytrhuje člověka *funkce rekreativní*, která má za úkol zbavit psychického napětí, navodit uvolnění, přinést zábavu,...

Vývoj médií prodělal nevídanou změnu, obzvláště na přelomu 20. a 21. století. Ohlédneme-li se do úplných počátků, pak s *první etapou* je spojený především vývoj řeči a komunikace psanou formou, a to prostřednictvím maleb, kamenu, hliněných tabulek či papyruse. V *druhé etapě* se lidské vědění převedlo do podob knižních. Vynález knihtisku umožnil zprostředkovávat informace v novinách, časopisech a v knihách. *Třetí etapa* vývoje médií

byla založena na objevu elektřiny - byly vynalezeny telegrafy, telefony a později se zprostředkovávané informace přenášely do podob fotografií a filmu a vzniklo rozhlasové a televizní vysílání. *Současnou etapu* vývoje médií vystihuje nástup počítače a internetu. „Změny v oblasti informačních technologií realizované v posledních dvaceti letech jsou zásadnější než změny v oblasti informačních médií za celou historii lidstva.“ (Sak, 2007, s. 22)

Výzkumy realizované v oblasti vlivu médií se dlouho zaobíraly vlivem televizního vysílání na mládež. Možná proto, že z výsledků mnohých bádání se sledování televize jeví jako nejčastější aktivita mládeže ve volném čase. K tomu se vázaly další výzkumy, které se soustředily na zobrazované násilí. Kraus spatřuje v násilí prezentované v televizi značnou hrozbu, jelikož může fungovat jako pobídka k podobnému chování. Je zobrazované tak často, až se může zdát, že je nedílnou součástí lidského života a jeho četnost pak může vést ke klamně představené, že mezi lidmi je takové či podobné chování běžné a normální. Tento jev je Pospíšilem a Závodnou označován jako znečitlivující účinek médií, „který se zakládá na teorii, že je-li člověk dlouhodobě vystavován určitým podnětům, brzy si na ně zvykne a považuje je za normální.“ (Pospíšil, Závodná, 2009, s. 57)

Nové formy komunikace zprostředkovávané počítačem - internetem prudce vstoupily do denního života. „Prostupují také volný čas na všech úrovních - od individuální po celospolečenskou, od místní po světovou - a všechna tato prostředí pomáhají spojovat.“

(Hofbauer, 2004, s. 128) Ve vztahu mezi mladými lidmi a médii hovoří Hofbauer o třech formách

- » média mluví o dětech (jsou předmětem zájmu médií),
- » média mluví k dětem (jsou jejich uživateli),
- » děti mluví prostřednictvím médií (děti tvoří media tým, že se na nich autorsky, organizačně či technicky podílejí).

O vlivu médií na mládež se vedou spory - lze v nich spatřovat spíše pozitivní či spíše negativní aspekty? Každopádně jsou média příležitostí, jak čerpat informace (o světě vrstevníků, dospělých a světě všeobecně), jak rozvíjet a uspokojovat své zájmy, umožňují objevovat nové druhy volnočasových aktivit (např. geocaching, parkour). Je však současně potřeba říci, že pozitivní vliv médií na vývoj osobnosti mládeže je vymezen nutností učit se, jak s médii zacházet vhodným způsobem a nepochybně také v přiměřené míře. Pokud mladého člověka média „pohltnou“, přispívají k pasivnímu a konzumnímu životnímu stylu a osamocenému způsobu trávení volného času. Nežádoucím vlivem je přílišné využívání médií ve volném čase vedoucí k závislosti na nich. Hofbauer reaguje na tyto diskuse potřebou realizace mediální výchovy, která „zahrnuje i potřebu učit se jejich vhodnému, kritickému

využívání, být aktivní a současně odolný vůči manipulaci.“ (Hofbauer, 2004, s. 138) Kraus k danému doplňuje, že v rámci mediální výchovy by média být prostředkem, který bude prospěšně sloužit, a ne zotročovat. V České republice je mediální výchova součástí výuky na školách - je součástí rámcových vzdělávacích programů pro jednotlivé obory vzdělání (základní školy a gymnázia), pro obory středních škol je mediální výchova zakomponována jako samostatné průřezové téma.

2 Charakteristika mládeže

Věkové vymezení mládeže není zcela jednotné, jelikož odborníci různých vědních disciplín ji definují odlišně. Některé definice jasně vytyčují spodní či horní věkovou hranici, jiné se zcela charakteristice vyjadřující konkrétní věkové období vyhýbají a toto období definují určitými změnami, ať již fyzickými, psychickými nebo sociálními.

Například z hlediska sociologie, jak uvádí Velký sociologický slovník, je pojem mládež charakterizován „*specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky*“ (Linhart a kol., 1996, s. 635) a není zde určeno žádné věkové ohraničení.

Pedagogický slovník popisuje mládež jako sociální skupinu, která je „*tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 125).

Ráda bych zde uvedla definice autorů, jež jsou pro mne z hlediska výběru tématu diplomové práce významní:

Český sociolog Sak, který se zabývá mládeží a věnuje se sociologickým aspektům působení médií a nových technologií ve společnosti a výzkumu mládeže, definuje mládež jako velkou sociální skupinu lidí „*se specifickou pozicí a úlohou ve společnosti. Do této skupiny bývají zařazováni jedinci ve věku od ukončení základní školní docházky do věku ukončení sociální zralosti, převzetí všech rolí dospělých a získání plnohodnotného občanského statusu. Obvykle je za horní hranici považován věk 26 až 30 let.*“ (Sak, 2000, s. 13)

Podobné vymezení uvádí i český sociální pedagog Kraus, jenž se ve své práci věnuje především sociální pedagogice, sociální patologii a sociologii výchovy. Kraus uvádí, že pokud jde o věkové vymezení mládeže, pak „*je to interval, který začíná ukončením dětství a končí dosažením sociální dospělosti, konkrétně se tedy jedná o věk 15-26 (30) let*“ (Kraus, 2006, s. 10), určení horní hranice se odvíjí především od přípravy na pracovní kariéru.

Má diplomová práce je věnována středoškolské mládeži, tudíž zde můžeme vycházet právě z definice Saka - od ukončení povinné školní docházky na základní škole. Horní hranici pak určuje délka středoškolského studia, která se pohybuje v rozmezí 4 až 5ti let. „*Střední školství představuje v současné České republice tři základní typy středních škol: gymnázium, střední odbornou školu a střední odborné učiliště.*“ (Kraus, 2004, s. 9) Středoškolskou mládež vymežíme tedy jako skupinu osob, které úspěšně zakončily povinnou školní docházku, jsou přijaty na jeden z typů uvedených středních škol a tuto školu aktivně studují. Přičemž

při určení horní věkové hranice vycházím z uvedené délky studia -čili střední vzdělávání je určeno pro věkovou kategorii od 15ti do 18-19ti let.

2.1 Adolescence

Pojem adolescence je odvozen ze slova *adolescere* latinského původu a v překladu jej chápeme jako dorůstat, dospívat či mohutnět. Toto období je jakýmsi přechodem mezi dětstvím a dospělostí a je význačné právě pro středoškolskou mládež.

Z hlediska věku je adolescence datována především do druhého desetiletí člověka. „*Konkrétní vymezení a specifikace tohoto období se přitom u jednotlivých autorů velmi různí.*“ (Macek, 2003, s. 9) Zatímco Langmaier a Krejčířová dělí období dospívání na pubescenci (cca mezi 11 a 15 rokem) a adolescenci (zhruba od 15 do 22 let), Macek využívá pojmu adolescence pro celé období od 10 (11) do zhruba 20 let. Přičemž jí dále člení na časnou adolescenci (od 10-11 do 13 roku), střední adolescenci (cca 14 až 16 let) a pozdní adolescenci (od 17 do 20 let, případně i mnohem déle).

Po celé období dospívání je mládež vystavena obrovským změnám ve svém životě. V literatuře se často setkáváme s označením „bouřlivé období“. „*Mládí je obdobím plným rozporů, obdobím, do něhož se soustřeďuje generační zlom.*“ (Kraus, 2008, s. 62) Mladý člověk opouští své dětství, odpoutává se od závislosti na rodičích, ale na druhé straně nelze hovořit o období zralosti či schopnosti samostatně se rozhodovat, které je příznačné pro dospělost. V období adolescence se mladý člověk nachází někdy „mezi“ těmito zmíněnými životními stádii.

Obecně vzato se období dospívání prodloužilo. „*Narůstající složitost společenského uspořádání klade na dospělé stále větší nároky, zejména v oblasti vzdělávání, a způsobuje, že se období od nástupu puberty k dosažení plné dospělosti stále prodlužuje.*“ (Boková, 2011, s. 85) Typické pro dospívající je rovněž odmítavý postoj k rolím dospělého, např. přijímání zodpovědnosti za svá rozhodnutí, respektive jednání nebo plné osamostatnění se (spousta mladých lidí stále žije u svých rodičů a jsou na nich finančně závislí). Mladí lidé baží po uznání, avšak nechtějí se vzdát své volnosti a bezstarostnosti, přijímají pouze takovou část potenciální dospělosti, která je pro něj přívětivější. Tyto skutečnosti dle Krause mohou být jádrem mnoha potíží s dospívajícími lidmi.

Znaky adolescence

Jak jsem již uvedla, období dospívání provází řada změn. Abych se nezabývala úplně všemi, pokusím se v této kapitole zaměřit na ty změny, které by mohly nějakým způsobem souviset s virtuálním životem, světem mladých lidí. Nejprve však obecně: „*Dospívající procházejí obrovskými změnami ve čtyřech oblastech: fyzické, duševní, osobní a společenské.*“ (Townsend, 2009, s. 67)

Fyzické změny souvisejí dle Vašutové s dokončením tělesné přeměny a pohlavním dozráváním. I když se tyto změny mohou zdát s ohledem na téma diplomové práce nevýznamné, přeci jen tu jistý a důležitý význam mají. Vágnerová popisuje, že „*výška postavy poskytuje adolescentům uspokojení, protože symbolizuje vyrovnávání pozic a posiluje jejich sebevědomí. Fyzická síla je kompetencí, potvrzující soběstačnost, a potlačující nejistotu.*“ (Vágnerová, 2000, s. 258) Vágnerová také konstatuje, že vlastnosti těla mohou fungovat také jako sociální kompetence, kdy mladí chtějí dosáhnout co nejlepší sociální pozice mezi svými vrstevníky. Jde o atraktivitu - „*atraktivní jedinec je úspěšný mezi vrstevníky i v soupeření s dospělými autoritami.*“ (Vágnerová, 2000, s. 257)

Duševní změny by měly dle Townsenda pomoci mladým lidem připravit se na zdárné fungování ve světě mezi dospělými, kdy by měli být schopni „*posuzovat věci a jednat podle toho, činit rozhodnutí, za kterou budou muset nést zodpovědnost.*“ (Townsend, 2009, s. 68) Jak jsem uvedla výše, tento pokrok mezi dospívajícími není příliš populární a snaží se jej co nejvíce oddalovat, což je způsobeno i současným životním stylem a nároky, které jsou na dnešní dospívající kladeny. Tato nezbytná změna, díky které je mladý člověk blíže dospělosti, je v literatuře označována Eriskonem jako tzv. **psychosociální moratorium**. „*Říčan hovoří o kultu nezralosti a odmítání dospělosti. V moratoriu se projevuje potřeba odkladu, odložení něčeho, pro co se adolescent necítí být zralý.*“ (Vašutová, 2013, s. 70) Jde o jakési stádium vývojového pozdržení, většinou bývá posuzováno jako důsledek protestu mladých lidí v přijímání vlastní zodpovědnosti. Ale ve své podstatě nemusí být pro dospívajícího škodlivé, naopak může být i prospěšné. Jelikož mladému člověku „je poskytnut“ větší časový prostor potřebný pro experimentování s novými společenskými rolami, novými zkušenostmi nebo pocity, má více potřebného času k tomu, aby hledal své životní hodnoty a rozhodl se pro další životní cestu, ať už se jedná o osobní, studijní nebo profesní oblast.

Osobnostní změny procházejí vývojem a v období adolescence dosahují svého vrcholu. Osobnostní vývoj je utvářen nejen biologickými a sociálními aspekty každého jedince, ale

také psychickými vlastnostmi, které pak určují odlišnosti mezi lidmi. Jedná se jak o vyhranění zájmů, tak o postoje či charakter. Mladý člověk pak utváří svou identitu, německý psycholog Erikson pokládá „*ujasnění vztahu k sobě a hledání vlastní identity za základní vývojový úkol období adolescence.*“ (Macek, 2003, s. 62). S tím souvisejí následující pojmy: sebepoznávání, sebepojetí, sebehodnocení, sebevědomí, sebevýchova či seberealizace. Sebepoznávání umožňuje vyhraňování a také rozšiřování mravních názorů, k tomu řadíme dále problematiku hodnotové orientace a hierarchie. Sebepojetí vymezuje Smékal jako souhrn „*názoru na sebe, na své místo ve světě, a v tomto smyslu je souhrnem pocitů, jimiž prožíváme spokojenost nebo nespokojenost se sebou, větší nebo menší sebedůvěrou, sebeúctu a vliv na druhé.*“ (Smékal, 2002, s. 368). Sebehodnocení je vědomým požíváním vlastní sociálního postavení. Mnohdy vychází ze zkušenosti a interakcí s druhými - dle Vašutové vychází sebehodnocení zhruba do 16 let z přejatých názorů a postojů autorit (nejčastěji rodičů či učitelů), které se postupně mění a dále se opírá o mínění vrstevníků spolu s postavením dospívajícího ve skupině. Sebevědomí je „*významným činitelem zajišťování rovnováhy mezi vnějšími vlivy, společenským a vnitřním prožíváním, jednáním osobnosti.*“ (Vašutová, 2013, s. 68) Jde vlastně o výsledek našeho sebepoznání - je-li adekvátní (tzv. zdravé sebevědomí), pak lze chápat sebevědomí jako uvědomění si vlastních kvalit a schopností, přesvědčení o správnosti svého počínání a nepřítomnosti sebepodceňování. V případě nadměrného sebevědomí se jedná o vnitřní nejistotu a pocity méněcennosti, které mladý člověk prezentuje nadřazováním sebe nad ostatními a podceňováním druhých. Naopak nízké sebevědomí spojujeme se sebepodceňováním, vyhýbáním se zátěžovým situacím, ve kterých očekáváme své selhání. Sebevýchova je další z fází procesu formování sama sebe, vlastního vzdělávání i sociálního začlenění. Seberealizace je označována jako „*nacházení sebe sama ve smysluplné činnosti, plné uplatnění a rozvinutí schopností i dovedností člověka, stávání se osobností.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 209).

Závěrem k osobnostnímu vývoji použijí definici Vašutové, a to, že vývoj „*osobnosti by měl být završen určitou autonomií spojenou s odpovědností, kterou je schopen přebírat nejen za sebe, za vše, co dělá, ale i za jemu svěřené osoby.*“ (Vašutová, 2013, s. 66)

Společenské změny jsou v období adolescence zcela přirozené. Fáze odpoutávání se od rodiny byla započata již v pubescenci, kdy dítě začalo více preferovat své vrstevníky. V adolescenci bývá většinou tato změna rodinné konstelace dokončena. Udržení uspokojivých vztahů mezi dospívajícím a dítětem bývá však velmi náročné. Mladí lidé na své cestě k dospělosti usilují o svou autonomii, o uznání a respekt od rodičů, chtějí rozhodovat sami

o sobě, potřebují větší volnost, svobodu. Na druhé straně u rodičů mnohdy stále převládá nutkání své dospívající dítě neustále kontrolovat, vést ho tím správným směrem. Což samozřejmě vyvolává konflikty. Macek a Štefánková zdůrazňují důležitost celkové atmosféry a styl komunikace mezi rodiči a dospívajícími dětmi, dále zájem rodičů o své potomky, jejich emocionální zaangažovanost a výchovný styl. Pro rozvoj zdravého sebevědomí dospívajícího je zásadní, aby dostalo prostor pro své vyjádření, aby bylo rodiči vnímáno jako dospívající a ne jako dítě. „Výsledkem by měla být proměna vzájemných vztahů ve smyslu akceptace osamostatnění adolescenta a uchování pozitivního vztahu mezi rodičem a dítětem, i když na jiné úrovni než dříve.“ (Vágnerová, 2000, s. 281) Co se týče vztahu s vrstevníky, pak jsou to právě oni, kdo „jsou „cvičným polem“, na kterém si dospívající prověřují různé formy mezilidské interakce a společenského styku.“ (Vašutová, 2013, s. 73) Zároveň existence vztahů s vrstevníky umožňuje dospívajícímu dosáhnout postupného osamostatnění se a odpoutání se od rodiny. Uspokojuje v nich řadu svých potřeb. Z těchto nových vztahů nabírá jistotu, kterou ztrácí odpoutáváním se od rodiny a současně se připravuje na navazování nových trvalých emočních vztahů v dospělosti.

2.2 Mládež a volný čas

V kapitole o volném čase jsem již popsala, co vlastně volný čas je, jaká je jeho funkce a vývoj. Zde bych napsala pár slov o volném čase a středoškolské mládeži.

Volný čas využívá mládež především k tomu, aby si odpočinula, aby se pobavila nebo také, aby rozvíjela své znalosti apod. Využívání volného času se odvíjí od životního způsobu mladého člověka, resp. od struktury každodenních činností. „Každý jedinec má jiný specifický způsob života, ale obecně představuje naplňování života společnosti. Tento životní způsob souvisí s hodnotami, kterými se člověk řídí a ideály, které by rád v životě realizoval. Jedinec si také vytyčuje životní plány.“ (Kraus, 2004, s. 35)

Pomineme-li aktivity orientované na profesní přípravu, které do volného času nespádají, a aktivity týkající se uspokojování základních životních potřeb, pak se mladí lidé věnují dle Krause:

- » aktivitám spojenými s rodinou - vyhledávání budoucího životního partnera
- » aktivitám v zájmové oblasti - profilování zájmů, jejich rozvoj, odpočinek, zábava, relax
- » aktivitám směřující do společenského života - účast na společenském životě, v období adolescence jde o začleňování se do různých vrstevnických skupin, tzv. subkultur mládeže, mladí lidé chtějí někam patřit.

Důvodem pro vznik specifických odnoží subkultur mládeže je „*nedostatečný prostor a málo příležitostí k smysluplnému začlenění do společnosti dospělých*“ (Macek, 2003, s. 40), a proto adolescenti vyhledávají náhradní cesty k formování své vlastní identity. Nejčastěji jde o odlišnost od dospělých stylem oblékání či celkovou visáží, také poslech specifické hudby a užívání slangu. „*Mnoho slov adolescentů jsou zkratkami jejich běžného chování a běžné zkušenosti. Zejména při vyjadřování postojů k druhým lidem a jejich hodnocení mají tendenci používat specifické výrazy, kterým rozumí (tj. pociťují je) v rámci své komunity (subkultury) stejně.*“ (Macek, 2003, s. 40)

Z výzkumu připravovaného od roku 1999 a realizovaného v letech 2001-2003 je zřejmé, že mládež disponuje poměrně velkým množstvím volného času. V porovnání s rokem 1986 se volný čas mládeže zvýšil z 36 hodin týdně na 42 hodin týdně, průměrná denní hodnota volného času středoškolské mládeže je pak 6 hodin. Je nutné vzít v úvahu, že se v současné době jedná o min. 15 let starý údaj - lze předpokládat, že v dnešní době může být hodnota ještě vyšší. Také je důležité vzít v potaz, že množství volného času je značně rozmanité a existují v něm výrazné individuální rozdíly odvíjející se od požadavků a obtížnosti studovaného oboru či školy.

Volný čas a způsob, jakým jej mladý člověk využije, mu nelze žádným způsobem určovat, ani nijak organizovat. Jak uvádí Žumárová, „*je žádoucí vést mládež k jeho hodnotnému využití. To znamená učit je již od mládí vhodně si svůj volný čas organizovat tak, aby byly maximálně využity všechny jeho možnosti, které se nabízejí.*“ (Žumárová in Kraus, 2006, s. 52)

Závěrem této kapitoly považuji za podstatné znovu potvrdit, že nejvíce je volný čas mládeže ovlivňován sociálními vlivy, které mají své původy v rodině, vrstevnicích a dále ještě ve stále se rozvíjejícím vlivu masmédií - využíváním informačních technologií.

2.3 Mládež a virtuální svět

Ještě před dvaceti lety nebyl internet lidem takovým společníkem, jak je tomu dnes. Ze statistik Českého statistického úřadu České republiky vyplývá, že v roce 2000 používalo internet pouze 10% osob starších 16 let, ale „*v roce 2018 se podíl uživatelů vyšplhal na 81%. To představuje 7 mil. osob starších 16 let*“ (Český statistický úřad, 2018, s. 26) Dříve se také na internet dalo připojit pouze ze stolního počítače, dnes vlivem pokroku digitálních technologií můžeme na internetu „surfovat“ např. i z tabletu nebo notebooku.

V současném světě již téměř každý dospívající vlastní „chytrý“ mobilní telefon, který je obohacen mnoha funkcemi, z nichž jedna (pro leckteré ta nejdůležitější) je přístup k internetu. Tuto vymoženost využívají samozřejmě i lidé jiných věkových kategorií, nicméně mládež v prostředí na internetu „vyrůstá“. Troufám si říci, že existuje pouze mizivé procento těch dospívajících, kteří internet nevyužívají. Někteří si prostřednictvím něj vyhledávají různé informace, vzdělávají se nebo jej využívají ke studiu. Jiní věnují svůj volný čas tomu, že na internetu hrají online hry. A většina dospívajících využívá internet především ke komunikaci se svým okolím - prohlížejí si dění na sociálních sítích, přidávají na ně své fotografie, píšou si v messengeru apod.

Jsou to právě studenti, kteří tvoří neaktivnější skupinu na sociálních sítích. Podle Šmahela si na nich budují tzv. virtuální identitu (viz. kapitola 3 Charakteristika virtuálního světa)

Přítomnost v online prostředí může být charakteristická různými typy chování v něm. Šebeš uvádí, že „*lze rozlišit i různé styly, jimiž děti a dospívající užívají internet.*“ (Šebeš, 2013, s. 46) Německý psycholog a filosof Uwe Hasenbrink na základě dat z výzkumu EU Kids Online rozdělil užívání virtuálního prostředí mládeží do **6 uživatelských typů**:

- » *málo riskující nováčci* - děti, jenž tráví na internetu pouze malé množství svého času, proto je spektrum jejich aktivit na internetu velmi úzké
- » *mladí networkeři* - mají větší zájem o aktivity na internetu, tráví na něm cca 75 min. denně, zejména ho využívají k připojení se k sociálním sítím a k ostatním činnostem jej využívají velmi omezeně
- » *umírnění uživatelé* - stráví na internetu také cca 75 minut denně, ale jejich repertoár online aktivit je daleko širší než používání sociálních sítí, využívají jej spíše k získávání informací nebo pro školní práci
- » *riskující průzkumníci* - věnují aktivitám na internetu cca 2 hodiny denně, „*jde o uživatele s vůbec nejširší škálou online činností*“ (Šebeš, 2013, s. 47), zároveň se jedná o uživatele s nejvyšší frekvencí potenciálně rizikových aktivit - přeposílají a sdílejí zprávy, vytvářejí blogy apod.
- » *intenzivní hráči* - patří mezi nejvášnivější uživatele internetu, ve virtuálním prostředí stráví cca 3 hodiny denně a dominantní aktivitou je hraní her a sledování videoklipů
- » *zkušení networkeři* - věnují se v online světě mnoha aktivitám, nejvíce však navštěvují sociální sítě a v oblasti kreativních aktivit (sdílení zpráv, tvorba blogů apod.) se vyrovnávají riskujícím průzkumníkům.

Statistiky: mládež vs. virtuální svět

V odborných publikacích a na určitých internetových portálech nalezneme spousty výzkumů, které byly realizovány za účelem zjistit, jak často se mládež ve virtuálním světě pohybuje a co je nejvíc v online prostředí láká. Uvedu tedy některé z nich s odkazem, kde je možné výzkum nalézt v celé jeho podobě:

1) První nejrozsáhlejší výzkumy realizované v České republice týkající se mládeže provedl Sak za pomoci agentury Insoma a za grantové podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Ministerstva vnitra ČR. Neomezoval se pouze na jedno téma spojené s mládeží, jeho publikace *Proměny české mládeže* obsahuje ucelený obraz stavu a vývoje české mládeže prezentovaných na cca 30 výzkumech. Mimo jiné se v nich soustředil i na využívání počítače a internetu českou mládeží. Společnost Insoma ve spolupráci se Sakem dále pokračovala v takto zaměřených výzkumech. Další publikací obsahující výzkumná šetření týkající se mládeže nese název *Mládež na křižovatce*. Z výzkumné zprávy s názvem *Komputerizace společnosti, vzdělávání a životní styl*, jejímž autorem je rovněž Sak spolu s dcerou, která byla vydaná v roce 2006, se dočteme další zajímavá data. Pokusím se tedy výsledky z šetření zmíněných výzkumných akcí shrnout v ucelený pohled na vývoj využívání počítače a internetu.

Vlastnictví osobního počítače: výzkum demonstruje nárůst počtu středoškoláků, kteří vlastní osobní počítač v letech 1992 až 1997. Je zcela zřejmé, že „*v počátcích nástupu technologie PC byla dominantním subjektem nejmladší věková skupina 15-18 let.*“ (Sak, 2000, s. 193) V roce 1992 vlastnilo svůj osobní počítač cca 13% respondentů ve věku 15-18 let, s nárůstem jeho oblíbenosti vzrůstal samozřejmě i počet jejich vlastníků, v roce 1997 to bylo 26%, v roce 2002 vlastnilo svůj počítač 33% a v roce 2006 již 67% respondentů v uvedené věkové kategorii.

Uvedená data byla čerpána z publikace Saka: *Proměny české mládeže* (2000) -> Média v životě mládeže a mládež v informatizaci společnosti -> Pozice mladé generace ve vytváření informační společnosti -> Mládež a vybavování české společnosti osobním počítačem (s. 191-194)

Využívání osobního počítače: výsledky prezentují aktivity realizované prostřednictvím počítače věkové skupiny 15 až 23 let v období od roku 1997 do roku 2005. U některých aktivit stoupala jejich využitelnost pozvolna (např. poslech hudby na CD nebo hraní počítačových her), u jiných došlo k prudkému nárůstu (např. ve vzdělávání nebo překládání). První dvě příčky obsadilo psaní textu v textovém editoru a poslech hudby na CD. Já se však

zaměřím na ty, které by se mohly dotýkat virtuálního světa. Jsou to jednoznačně počítačové hry, jenž obsadily 3 místo z nejvyužívanějších aktivit na počítači - v roce 1997 činí podíl 28%, následně vzrůstá jejich oblíbenost a v roce 2000 se vyšplhá až na 50%, v roce 2002 na 60% a rok 2005 vykazuje již 86% hráčů počítačových her ve věku 15-23 let. Dále zmíním vzdělávání a encyklopedie, slovníky (4 a 5 místo nejvyužívanějších počítačových aktivit), protože ve virtuálním prostředí lze nalézt spousty vzdělávacích materiálů, encyklopedií (např. wikipedie) a překladových slovníků - zatímco v roce 1997 je využívala necelá pětina respondentů (vzdělávání 19%, encyklopedie a slovníky 13%), během tří let se jejich obliba, dá se říci, zdvojnásobila (vzdělávání 39%, encyklopedie a slovníky 33%), v roce 2005 se věnují těmto počítačovým aktivitám 4/5 respondentů ve věku 15-23 let (vzdělávání 81%, encyklopedie a slovníky 78%).

Podrobnější údaje lze získat z Výzkumné zprávy Komputerizace společnosti, vzdělávání a životní styl (2006) -> Využívání informačních technologií -> Využívání počítače -> Využívání PC v letech 1997, 2000, 2002 a 2005 ve věkové skupině 15-23 let (s. 35-45)

Přístup k internetu: Česká republika byla oficiálně připojena k internetu v únoru roku 1992, proto jsou data výzkumu týkající se přístupu na internet započata až rokem 1995 a mapují 10ti leté období (čili do roku 2005). V prvním roce, 1995, měla přístup k internetu pouhá 4% mládeže ve věku 15-18 let, ale již během prvních dvou let dosáhla téměř 8mi násobku (rok 1997 je četnost 30%), v roce 2000 vykazují data 63% mládeže s přístupem k internetu, v roce 2002 je to již 80% a v posledním zkoumaném roce 2005 má již 99% respondentů ve věku 15-18 let přístup k internetu.

Statistiky o přístupu k internetu obsahuje Výzkumná zpráva Komputerizace společnosti, vzdělávání a životní styl (2006) -> Disponibilita informačních technologií a kompetence k jejich používání -> Připojení k internetu -> Přístup k internetu (disponibilita) ve věkových skupinách, v letech 1995-2005 (s. 19-25)

Využívání internetu: zde popíši způsob využívání internetu mladou generací ve věku 15-30 let v období od roku 2000 až 2005. Za těchto pouhých 5 let se téměř všechny provozované aktivity ve virtuálním světě zdvojnásobily, některé i ztrojnásobily. První místo obsadilo využívání e-mailové korespondence (v roce 2000 ji využívá 44% a v roce 2005 již 83% respondentů), další je vyhledávání praktických informací (v roce 2000 činí podíl 40% a v roce 2005 již 80 % respondentů - což může být způsobeno právě tím, jak nás právě onen virtuální svět naučil vše si pohodlně najít na jednom místě bez jediného kroku), třetí místo zaujaly SMS zprávy (rok 2000 vykazuje 37% a rok 2005 již 64%). Další zajímavou činností ve virtuálním prostředí je necílené surfování, které nám opravdu zabere hodně času - vlastně

nevíme, co hledáme, ale přece nás něco nutí stále hledět do monitoru počítače a nedokážeme pak svůj volný čas využít vhodněji...(v roce 2000 takto „zahazuje“ svůj volný čas 34% respondentů a v roce 2005 počet narůstá na 77% z dotazovaných), za zmínku stojí určitě také chatování, jehož nárůst se téměř ztrojnásobil (v roce 2000 uvádí tuto aktivitu v prostředí internetu 24% a v roce 2005 je to 67% respondentů).

Tyto a další informace lze vyčíst z Výzkumné zprávy Komputerizace společnosti, vzdělávání a životní styl (2006) -> Využívání informačních technologií -> Využívání internetu -> Využívání internetu v letech 2000, 2002 a 2005 ve věkové skupině 15-30 let (s. 46-55)

Elektronická komunikace - rozšíření prostoru komunikace prostřednictvím médií způsobilo, že v posledních desetiletích došlo k poklesu podílu komunikace tváří v tvář.

Pojednání o elektronické komunikaci nalezneme ve Výzkumné zprávě Komputerizace společnosti, vzdělávání a životní styl (2006) -> Využívání informačních technologií -> Elektronická komunikace (s. 56-66)

2) Výzkum realizovaný v letech 2001 a 2003 mezi středoškolskou mládeží na území České republiky byl součástí výzkumného záměru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a přináší rozbor využívání volného času. Z celkového volného času během týdne, který činil v roce 2001 přibližně 41,89 hodin, bylo počítači a internetu věnováno mezi středoškoláky cca 3,34 hodiny týdně (čili asi 48 min. denně). V roce 2003 se zvýšila jak průměrná doba volného času, tak i průměrná doba věnovaná počítači a internetu. Volný čas v tomto roce se navýšil na 42,84 hodin týdně a z toho středoškoláci 3,92 hodin týdně trávili u počítače a internetu (což je přibližně 56 min. denně).

Detailnější rozbor využívání volného času obsahuje publikace Středoškolská mládež a její svět na přelomu století (2006) -> Žumárová Mládež a volný čas -> Využívání volného času (s. 52-57)

3) Statistiky Národního registru výzkumu o dětech a mládeži zaměřené na uživatele internetu z hlediska věku uvádějí, že ve věkovém rozpětí 16-24 let došlo k obrovskému nárůstu v užívání internetu - v roce 2005 to bylo 63,7%, během 5 let počet vzrostl o téměř 30% (rok 2009 - 90,3%) a v roce 2018 dosáhl neuvěřitelných 99,4%. Nepochybně je to důkazem toho, že dospívající a virtuální svět k sobě neodmyslitelně patří.

Z dalších statistik následně vyčteme, že v roce 2012 využívalo ve věku 16-24 let možnosti připojení se na internet přes svůj mobilní telefon pouhých 21,1%, zatímco v roce 2018 už je to 79,6%. Další nezvratný důkaz o vlivu stále se rozvíjejících technologií na člověka - dnes není mobilní telefon přístrojem, kterým se můžeme pouze dovolat jinému nebo ho kontaktovat

prostřednictvím textové zprávy. Dnešní doba jej umožňuje využívat daleko obsírněji a jeho základní funkce se mohou zdát být i skoro nesmyslné, když se můžeme připojit na internet, který nám umožňuje kontaktovat své známé mnoha dalšími způsoby.

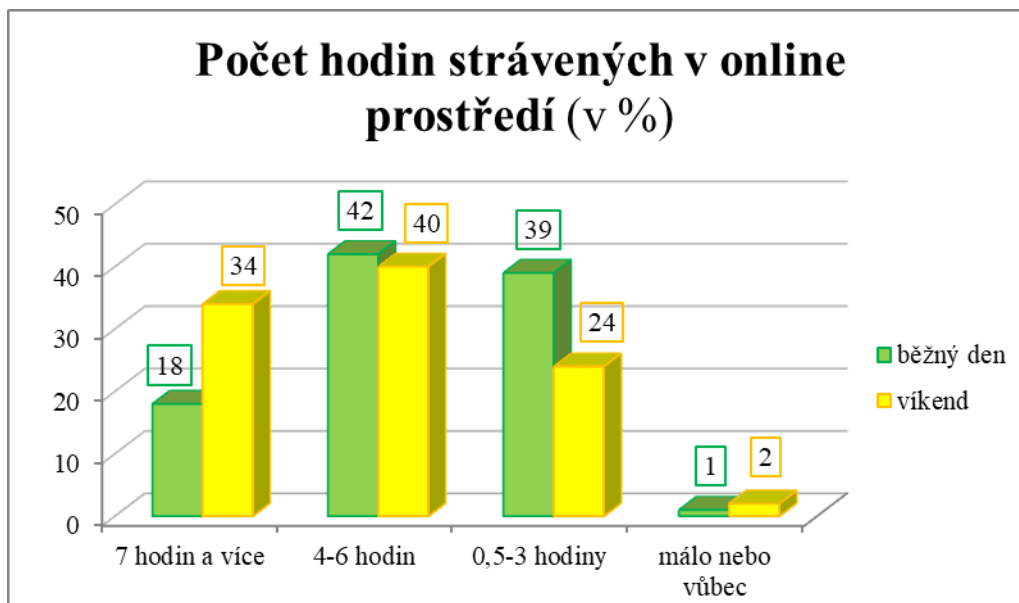
Nejvyužívanějšími komunikačními prostředky ve virtuálním prostředí jsou sociální sítě, které se rovněž staly předmětem výzkumu: v roce 2012 je využívalo 83% respondentů ve věku 16-24 let a v roce 2018 již 97%.

Zmíněné statistiky jsou uveřejněné na portálu Národního registru výzkumů o dětech a mládeži -> Mládež v číslech -> Média -> Jednotlivci v České republice používající internet-uživatelé internetu, Jednotlivci v České republice používající sociální sítě.

4) Nejnovější výzkum Šmahela týkající se mládeže a virtuálního světa byl realizován od října 2017 do února 2018 **v rámci projektu EU Kids Online IV v České republice**. Zaměřen byl na online aktivity a rizika u dětí a dospívajících. Celkem se výzkumu zúčastnilo 2 825 dětí a dospívajících, věkové rozpětí bylo 9-17 let. Pro účely mé diplomové práce uvedu data získaná od věkové skupiny 15 až 17 let, která tvořila 30% respondentů:

Jak často jsou dospívající online? Šmahel se zabývá i otázkou, z jakého zařízení se mládež připojuje k virtuálnímu světu - Odpověď není nijak neočekávaná. Celkem 95% respondentů v uvedené věkové kategorii bývá v online světě denně skrze svůj mobilní telefon, a 60% respondentů uvádí, že jejich denní činností je připojení se k internetu přes svůj stolní počítač či notebook.

Jaké množství času stráví dospívající online během běžného dne a během víkendu? - Já sama jsem výsledky zaskočena, jelikož mladí převážně tráví ve virtuálním prostředí více než 3 hodiny denně! Resp., více než 7 hodin denně tráví dospívající svůj volný čas ve virtuálním světě z 18% ve všední dny a z 34% o víkendech. V rozpětí 4-6 hodin stráví na internetu 42% dospívajících v běžném dni a 40% dospívajících o víkendu. V rozpětí 0,5-3 hodin stráví na internetu 39% dospívajících v běžném dni a 24% dospívajících o víkendu. V rozpětí málo nebo vůbec 1% dospívajících v běžném dni a 2% dospívajících o víkendu.

graf č. 1 - počet hodin strávených v online prostředí (v %)

Detailnější data z výzkumu je možné získat ze Zprávy z výzkumu na základních a středních školách, EU KIDS ONLINE IV v České republice 2017-2018, na které se podíleli pracovníci Masarykovy univerzity v Brně a utvořili tak skupinu odborníků s názvem Interdisciplinary Research Team on Internet a Society (IRTIS), a která je volně dostupná na internetu (viz. použité internetové zdroje diplomové práce).

3 Charakteristika virtuálního světa

„S rozvojem technologií globální komunikace, zejména internetu, se vytváří nový prostor pro realizaci jedince i nová dimenze pro socializaci.“ (Jirovský, 2007, s. 35) Tím novým prostorem je virtuální svět, nazývaný též jako kyberprostor. Tento výraz může sloužit jako přirovnání pro celý internet. Dle zákona o kybernetické bezpečnosti se kyberprostorem rozumí digitální prostředí, jež umožňuje vznik, zpracování a výměnu informací. Manfred Spitzer označuje slovem kyberprostor vše, *„co se vyskytuje jako komunikační médium mezi počítači nebo telefony - nebo mezi smartphony, které jsou obojím zároveň.“* (Spitzer, 2016, s. 47) Internetová encyklopedie Wikipedie objasňuje pojem virtuální svět jako druh online společenství, které je charakteristické počítačově simulovaným prostředím a mezi uživateli v něm dochází ke vzájemnému působení a ovlivňování se.

Globálním znakem virtuálního světa je uměle vytvořené prostředí, do něhož jedinec vstupuje svou myslí (ne tedy fyzicky) a v němž může vystupovat zcela anonymně. Kyberprostor je otevřený všem a vždy, vyskytuje se v něm nesmírné množství informací. Nyní již nepředstavuje problém najít na internetu potřebné informace, problémem se stává *„evaluace nalezeného množství informací, vybírání správných resp. pravdivých informací a jejich odpovídající vyhodnocení.“* (Jirovský, 2007, s. 34) Vždyť úplně každý uživatel může ve virtuálním světě prezentovat „své“ informace a ty nejsou žádným způsobem upravovány nebo kontrolovány, proto Jirovský označuje kyberprostor jako „smetiště informací“. Šmahel identifikuje prostředí internetu jako prostředí bez zábran. Oproti reálnému životu jsou uživatelé internetu daleko méně úzkostnější ze sociálních situací, nepocítují tolik potřebu sebeprezentace a méně jim záleží na mínění druhých. Příčiny je možné hledat např. v deindividualizaci, čímž se označuje redukce nebo dokonce až ztráta vlastní osobitosti podmíněna anonymitou v davu. Dalším důvodem by mohlo být oslabení přijímání sociálních rolí, z čehož plyne snížení účinku sociálních norem. Sak popisuje útlum přirozené identity a nástup tzv. virtuální identity - kdy jedinec svou identitu tvoří dle svých zájmů a kritérií. *„Takto zvolenou identitu může podržet v celém kyberprostoru, v jeho různých segmentech nebo v určitém chatu.“* (Sak, 2007, s. 32)

3.1 Atributy virtuálního světa

Aby člověk mohl existovat ve virtuálním světě, musí se v něm nějakým způsobem prezentovat - utváří si svou virtuální identitu, navazuje a rozvíjí své virtuální vztahy a se svými přáteli (ať reálnými či virtuálními) je ve spojení a uskutečňuje virtuální komunikaci.

Virtuální identita

Virtuální identitou rozumíme identitu, kterou si sami vytvoříme ve virtuálním světě, je to forma naší virtuální reprezentace. „*V prostředí internetu se nenachází jedinec jako fyzický subjekt, ale zachází se zde pouze s reprezentacemi sebe sama.*“ (Šmahel, 2003, s. 39)

Naše virtuální identita je shlukem informačních dat o tom, jak chceme, aby nás další uživatelé vnímali na internetu. Internet je chápán jako anonymní nástroj, který umožňuje experimentovat s identitou. Dospívající mládež hledá a formuje svou identitu jako takovou (reálnou) a zároveň jí hledá a formuje i ve svém virtuálním světě.

Stejně jako v reálném životě, tak i v tom virtuálním, existují činitelé, které formování identity ovlivňují - v kyberprostoru jsou to zaručeně trendy mezi vrstevníky, kteří se snaží zaujmout „na první pohled“. Na internetu se pak mladý člověk často reprezentuje zcela odlišně, nechce být sám sebou a snaží ze sebe udělat někoho jiného.

Virtuální identita dle Šmahela obsahuje aspekt osobní a sociální identity. Osobní virtuální identita je vyjádřena osobními charakteristikami, resp. čím jsem jako osoba ve virtuálním prostředí. V první řadě obsahuje naši emailovou adresu, dále jméno (skutečné) nebo přezdívku (smyšlené jméno), tzv. „nick“. Kromě toho sem můžeme zařadit i vzhled (skutečný) nebo tzv. avatar (čímž je obrázek či postava, kterou se chceme na internetovém prostředí reprezentovat) a následně i různé vlastnosti. Sociální virtuální identitu můžeme charakterizovat jako zařazení se do určité skupiny ve virtuálním prostředí, čeho jsme součástí - např. studijní agenda vysoké školy, ve skupině v sociální síti nebo jako součást internetové diskuse apod.

Ve své studii se Šmahel zabýval vztahem reálné a virtuální identity a popisuje je z pohledu Marciova hledání identity, kdy mohou dospívající procházet čtyřmi stavy. Důležitými prvky této teorie jsou krize (jako proces rozhodování a změn) a závazek (jako přijetí určitého cíle, převzetí zodpovědnosti za svůj život).

- » náhradní - uzavřená identita - objevuje se absence krizí a přítomnost závazků, dospívající nemá své názory, přebírá je od autorit, na kterých je závislý (často jsou to rodiče). Z této fáze obvykle dospívající přechází do fáze rozptýlené nebo nezávazné identity. „*V bezpečném prostředí internetu se může učit opouštět „bezpečnou náruč“ autorit,*

kterým zatím důvěřoval.“ (Šmahel, 2003, s. 67) Jelikož ve virtuálním světě může využít anonymity a vystupovat pod přezdívkou, je internet dobrým místem pro to, aby se učil projevovat své názory.

- » difúzní - rozptýlená identita - adolescent neprožívá krizi ani závazek, nepocituje potřebu se definovat či vymezovat, je snadno ovlivnitelný vrstevníky. Virtuální prostředí zde může být bezpečným místem, kde se dospívající jedinec učí projevovat své názory a komunikovat s ostatními vrstevníky. Účast ve virtuálním světě může být přínosem k vylepšení sebehodnocení.
- » nezávazná identita („moratorium“) - dospívající prožívá pocity krize, ale nikoliv závazek. Tato fáze je doprovázena výraznou tendencí k experimentování s rolemi, normami a hodnotami. Anonymní, otevřené a bezpečné online prostředí je naprosto ideální. *„Dospívající ve statutu moratoria častěji než ostatní používají internet k vyjasnění svých postojů a hodnot v oblasti vztahů a životního stylu.“* (Krčmářová, 2012, s. 81)
- » dosažení identity - status obsahující krizi i závazek, je finální fází vývoje identity. Adolescenti jsou schopni se prezentovat na internetu autenticky, podobně jako v reálném životě.

Vztah adolescentů a online prostředí zkoumá americký psycholog Suler. Zabývá se především motivací, chováním a způsobem jednání dospívající mládeže ve virtuálním prostředí. Ve svém výzkumu zjišťoval **motivy a potřeby adolescentů v oblasti komunikace**, hře či práci ve virtuálním světě. *„Právě tyto dobře známé principy mohou být velmi užitečným nástrojem k pochopení toho, proč adolescenti dělají to, co dělají, v té zdánlivě exotické a zvláštní zemi jménem „cyberspace““.* (Suler in Šmahel, 2003, s. 50) Následně pak definuje čtyři zásadní oblasti potřeb charakteristické pro období dospívání a popisuje i způsoby, kterými je lze ve virtuálním světě uspokojit.

- » potřeba objevování vlastní identity a experimentování s ní - potřeba zjistit „kdo jsem“ a „kým chci být“. Právě prostředí internetu nabízí prostor, kde je možno nalézt odpovědi na tyto otázky zároveň se vystavovat jen malému riziku ohrožení. *„Uživatelskou pohodu adolescentů zvyšuje také pocit anonymity, který jim toto prostředí poskytuje, a možnost jej bleskurychle opustit, kdykoli se jim bude chtít.“* (Krčmářová, 2012, s. 79)
- » potřeba intimity a začlenění - *„dospívající hledají skupiny, ve kterých mají pocit, že někam patří“* (Šmahel, 2003, s. 50) Internet je prostředím, ve kterém mohou být součástí mnoha skupin a mohou s ostatními komunikovat o všech možných zájmech, normách či

hodnotách. Z hlediska časového a energetického je zapojení se do jedné či více skupin v online prostředí tím nejvýhodnějším prostředkem k zasyčení této potřeby.

- » odloučení od rodičů a rodiny - projev touhy po nezávislosti, adolescenti chtějí být strůjcem svého chování, sebe samého. Na internetu nejsou rodiči tak hlídáni, proto je pro ně virtuální prostředí tak přitažlivé a přítomnost v něm tak vzrušující.
- » ventilace frustrací - internet, jakožto anonymní a snadno dosažitelné prostředí, umožňuje jednodušší vybití agresivních tendencí. Prožívání frustrací je v období adolescence běžné a také intenzivní. „Její ventilace je pak velmi potřebná. Webové prostředí umožňuje v rámci mnoha aplikací, her, umělých světů, soutěžení a podobně projevit agresivitu, vztek, zlost, a to formou bezpečnou a snadno dostupnou.“ (Krčmářová, 2012, s. 79)

Jednoznačně představuje virtuální svět pro dospívající mládež bezpečné prostředí, kde se jim dostává odpovědi i ujištění, na které by se v reálném světě báli zeptat. Suler „zaznamenal, že tzv. disociativní anonymita („ty mě neznáš“) a neviditelnost („ty mě nemůžeš vidět“) způsobují větší otevřenost lidí, než by si vůbec kdy dovolili.“ (Langrová, 2012, s. 125-126)

Virtuální vztahy

„Internet se stává pro adolescenty oblíbeným místem pro navazování nových vztahů - partnerských, přátelských, ale i třeba budoucích pracovních.“ (Šmahel, Konečný in Vztahy v dospívání, 2006, s. 172) Navazování vztahů patří obecně mezi vývojové potřeby v období dospívání. V reálném světě může být hledání nových přátel těžší - adolescent se může cítit omezený ve „výběru“ svých přátel. Je omezen lokalitou, ve které se pohybuje (místo bydliště, místo školy), může se stát, že bude omezen i sociálně a nedokáže navazovat vztahy tváří v tvář...

Přesně to bychom mohli považovat za **výhody online vztahů**. Ve virtuálním prostředí existuje obrovské množství lidí, a tudíž mají adolescenti možnost poznávat stále další nové jedince, ať už jsou to vrstevníci, mladší či starší lidé. Jak to funguje? Navazují kontakt dospívající tímto způsobem „jen tak“? Jistě, že ne (i když vyloučit se to nedá). Jedním z možných motivací pro kontaktování a navázání kontaktu se zcela neznámými lidmi může být např. společná diskuse v různých zájmových skupinách. Jsou to různé skupiny, které uspokojují specifické potřeby. Mohou to být fanoušci umělců, příznivci určitého hudebního stylu, sportovně aktivní lidé, lidé ze stejné školy,... takových skupin je nepřeberné množství - každého zajímá něco jiného a konkrétně na sociální síti Facebook je možné nalézt snad všechno. Výhodou ve vyhledávání nových přátel představuje i nezávislost na lokalitě. Nejenže se dospívající mohou bavit s lidmi z druhého konce naší republiky. Sociální sítě

nejsou českou doménou, jde o celosvětově známou sociální síť, která v sobě soustřeďuje lidi z celého světa. Proto můžeme navazovat kontakty i s lidmi z jiných kontinentů, „*poznávat jinou mentalitu, jiné kulturní prostředí*“ a dospívající tak „*mají možnost si vyzkoušet svou znalost cizího jazyka.*“ (Šmahel, 2003, s. 89) Macek a Konečný popisují další výhody online vztahů vzešlých z výzkumů - jde o snadnost navazování nových vztahů, ale rovněž i o snadnost ukončování těchto vztahů. Pro sociálně handicapované může internet představovat příležitost. „*Pro některé adolescenty je seznámení se v reálném světě skutečný problém, zatímco ve virtuálním prostředí je navázání kontaktu a seznámení podle výpovědi dospívajících výrazně jednodušší.*“ (Macek a Konečný in Vztahy v dospívání, 2006, s. 168-169) Internet umožňuje vyrovnávat sociální nedostatky, které mladým lidem brání navazovat přátelství v reálném životě - často se jedná o nesmělost, úzkost při komunikaci nebo pocit fyzické (ne)přitažlivosti. V online komunikaci pak umějí samy započít „rozhovor“, bývají daleko odvážnější a otevřenější. V ukončování vztahů ve virtuální komunikaci spatřují adolescenti výhodu, je to pro ně jakási jistota, že pokud se jim něco znelíbí, snadno tento vztah ukončí. Odborníci však už nejásají, jelikož „*zatímco běžné mezilidské vztahy vyžadují určitou flexibilitu, kdy člověk musí například v komunikaci či vztahu vydržet a určitý problém překonat, naslouchat, ve virtuálním světě člověk komunikaci či vztah běžněji ukončuje, čímž se flexibilitě mnoho nenaučí.*“ (Šmahel a Konečný in Vztahy v dospívání, 2006, s. 168)

Uvedla jsem, že dospívající mládež bývá ve své online komunikaci odvážnější a otevřenější. I přesto však nelze hovořit o hlubokých vztazích, které jsou ve virtuálním prostředí navazovány. Jsou naopak značně povrchní. Vysvětlením může být skutečnost, že vlivem absence emocí a prožívání (které přináší osobní komunikace) je pro mladé lidi mnohem snazší „hovořit“ o věcech, ke kterým by se normálně v reálném světě neodhodlali. Internetová komunikace způsobuje menší sebeovladatelnost ve vyjadřování a oproti komunikaci v reálném světě se snižuje potřeba přiměřeného sociálního chování. Na internetu jsou lidé schopni být k sobě až agresivní nebo naopak vyjadřují svou náklonnost k druhému milými, až kýčovitými slovy - což v reálu, z očí do očí, druhému nejsou schopni sdělit. Spitzer upozorňuje na možnost, kdy virtuální komunikace a vztahy v ní utvořené převažují nad těmi reálnými. Ten, kdo „*značnou část svých sociálních kontaktů utvořil na internetu, a tudíž sociálně žije na síti*“, bude mít problém se začlenit do běžného reálného života, jelikož „*jeho chování bude značně zaostávat za žádoucím stavem.*“ (Spitzer, 2014, s. 117)

V oblasti navazování virtuálních vztahů, i obecně ve využívání virtuálního světa, musí být určitá míra, jistá hranice. Pokud přeci naše virtuální vztahy nekompensují ty reálné, mohou

prospěš i k vývoji osobnosti. „*Pro adolescence to může být vhodný začátek, jak se učit prostřednictvím navazování virtuálních vztahů komunikovat - vyjádřit vlastní myšlenky, názor, přání a pocity, dospívající se učí získávat a poskytovat emoční podporu.*“ (Šmahel a Konečný in Vztahy v dospívání, 2006, s. 173)

Je mnoha výzkumy podloženo, že mladí lidé využívají kyberprostor nejenom k vyhledávání nových přátel, se kterými cítí potřebu sdílet své myšlenky či názory, ale rovněž k hledání svého partnera. Existuje spousta internetových portálů zaměřených právě na hledání svého protějšku, i prostřednictvím sociálních sítí můžeme najít vhodného životního partnera. Avšak tento způsob není zcela vhodný. Drtivá většina mladých lidí se na sociálních sítích i jiných portálech ukazuje zcela jinak než v reálu (viz. virtuální identita). Chtějí působit krásněji, proto na svůj profil umístí fotografii, která se značně podrobila programu na úpravu fotografií. Chtějí působit mileji a vtipněji, proto svůj profil zahlcují samými pozitivními hesly, vtipnými obrázky apod. Svůj potenciální protějšek ohromí svými jazykovými projevy ve virtuální komunikaci. A nakonec dojde k reálnému setkání. Bohužel „*při první zkušenosti dochází často ke zklamání, nepříjemnému zážitku.*“ (Šmahel, 2003, s. 95) Reálný fyzický vzhled neodpovídá a komunikační dovednosti mohou být na daleko nižší a jiné úrovni. Celkově je dospívajícími lidmi označován vztah ve virtuálním světě za fantasií a kouzlo, které se však většinou vytratí právě s prvním osobním setkáním s protějškem, kterého si během virtuální komunikace zidealizovali.

Pro upřesnění - zde jsem uvedla způsoby navazování nových kontaktů ve virtuálním prostředí. Samozřejmě, že mladí lidé komunikují ve virtuálním světě i se svými skutečnými, reálnými, přáteli - u těchto vztahů se jeví jako největší riziko ochuzení sociální zdatnosti v komunikaci tváří v tvář.

Virtuální komunikace

Virtuální, nebo jinými autory nazývána elektronická, komunikace znamená, že lidé spolu vzájemně komunikují, aniž by byli přítomni společně na jednom místě, ke komunikaci využívají prostředky moderní technologie - počítače, mobilní telefony, webkamery a další. Komunikace přes internet má svou zvláštnost i v tom, že komunikující mohou být odděleni také časově.

Mezi základní vlastnosti elektronické komunikace řadíme dle Kopeckého její otevřenost a neřízenost, hromadnost, anonymitu, časovou a místní neomezenost, závislost

na technologickém zabezpečení a závislost na počítačové gramotnosti komunikujících uživatelů.

Komunikace na internetu probíhá prostřednictvím počítačové sítě, ke které musí být její uživatel připojen, musí být tzv. online.

Virtuální komunikace má **dvě základní podoby**, které uvádí např. Kopecký či Šmahel, ale dočteme se o ní i u jiných autorů:

- » komunikace synchronní - charakterizuje jí přítomnost v čase. To znamená, že obě dvě (nebo i více) komunikujících jsou připojeni na internet ve stejný okamžik a komunikují spolu v reálném čase, neboli „online“. Synchronní komunikace probíhá prostřednictvím mobilních telefonů, diskusních skupin či chatů. Velmi populární se stala také forma komunikace prostřednictvím tzv. messengerů, jejichž službu můžeme využívat ve svém mobilním telefonu s připojením k internetu nebo v sociálních sítích.
- » komunikace asynchronní - představuje komunikaci, která nemá odezvu v reálném čase, čili „není vyžadována současná přítomnost u počítače, to znamená, že si komunikující strany obvykle „vzvednou“ zprávu až po tom, co se připojí k internetu.“ (Šmahel, 2003, s. 102)
Takovou komunikaci uskutečňujeme např. e-maily nebo psaním SMS zpráv.

Prostřednictvím virtuální komunikace můžeme sdělovat informace skrze text (psaní emailů, textových zpráv,...), obraz (posílání fotografií, obrázků), zvuk (posílání zvukových záznamů) nebo multimedia, která kombinují text, obraz i zvuk (tzv. videofrekvence).

Vybíral mezi **specifické rysy virtuální komunikace** řadí následující:

- » komunikace s více lidmi najednou - „Řada uživatelů komunikačních prostředí (třebaže ne vždy) preferuje a vyhledává komunikování s více lidmi najednou.“ (Vybíral, 2009, s. 277)
Tuto komunikaci umožňují především chaty nebo diskuse na sociálních sítích.
- » okamžitá odezva x výhoda času na rozmyšlenou - v dnešním uspěchaném světě jsme se naučili očekávat okamžitou reakci, z toho plyne nepromyšlenost sdělení, objevují se překlepy, unáhlené závěry apod. Naproti tomu komunikace skrze virtuální svět dává možnost porozmyšlení a pozdržení se v odpovědi - to však u druhého komunikujícího vyvolává napětí.
- » povrchnost - snížená kvalita komunikace oproti reálnému kontaktu
- » potřeba sdružovat se - virtuální prostředí se pro mnohé stává bezpečnější pro svěřování se, jelikož reálný svět je pro ně nedůvěřivý. Zde je patrná i souvislost s anonymitou.

Co se týče jazykových prostředků, je komunikace online velmi specifická. Celkově je známo, že „internet pozměnil naše komunikační návyky.“ (Vybíral, 2009 s. 272) Došlo ke změnám

ve formě komunikace (namísto pohledů a dopisů si lidé dopisují skrze média, což působí neosobně), komunikace je daleko rychlejší (často je odezva okamžitá, komunikace má jiný rytmus) a jazyk používaný při virtuální komunikaci dospěl do stádií zkratk a vyjadřování emocí zastínilo sdílení tzv. „smajlíků“. Kopecký sumarizoval **specifika jazyka elektronické komunikace**, patří mezi ně:

- » vynechávání diakritiky
- » časté používání slangových výrazů
- » narušená gramatická stavba vět
- » krátké, často neukončené věty
- » narušení pořádku slov ve větě
- » časté protahování samohlásek (nazdaaar apod.)
- » používání nových tvarů slov, často „zkomolenin“
- » vkládání různých znaků, emotikonů, akronymů (viz. níže)
- » časté míchání anglického a českého jazyka.

Za zmínku stojí i prožívání emocí v prostředí internetu a užívání zmíněných „smajlíků“. *„Obrazovka počítače na jedné straně emoce tlumí, je vzdálenější bezprostřednímu prožívání, na druhé straně umožňuje anonymní i neanonymní projev emocí, ať pozitivních, či negativních, bez zábran.“* (Janoušek, 2015, s. 200) Mladí lidé se naučili své emoce vyjadřovat pomocí znaků a symbolů, jež mají určité významy - říká se jim emotikony. Když zadáme do textu ve správném pořadí směsici diakritik, písmen či číslic, změní se tento výraz na žluté kolečko např. s usmívající se nebo zamračenou tváří. Sociální síť Facebook nabízí v psaní prostřednictvím messengeru nepřehledné množství emotikonů s popisem vyjadřující naše aktuální naladění.

Negativum spatřuji také ve zkracování slov, říká se jim tzv. akronymy. Přestože zkrácení původně zamýšleného slova není až tak zásadní, dostaly se akronymy velmi rychle do povědomí mládeže a často jimi komunikují. Mezi hojně používané patří např. JJ (jojo), NN (nene), MMNT (moment), NZ (není zač) a spousta dalších. Čeští uživatelé internetu si oblíbili i cizojazyčné akronymy, mezi nejoblíbenější se řadí LOL (v překladu: směji se, až se za břicho popadám), OMG (o můj bože), BTW (mimochodem) nebo WTF (co to sakra je).

Sporným znakem virtuální komunikace pohledem její ne/prospěšnosti je slovní zásoba. Dle výzkumu Šmahela dovedou někteří adolescenti skrze komunikování přes internet lépe vyjádřit své emoce, jiný mají naopak problém formulovat výstižně své myšlenky. Každopádně lze tvrdit, že vlivem rychlosti očekávání odpovědi se mladí uchylují k rychlým reakcím, které vyjádří velmi stručně a spíše se nijak zvlášť slovně nerozvášňují.

Stejně jako v běžné komunikaci, tak i v internetové komunikaci existují určitá **komunikační pravidla** - „*netiketa - sada doporučení pro slušné chování v síti*“ (Kopecký, 2007, s. 10), také bohužel ne všichni komunikující tato pravidla dodržují. Je však zapotřebí vzít na vědomí, že v komunikaci online bychom neměli být jiní, než v běžné komunikaci - měli bychom se v ní chovat podobně. Tato skutečnost vedla ke vzniku desatera příkázání počítačové etiky, které jsou přílohou mé diplomové práce (viz. příloha č. 1)

3.2 Rizika virtuálního světa

Virtuální svět disponuje svými klady, ale v této kapitole bych se ráda zmínila o rizicích, které sebou přináší. Vacek člení **negativní dopady virtuálního světa** následovně:

- » nekritické přebírání informací, absence sebereflexe
- » plýtvání časem
- » problémy spojené se sociální komunikací, především verbální
- » slabá sociální inteligence
- » negativní vliv na fyzický stav jedince
- » možnost rozvoje agrese (u hraní počítačových her)
- » možnost vzniku závislostního chování
- » zneužití z bezpečnostního hlediska (kyberhrozby)

Některé jsem již volně popsala v předchozích kapitolách - ty zde ještě jednou krátce představím a stručně popíši. Dále se zaměřím na nadměrné užívání virtuálního světa, které může vyústit až v závislost nebo nástrahy kyberprostoru, jež se mohou dotknout každého z nás.

3.2.1 Negativum aspektů virtuálního světa

Virtuální identita, jak bylo uvedeno výše, je identita utvořená pro virtuální svět - může být naprosto vymyšlená, čili falešná. Virtuální svět charakterizuje vysoká míra flexibility virtuální identity, kdy se koneckonců člověk může vydávat za úplně někoho jiného - utvoří si falešný profil a k němu připojí jméno, fotografii. Ano - nic složitějšího na tom není. Vezmeme-li v potaz, že k založení účtu na sociální síti Facebook potřebujete jen funkční emailovou adresu a pak stáčí pár kliknutí, trochu fantazie a nový virtuální člověk „žije“. Virtuální identita může být i jinému odcizena - opět velmi jednoduchý proces, kdy si založíte profil se stejným jménem, ukradnete fotografii, kontaktujete přátele člověka, za něhož se chcete vydávat s tím, že jste si založili nový profil a je hotovo - jste někým jiným.

V oblasti virtuálních vztahů je potřeba si uvědomit, že právě virtuální identita není reálná a může být falešná či odcizená. Proto je dobré navazovat virtuální vztahy pouze s osobami, jež osobně známe a můžeme si i ověřit, zda se jedná právě o ně. Riziko navazování vztahů na internetu s cizími lidmi může nabrat podobu hrozeb kyberprostoru a je poměrně jednoduché stát se jejich obětí.

Virtuální komunikace způsobuje snižování úrovně reálné komunikace - ať už jde o užívání akronymů či emotikonů, snižuje se tím slovní zásoba a schopnost vyjadřovat své emoce verbálně. Komunikace online je pro mladé lidi s ohledem na vyjadřovací schopnosti snadnější než tvář v tvář - naučí se jí pak využívat častěji a snižuje se tím jejich schopnost vyjadřování názorů, myšlenek a i zmíněných citů. Dá se tedy říci, že virtuální komunikace celkově negativně působí na naše sociální dovednosti.

3.2.2 Závislostní chování ve virtuálním světě

Mnozí autoři již několik let zkoumají možnost vzniku závislosti na internetu. Zatímco před 25ti lety bychom jen těžko hledali specializovanou literaturu na toto téma, v posledních letech se objevuje spousta odborných článků či publikací, které se týkají právě hrozby virtuálního světa a s tím spojené i riziko vzniku závislosti. *„Určení toho, co znamená být závislý na internetu a jakým způsobem se „závislý“ odlišuje od „běžného uživatele“ internetu, však není jednoduché. Různé studie považují za nadužívání internetu rozmezí 5-25 hodin týdně a neshodují se ani v názoru, co znamená „normální použití internetu.“* (Grohol in Šmahel, 2003, s. 141)

Z hlediska globálního můžeme tvrdit, že společnost na internetu závislá nepochybně je - nakupování a placení zboží přes internet je dnes zcela běžné, skrze elektronické žádosti můžeme většinu záležitostí vyřešit z tepla domova, dokonce lze prostřednictvím připojení k internetu i vskutku dobře udržovat sociální vztahy, informace nemusíme složitě hledat v knihovnách - postačí nám k němu internetový vyhledávač, prostřednictvím kterého konkrétní informace rychle vyhledáme... Jednoduše řečeno, internet nám šetří čas, ale i peníze (nemusíme nikam dojíždět, ale vše si zařídit skrze svůj počítač či mobilní telefon s přístupem k internetu a nemusíme u toho udělat ani jediný krok). *„S rozvojem informační společnosti zasahuje do lidských životů stále více moderní technika.“* (Vondráčková, Vacek, Košatecká, 2009, s. 281) Vlivem těchto pokroků dochází k usnadňování života a lidé zkrátka zpohodlněli a stali se na vymoženostech dnešní doby závislí.

Pro závislost na virtuálním světě neexistuje jednotná terminologie. Závislost obecně je odborníky dělena na látkovou (závislost na psychoaktivních látkách) a behaviorální, *„kdy lidé*

vykazují prvky závislostního chování ve vztahu k určitým aktivitám.“ (Vacek, Vondráčková, 2014, s. 145) V literatuře používají různé termíny, hovoří se např. o nelátkových/nedrogových závislostech, závislostech na procesech, někdo používá pojem virtuální drogy, závislostní chování na internetu, internetová závislost (netomanie), a další. V následujících řádcích se pokusím přehledně a komplexně shrnout vše, co se závislosti na virtuálním světě týká.

Z medicínského hlediska se behaviorální závislosti člení na aktuálně uznávané, tedy již klasifikované diagnózy, a na nové, dosud nezařazené poruchy, které odpovídají všem lidských aktivitám, „*neboť závislost si lze vypěstovat v podstatě na jakémkoliv chování, které přináší uspokojení.*“ (Vacek, Vondráčková, 2014, s. 146):

- » uznávané a klasifikované - např. patologické hráčství (gambling), kleptomanie (chorobné kradení), pyromanie (chorobné zakládání ohně), hypersexualita (závislost na sexu), závislost na jídle ad.
- » nové a zatím nezařazené - závislosti technologické (počítače, internet, hry, mobily, televize apod.), oniomanie (závislost na nakupování), workoholismus (závislost na práci) či sebepoškozování.

Každá závislost se nějakým určitým způsobem začne dříve či později projevovat v životě závislých jedinců. Postupně se dostávají „*komplikace v různých oblastech - v osobním, psychologickém fungování, v rodinných a společenských vztazích a ve školním či pracovním prostředí. Dochází k postupnému odtržení od běžného života.*“ (Hýbnerová, 2012, s. 35).

Prozatím existuje pouze klasifikace symptomů závislostí na psychoaktivních látkách, jež je popsána v Mezinárodní klasifikaci nemocí, ale existuje zřetelná nápadná podobnost s těmi behaviorálními. Průvodním znakem jakékoliv formy návykového chování je dle Nešpora craving neboli tzv. bažení, které je popisováno jako „*silná touha nebo pocit puzení užívat látku nebo látky. Bažení ovšem souvisí i s dalšími znaky závislosti, jako jsou zhoršené sebeovládání nebo to, že někdo v naruživém chování pokračuje navzdory škodlivým důsledkům, které mu jsou známe.*“ (Nešpor, 1999, s. 5 - bažení - společný rys mnoha závislostí...) Dle Griffithse rozlišujeme **6 příznaků behaviorální závislosti**, které uvádí Vondráčková, Vacek, Košatecká ve svém článku o závislostním chování na internetu:

- » význačnost a důležitost - kdy se určitá aktivita stane nejdůležitější v životě a převládá v jeho myšlenkách, pocitech i chování. Částečně můžeme sledovat tento problém u mládeže, která i v méně obvyklých situacích využívá virtuální svět - chůze po ulici s upřeným pohledem do mobilního telefonu, focení a sdílení všeho svého jednání na sociálních sítích atd.

- » změna nálad - viditelná při vykonávání dané aktivity (radost, koncentrace) a také při ukončování či absence dané aktivity (špatná nálada, nervozita, neschopnost se soustředit apod.)
- » tolerance a její zvyšování - navyšování času stráveného nad aktivitou, aby stále přinášela uspokojení, čili stále více času stráveného ve virtuálním světě
- » abstinenční příznaky - nepříjemné fyzické a psychické pocity provázející stav bez dané aktivity
- » intrapersonální konflikt - neshody mezi závislostí a reálnými vztahy v okolním světě (rodina, oblast zájmů, školy, zaměstnání,...)
- » relaps, recidiva - jako rychlejší opětovné návraty do dřívějších stavů, které jsou vyvolané danou aktivitou.

Závislostní chování ve virtuálním světě může nabývat vícero podob. „Člověk si nevybuduje závislost na internetu jako takovém, ale spíše na jednotlivých internetových aplikacích a webech.“ (Hýbnerová, 2012, s. 33) Uvedenou **klasifikaci** vypracovanou Youngem seřadím dle nejvyššího rizika a zároveň dle oblíbenosti mezi dospívající mládeží:

- » závislost na virtuálních vztazích a online komunikaci - závislostní potíže se začínají vyskytovat zejména v okamžiku, kdy virtuální vztahy předčí ty reálné
- » internetové kompulze - hraní online-her nebo internetové nakupování, ke vzniku závislosti napomáhá např. fakt, že online-hra nemá žádný konec
- » přetíženost informacemi - jev, kterým jsou ohroženi zejména studenti středních škol, projevující se nutkavým „surfováním“ na internetu, sbíráním velkého množství informací, které ani nevyužije, stahování obrázků, videí, hudby apod.
- » závislost na počítači - především hraní offline počítačových her
- » závislost na virtuální sexualitě - potíže typické spíše pro dospělé, ale nevylučuje se ani u dospívajících.

Vybrané závislosti týkající se mládeže

Dle realizovaných výzkumů i na základě různých článků v médiích se doslýcháme o závislostech moderní doby. Co se týče dětí a mládeže, převažují hrozby nezdravého užívání až závislostí na mobilních telefonech, na internetu a na sociálních sítích, proto jsem zvolila právě tyto tři závislosti, které zde popíši.

Jedno společné nebezpečí těchto třech médií představuje tzv. mediální multitasking, o kterém se zmiňuje Spitzer jako o hrozbě, která působí zejména na duševní život mnoha mladých lidí.

Znamená to, že mladí lidé v jednu chvíli využívají více než dva druhy médií najednou a současně tak vyřizují vícero úkolů - např. sedí před monitorem svého počítače, surfují na internetu, u toho stíhají komunikovat po sociální síti, jako zátiší zvolili puštěný televizor a nakonec se ještě přidá zvonící mobilní telefon, a tak stíhá ještě hovořit telefonicky s někým jiným. Někomu by se mohlo zdát, že vlastně takováto „schopnost“ nemůže být přeci na škodu. Opak je ale pravdou. *„Výsledky studie v souhrnu ukázaly, že lidé, kteří hojně používají více médií najednou, vykazují problémy při ovládní své psychiky.“* (Spitzer, 2014, s. 210) V zásadě můžeme hovořit pouze o multitaskingu jako takovém ve spojitosti s médii. Že se tedy věnuje různým činnostem najednou a mezi ně patří i ty vykonávané ve virtuálním světě - např. současně večeříme, hovoříme přitom se svým spolubydlícím a k tomu stíháme i sledovat dění na sociálních sítích nebo psát SMS zprávu.

Závislosti na těchto digitálních médiích mohou vyústit v tzv. digitální demenci, kterou jsou ohroženi právě její mladší uživatelé, resp. pod 30 let. Nejhuře jsou na tom děti pod 15 let, jelikož jejich mozky ještě nedosáhly plného vývoje a jsou tedy mnohem zranitelnější než dospělí lidé. Digitální demence je výraz pocházející z nejvíce digitalizovaného národa na světě - z Jižní Koreje. Tento termín uvedl do praxe německý neurolog a psychiatr Spitzer. Označují se jím poruchy paměti a soustředění. Ve své podstatě jde o jakýsi psychický proces, ve kterém nadměrné užívání digitálních médií vede ke snížení poznávacích a hodnotících funkcí mozku, někdy až k jejich rozkladu a následně dochází k postupnému rozumovému úpadku.

Vzhledem ke vlivu na děti a mládež, který behaviorální závislosti mají, se plně ztotožňují s pesimistickým výrokem týkajícího se internetu a jeho následků na mentální schopnosti příští generace. Ten říká, že mozky dospívajících a mladých dospělých si nedokážou *„nic zapamatovat, většinu energie vynaloží na výměnu krátkých sociálních zpráv, na zábavu a rozptýlení, namísto aby se skutečně do hloubky zabývali lidmi a poznatky. Neodkážou věci hluboce promýšlet ani vytvářet skutečné osobní společenství. Víceméně jsou příliš nezdravě závislí na internetu a na mobilních připojovacích zařízeních, aby vůbec dokázali fungovat.“* (Spitzer, 2014, s. 188)

Závislostní chování na mobilních telefonech - nomofobie

Mobilní telefon vlastní snad každý dospívající člověk. *„Využití mobilních telefonů v běžném životě je dnes již naprosto běžnou a standardní součástí života moderního člověka.“* (Fischer, Škoda, 2014, s. 133) Dokonce je počet uživatelů služeb mobilních operátorů v České republice vyšší, než je počet obyvatel.

Pojem nomofobie je označením pro závislost na telefonování a posílání textových nebo multimediálních zpráv. V dnešní době nomofobie zahrnuje také závislost na komunikaci prostřednictvím aplikací mobilního telefonu vyžadující připojení na internet (např. Facebook Messenger, WhatsApp apod.)

A jak se tato závislost projevuje? Např. tím, že mladý člověk cítí potřebu mít mobilní telefon neustále „po ruce“ a reaguje na každý podnět, který jeho mobilní přístroj vysílá. V reálném životě vidíme spoustu mladých lidí (ale i dětí, dospělých lidí - nomofobie se týká všech věkových skupin), kteří jdou po chodníku, přechází silnici, jsou v partě svých kamarádů a jejich nepostradatelným pomocníkem při takovém počínání je mobilní telefon... Mobilní telefon využívají také k tomu, aby mohli natáčet různá videa se svými přáteli, která pak pochopitelně sdílejí na sociálních sítích a chlubí se svými výkony a chováním. Dříve se snad kdokoliv pouсмál nad nepochopitelným jednáním obyvatel Japonska, kteří s nadšením všechno okolo sebe fotografovali - a dnes je to stejné i u nás. Již nepotřebujeme kvalitní fotoaparáty, stačí nám mobilní telefon, jehož součástí je i fotoaparát a fotíme vše, co se nám líbí - zálibu našli mladí Češi např. ve focení svého jídla nebo v daleko nebezpečnější aktivitě, které můžeme nazvat adrenalinové focení (focení na nebezpečných místech nebo při nebezpečných situacích), které mohou mít i fatální následky.

Celkově jsou dospívající v užívání svého mobilního aparátu velmi neopatrní. Místo toho, aby si doslova „koukali pod nohy“, upřeně hledí do mobilu. Nedávno vysílali televizní stanice případ 13 letého chlapce, který, zahleděn do svého mobilního telefonu, „vlítl“ přímo pod kola projíždějící tramvaje. To je typický příklad multitaskingu, chlapec se věnuje chůzi, přechází silnici a zároveň se svými myšlenkami nachází ve virtuálním světě. V tomto případě se sice nejedná z hlediska věku o mladého dospívajícího, nýbrž lze na tomto příkladu poukázat na riziko vývinu digitální demence, které by mohl zmiňovaný chlapec v průběhu pár let dosáhnout.

Jiným chováním zase mladí lidé podvědomě snižují či minimalizují rozvoj své inteligence - např. využívání navigací, někteří mladí lidé nejsou kolikrát schopni vyrazit z jednoho místa na druhé, pokud nevyužijí své navigace v mobilním telefonu, neumějí se orientovat v mapách nebo podle ukazatelů. To, že mladí lidé nevyužívají k buzení své budíky, ale mobilní telefony, není nijak zvláštní, to už se tak nějak vrylo do běžného chování všech lidí. Namísto trénování paměti však mladí lidé rovněž využívají svůj mobilní telefon - uloží si poznámku, upomínku a nemusí si pamatovat zcela nic. Vlastnit chytrý mobilní telefon může být vnímáno jako bezvadné řešení, ale nehloupne jeho užíváním člověk příliš?

Závislostní chování na internetu - netomanie

Mezi dospívajícími je užívání internetu zcela běžné, dle Spitzera totiž generaci narozenou po roce 1980 můžeme nazývat pojmem „digital native“, ve volném překladu se jedná o digitální domorodce. Jsou to ti, co „vyrůstali s počítači a internetem coby samozřejmou součástí svého prostředí (jako byla dříve voda a elektrina, později televize).“ (Spitzer, 2014, s. 185) Takového typického digitálního domorodce charakterizuje jeho častá přítomnost v online prostředí. Jejich mladšími nástupci jsou „generation Google“ narozeni po roce 1993, „kteří prakticky vůbec nepamatují doby bez počítačů, internetu a vyhledávače Google.“ (Spitzer, 2014, s. 189) Ve virtuálním prostředí se věnují především komunikaci s přáteli, stahování muziky či her. Obecně se této generaci připisují zvláštní technologické dovednosti, které předešlé generace postrádají.

Netomanie je označením pro závislost na internetu, hovoří se o ní v případě, kdy mladý člověk dlouhodobě zanedbává své povinnosti, vztahy i sociální kontakty. Zejména „mladí lidé jsou skupinou, u které je nejvyšší riziko vzniku závislostního chování v online prostředí.“ (Hýbnerová, 2012, s. 33) Je tomu tak proto, že v této závislosti nejsou finančně omezeni - počítačem je vybavena téměř každá domácnost, chytrý telefon s připojením na internet má kde kdo a je možné se připojit i bezplatně na různých místech. Netomanie se projevuje ztrátou kontroly nad časem stráveným u internetu a samozřejmě se stále zvyšuje tolerance. Mladý člověk se vzbudí a ihned kontroluje svůj virtuální život, jde spát a než zavře oči, opět se dívá do online prostředí, v němž během dne strávil podstatnou část svého času. Mezi další typické příznaky netomanie řadí Kohout psychické projevy (pocit prázdnoty nebo nárůst nervozity a neklidu v době abstinence), psychosociální projevy (spojené s narušením rodinných vztahů, se ztrátou přátel) a projevy spojené s výkonem (méně vykonané práce, zanedbávání studia).

Co mladé lidi na virtuálním prostředí tak láká, že se v něm nachází tak často? Nejčastěji jde o virtuální komunikaci a virtuální vztahy, ve kterých si mohou utvořit svou virtuální identitu zcela neodpovídající realitě nebo alespoň mírně pozměněnou. Odborníci uvádějí, že motivem k trávení svého času ve virtuálním světě přispívá jeho atraktivita (každý si v něm najde to „své“ místečko, prostředí, ve kterém se cítí dobře, které mu vyhovuje). Virtuální prostředí je lákavé i z toho důvodu, že v něm dokážeme kompenzovat své neúspěchy z reálného světa. Hýbnerová tvrdí, že „prostřednictvím online aktivit mohou být nasyceny téměř všechny potřeby.“ (Hýbnerová, 2012, s. 36-37):

- » fyziologické potřeby - zejména sexuální pud, a to formou uvolnění sexuálního napětí
- » potřeba bezpečí - je možná tím nejdůležitějším důvodem, proč mladí lidé do virtuálního světa unikají. Vědí totiž, že virtuální přátelé jsou pro něj k dispozici a jistotu zhodnocuje

i skutečnost jednoduchého opuštění prostoru v případě pocitu nepříjemnosti nebo ohrožení

- » potřeba sounáležitosti a lásky - chatovací místnosti nebo sociální sítě jsou naprosto ideálním prostorem, kde se mladí lidé stávají součástí komunity, a pociťují zde sounáležitost, uspokojují potřebu spojování se
- » potřeba ocenění - respektu, úcty, pocitu vlastní nezávislosti nebo sebedůvěry můžeme dosáhnout v diskusních místnostech v online prostředí hravě (opět chat, sociální sítě)
- » potřeba sebeaktualizace, seberealizace - ve virtuálním prostředí „*mohou být téměř beze zbytku naplněny - kde jinde máme tolik příležitostí na jednom místě prezentovat svůj názor, pohrát si, zastat se slabších, sledovat, co se mu líbí, negativně a špatně jednoduše ignorovat.*“ (Hýbnerová, 2012, s. 37)

Závislostní chování na sociálních sítích a syndrom FoMO

„Typů online komunikačních aplikací existuje celá řada. Zahrnuje aktivity, které se zpravidla vážou na specifické aplikace - chatování, blogování (publikování článků, fotografií apod.), navštěvování diskusí, používání seznamek a podobně. V dnešní době si svou velkou pozornost získávají právě sociální sítě. Ty ale nejsou výjimečné originalností svého obsahu a způsobu užití, ale tím, že v sobě zahrnují všechny jmenované komunikační aplikace dohromady.“ (Blinka, 2015, s. 179-180)

Existuje vícero sociálních sítí. Mezi průkopníky velkých sociálních sítí v České republice patřily portály jako např. spoluzaci.cz, libimseti.cz nebo různé chatovací místnosti. Dnes nabily obrovskou oblíbenost celosvětové sociální sítě - nejznámější a zároveň nejužívanější sociální sítí je Facebook, dále Instagram nebo Youtube.

Sociální sítě lze také kategorizovat na ty, které jsou založené na profilech uživatelů - např. Facebook nebo LinkedIn. Znamená to, že zde jsou zakládány profily jednotlivých uživatelů a jde v nich v první řadě o vzájemnou komunikaci. Dále to mohou být obsahově založené sociální sítě - např. Youtube, Instagram či Pinterest. Jejich předností je obsah - videa, fotografie, videonávody apod.

Zatímco o nadměrném užívání mobilního telefonu či internetu se hovoří jako o možných závislostech, o závislosti na sociálních sítích se rokuje jako o hypotetické závislosti. Blinka uvádí, že kromě případových studií podporující fenomén závislosti na sociálních sítích, nejsou žádné další důkazy o její existenci. Bezpochyby však dochází k nadměrnému užívání sociálních sítí, kdy jejich uživatelé často preferují život online než ten reálný, je pro ně dostupnější, a proto v něm také tráví tolik svého času.

Užívání sociálních přináší do života mladých lidí nejen pozitiva (jako např. velké možnosti v navazování mezilidských kontaktů), ale samozřejmě také negativa, která si málokdo uvědomuje. Kopecký mezi ně řadí:

- » velké množství zneužitelných osobních údajů
- » snadná, rychlá a anonymně realizovaná kyberšikana, sexuální útoky na děti, kyberstalking apod.
- » realizovatelnost internetových podvodů
- » úzká vazba na majetkovou kriminalitu
- » vznik nebezpečných technologií (např. automatické označování obličejů na fotografiích)
- » internetové útoky vedoucí k úniku osobních údajů.

I přesto, že sociální sítě obsahují mechanismy kontroly, Facebook např. kontrolu týkající se přístupu od určitého věku (13 let), lze je naprosto snadno obejít. Proto se uživatelé sociálních sítí stávají i mnohem mladší děti, které bývají daleko méně opatrní než dospívající v tom, co o sobě píšou, sdílí a s kým uzavírají přátelství.

Co znamená syndrom FoMO? Syndrom FoMO je typický pro uživatele sociálních sítí. Rozumíme jím strach z toho, že něco zmeškáme. Proto se snaží být všichni stále online, aby měli přehled o tom, co se děje a snaží se v prostředí sociálních sítí neustále kontrolovat dění. „Podle výzkumu agentury JWT se syndrom FoMO týká převážně věkové kategorie od osmnácti do třiatřiceti let.“ (Kopecký, 2017)

„Životem“ na sociálních sítích se vystavujeme poměrně velkému množství rizik - tzv. kyberhrozeb, které popíšou následně.

3.2.3 Kyberhrozby

Užívání internetu přináší mnohá rizika, která souvisejí se všemi službami telekomunikačních sítí, a především i s vytvořením vlastního profilu na nejrozšířenější sociální síti Facebook, bez kterého se dnešní dospívající neobjedou. Proto jsou potenciálními oběťmi všichni, kdo nějaké telekomunikační síť používají. Bohužel i v dnešní době, kdy je neustále poukazováno médií na nástrahy kyberprostoru, si mnoho uživatelů neuvědomuje nebezpečí neuzítí důvěryhodných informací, která o sobě veřejně šíří po sociálních sítích.

„Díky otevřenosti internetu jako hlavní komunikační platformy 21. století jsou stejným způsobem masově rozšířeny i tyto praktiky.“ (Kopecký, 2007, s. 15), o kterých hovoříme jako o nebezpečných komunikačních praktikách: kyberšikana, kyberstalking, kybergrooming.

Kyberšikana

Tímto pojmem rozumíme „*nebezpečné komunikační jevy realizované prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (např. pomocí mobilních telefonů nebo služeb v rámci internetu), jež mají za následek ublížení nebo jiné poškození oběti.*“ (Krejčí, 2010, s. 3) Málokdo si uvědomuje, že i malý žert může v oběti vyvolat nepředpokládanou reakci. Kyberšikana může být tedy důsledkem nevhodného vtipu či nedorozumění, anebo se jedná o záměrné ubližování či poškozování.

Od klasické šikany se liší především tím, že oběť a útočník spolu nejsou v přímém kontaktu, nejedná se tedy o fyzické napadání, ale cílem je oběti ublížit psychicky. Klasická šikana bývá dříve či později velmi dobře pozorovatelná, kdežto kyberšikana je více skrytá, odehrává se ve virtuálním světě. Kyberšikana „*může probíhat kdykoli během celého dne, a proniknout tak do míst, která byla dříve vnímána jako bezpečná. Toto může velkým dílem přispívat k psychickému poranění na straně obětí, jež mají pocit, že se nemohou nikde schovat, nemají komu věřit a nejsou nikde v bezpečí.*“ (Rogers, 2011, s. 32) Prvním aspektem kyberšikany je tedy místo a čas - v tomto ohledu je dá se říci nepředvídatelná, nepolapitelná, protože může probíhat kdykoliv a kdekoliv. Před kyberútokem není kam se schovat, jedinou možností je odpojit se od sítě a zůstat offline.

Mezi nejznámějšími **projevy** kyberšikany patří ubližování, obtěžování, ztrapňování, zstrašování, ohrožování nebo vyhrožování ve virtuálním světě, které se dle Krejčí děje:

- » uveřejňováním ponižujících záznamů a fotografií
- » krádeží identity nebo zneužívání cizí identity
- » provokováním a napadáním ve virtuální komunikaci
- » publikováním tajemství a citlivých informací
- » ponižováním a pomlouváním
- » vyloučením z virtuální komunity.

Útočníkovi kyberšikany nahrává v jeho prospěch anonymita ve virtuálním prostředí. Jeho profil obsahuje falešné jméno či přezdívku, fotografii jeho profil vůbec nemusí obsahovat, mezi další klamné informace řadíme věk, pohlaví nebo sociální postavení apod.

Oběťmi kyberšikany se stávají obvykle ti, co mají málo znalostí a informací o možných rizicích spojenými se zneužíváním telekomunikačních technologií. Jejich chování ve virtuálním světě je velmi riskantní. Nebezpečnými jsou zejména důvěřivost a otevřenost ve virtuální komunikaci, a také sdílení osobních údajů, fotografií či videozáznamů, které mohou být velmi snadno zneužity a být podkladem pro vznik kyberšikany. Výzkumná šetření dále prokazují, že oběťmi kyberšikany se často stávají oběti klasické šikany. „*Tyto děti lze*

považovat za zvláště ohroženou skupinu, neboť vzhledem ke svému slabému sociálnímu statutu mají obvykle velmi málo kamarádů, což často kompenzují navazováním rizikových vztahů na internetu.“ (Krejčí, 2010, s. 12)

Kyberstalking

Slovem stalking se označuje pronásledování a opakované stupňované obtěžování. Kyberstalking se odehrává ve virtuálním prostředí a může mít různou podobu i intenzitu. Dle Kopeckého bychom mohli vymezit kyberstalking jako opakované a dlouhodobé pokusy kontaktovat oběť pomocí e-mailů, telefonátů, SMS zpráv, zasíláním vzkazů na ICQ, Skype, prostřednictvím chatu či sociálních sítí. Prostřednictvím pronásledování ve virtuálním světě demonstruje kyberstalker svou moc a sílu nad obětí. Nejprve mohou být zprávy od pronásledovatele příjemné, protože se snaží získat kontakt s obětí, pak ale nabývají urážející a zstrašující podoby, projevují se výhrůzkami opírající se o znalost oběti.

Pronásledovatel mívá k dispozici informace o své oběti z reálného světa (od kamarádů či známých), avšak v reálném prostředí se se svou obětí zřejmě nikdy nesetkal. Oběť si zvolil jen proto, že mu nějakým způsobem přijde zranitelná. Informace shání za účelem realističtějšího vyhrožování, aby mohl u oběti postupně vyvolat strach a následně zaútočit na její soukromí. Pak jsou kyberstalkeři, kteří oběť neznají vůbec a vyhledávají si je na internetu.

Kopecký uvádí základní **typologii stalkerů** podle motivace jejich chování, přičemž kyberstalking může být doprovodným jevem u všech uvedených kategorií - může se jednat o:

- » bývalého partnera, který touží obnovit vztah nebo touží po odplatě jako následek svého odmítnutí
- » uctívače, který si přeje navázat vztah s osobou, jež ho zaujala a věří, že jeho city budou opětovány
- » neobratného nápadníka - „do této kategorie spadají útočníci sociálně neobratní s malou schopností seznámit se“ (Kopecký, 2010, s. 6), kteří nedokáží navázat vzhledem ke svým slabým sociálním a komunikativním schopnostem vztah
- » ubližového pronásledovatele usilujícího o pomstu z důvodu skutečného či domnělého zranění, kterou mu oběť způsobila
- » sexuálního útočníka, pro něhož je typické útoční až sexuálně agresivní chování
- » poblouzněného milovníka, jenž věří v to, že je do něj oběť zamilovaná a je přesvědčen o tom, že s obětí naváže pevný vztah.

Obětí kyberstalkingu se může stát prakticky kdokoliv, neexistuje žádná typologie vymezující oběti např. dle věku, pohlaví, sociálního postavení nebo vzhledu či sexuální orientace. Co však můžeme říci s jistotou je skutečnost, že obětí se snadno může stát ten, co o sobě ve virtuálním světě poskytuje až příliš mnoho informací.

Kybergrooming

Patří mezi nejnebezpečnější internetové fenomény. Cílem kybergroomingu je vyvolat v oběti falešnou důvěru a následně oběť zmanipulovat a donutit ji k osobní schůzce. „*Výsledkem této schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické násilí na oběti, zneužití oběti pro dětskou prostituci, k výrobě dětské pornografie apod.*“ (Kopecký, 2010b, s. 3)

Celý **proces manipulace s obětí** prochází dle Kopeckého **4 etapami**, během kterých útočník používá velké množství technik a postupů.

- » příprava kontaktu - kybergroomer si vytvoří falešnou virtuální identitu s nepravdivými údaji (jméno, věk, fotografie). Zpravidla svou identitu formuje dle potencionálních obětí - přizpůsobí věk, pohlaví a najde vhodnou fotografii, kterou doplní dokonalou iluzi o „spřízněné duši“.
- » kontakt s obětí, navázání a prohlubování vztahu - kybergroomer se staví do pozice nejbližšího a nejdůvěrnějšího kamaráda. Typické je tzv. zrcadlení, kdy kybergroomer napodobuje oběť a předstírá, že právě prochází stejným obdobím, že má stejné problémy, že svou oběť naprosto chápe a může jí pomoci problémy vyřešit. Právě to nastartuje u oběti pocit důvěry a překoná tím strach s komunikace s neznámou osobou. A kybergroomer začíná zjišťovat o své oběti další údaje, snaží se svou oběť izolovat od okolí (od rodiny i od kamarádů) - chce být jejím nezastupitelným kamarádem, kterému se bude oběť výhradně svěřovat. Zde již využívá prvky citového vydírání, zastrašování - zakazuje sdělovat oběti svou komunikaci s ním. Získaný vztah podporuje kybergroomer uplácením oběti, „podmazává“ je různými dárečky (peníze, drahé hračky, oblečení, atraktivní moderní techniku apod.). Snaží se o snižování zábran a do vzájemné konverzace zařazuje stále častěji otázky lidské sexuality a sexuálního života, ze strany kybergroomera může docházet i k zasílání erotických nebo pornografických materiálů. Usiluje také samozřejmě o získání nahých fotografií a videozáznamů, prostřednictvím kterých pak může svou oběť vydírat. Na konci této fáze vzniká tzv. emoční závislost na kybergroomerovi, oběť mu poskytla svá nejtajnější a nejintimnější tajemství, je jejím největším důvěrníkem a nejlepším přítelem.

- » příprava na osobní schůzku - kybergroomer disponuje již dostatkem citlivých informací o své oběti a snaží se o osobní schůzku. V případě odmítnutí začíná svou oběť vydírat a vyhrožuje zveřejněním jejich konverzace nebo zaslaných nahých fotografií a videozáznamů.
- » osobní schůzka - „*první schůzka útočnicka s obětí může být úplně nevinná*“, kybergroomer se může snažit o prohloubení navázaného vztahu s obětí dalším „dárkem“, „*oběť pak nabude dojmu, že je útočnick neškodný a že je skutečně tím „exkluzivním kamarádem“ , za kterého se na internetu vydával.*“ (Kopecký, 2010b, s. 8) Cílem kybergroomera bývá nejčastěji sexuální útok, ke kterému může dojít až po několika osobních schůzkách. Ten zanechává v oběti nedozírné následky především v oblasti psychické.

Osoba **kybergroomera** se vyznačuje neobyčejnou trpělivostí. K navázání důvěry a vztahu s obětí věnuje i několik měsíců, někdy spolu komunikují třeba i rok, než dojde k osobní schůzce. Jednoznačně se v průběhu celé komunikace snaží o vytvoření závislosti oběti na něm, vyjadřuje jim „*velkou pozitivní podporu, oddanost a lásku, čímž si zajišťuje, aby pro dítě bylo velmi nepříjemné, kdyby kontakt s ním dále nepokračoval.*“ (Veličková Hulanová, 2012, s. 96) Většinou jsou kybergroomery muži. Více specifikovat kybergroomery snad není možné, jelikož lze mezi nimi nalézt muže s vysokým i nízkým sociálním statutem, věkově se může jednat o osamělého 18letého chlapce, o 35letého muže v té nejlepší kondici nebo o 65letého seniora.

Oběťmi kybergroomingu jsou nejčastěji děti a mládež ve věkové kategorii 11 až 17 let, z hlediska pohlaví jsou to více dívky. „*Lze předpokládat, že oběti tvoří zejména ti uživatelé internetu, kteří tráví velké množství volného času v online komunikačních prostředích (chat, instant messenger, sociální sítě), kde také navazují virtuální kontakty s ostatními.*“ (Kopecký, 2010b, s. 3-4). Dle Kopeckého jsou to pak nejčastěji děti trpící nízkou sebeúctou a nedostatkem sebedůvěry, děti s problémy v oblasti citů, děti v nouzi, naivní a neuvážlivě důvěřivé a také adolescenti, kteří se zajímají o lidskou sexualitu a jsou ochotni o ní hovořit.

3.2.4 Jak minimalizovat rizika virtuálního světa?

Jednoduše řečeno, měli bychom se v prostředí internetu pohybovat stejně opatrně, jako v reálném světě.

Vztahy bychom měli výhradně navazovat s těmi, které známe - seznamovat se s novými lidmi jen velmi opatrně a raději nejprve prověřovat. Když se seznámíme v reálném životě s někým novým, nejsme přeci hned důvěřiví a nezahltíme ho svými osobními problémy, nezatahujeme ho do svého soukromí. Také bychom se neměli přetvařovat a být opravdu tím, kým

ve skutečnosti jsme. Opravdový vztah je založen na důvěře, lidé jsou k sobě upřímní a uvědomují si hodnotu druhých. Nebo je mít co nejvíce lidí ve svých přátelích na sociálních sítích natolik „in“, že jsou opomínány důležité hodnoty vztahu?

Co se týče vzniku možných závislostí na internetu, mějme na paměti, že jejich následky, ač nejsou tolik viditelné, existují a mají hrůzné dopady jak na fyzický stav člověka, tak i na jeho psychiku a sociální vztahy! Náš virtuální život se kousek po kousku vkrádá do našeho skutečného života a může ho zásadně ovlivňovat a v konečném důsledku i postupně ničit. Uvědomme si, že žijeme ten skutečný život - že všechno, co se děje v prostředí internetu, je jen uměle vytvořený svět, který neexistuje.

Kyberhrobám se můžeme bránit rovněž tím, že nebudeme navazovat vztahy s cizími lidmi, ale jen s těmi, se kterými jsme přišli do osobního kontaktu. Nezveřejňujme o sobě na sociálních sítích osobní a citlivé údaje, mohou být snadno zneužity! Náš profil nemusí přeci zahrnovat stovky fotografií a informací o tom, čemu se zrovna věnujeme nebo kde se nacházíme. Sdílením svých „statusů“ se člověk nevědomky ohrožuje, především když nemá nastavenou ochranu svého profilu. Proto bychom měli sdílené údaje o své osobě poskytovat výhradně jen těm, se kterými jsme ve virtuálním světě uzavřeli přátelství.

Projektů, které se věnují rizikům v online prostředí v České republice, existuje již nespočet - např. e-bezpeci.cz, bezpecnyinternet.cz, jaknainternet.cz, internetembezpecne.cz, saferinternet.cz, nebudobet.cz, a další. Společným jmenovatelem těchto stránek je informovat veřejnost o internetových nebezpečích, která jsou shrnuta v desateru bezpečného internetu, které pro zajímavost přikládám jako přílohou své diplomové práce (příloha č. 2), v některých projektech nalezneme také desatero bezpečného užívání sociální sítě (příloha č. 3) nebo desatero mobilní etikety (příloha č. 4).

4 Virtuální svět ve volném čase středoškolské mládeže

V teoretické části jsem se zabírala volným časem a mládeží, která jej dle mého názoru využívá nejčastěji k tomu, aby unikala před reálným světem a trávila jej ve virtuálním prostoru, kde se pak odehrává v podstatě to, co by mělo být předně součástí našeho reálného života - komunikace s druhými lidmi.

Praktickou část mé diplomové práce jsem zaměřila na výzkumné šetření, kterým bych chtěla zmapovat volný čas mládeže v kontextu s virtuálním životem.

4.1 Metodologická východiska

Cíl výzkumu a stanovení hypotéz

Výzkumným problémem je virtuální svět a jeho vliv na trávení volného času mezi středoškolskou mládeží. Prostřednictvím výzkumného šetření zjišťuji, jakými aktivitami tráví mládež svůj volný čas nejčastěji a jakým činnostem se věnuje, když používá počítač, mobilní telefon nebo je online ve virtuálním prostředí.

Cíleně se pak zaměřuji na sociální sítě a zkoumám, jak se v nich středoškolská mládež chová. Realizovaným výzkumem se i mimo uvedené dovím, v jakém rozsahu středoškolská mládež disponuje s volným časem, zda je internet a sociální sítě jejich každodenní rutinou.

Na základě teoreticky zpracované problematiky jsem stanovila pro své výzkumné šetření tyto **hypotézy**:

hypotéza č. 1: Předpokládám, že užívání mobilního telefonu a počítače bude nejčastější činností ve volném čase středoškolské mládeže.

odůvodnění - Tato hypotéza vychází ze současného trendu společnosti, který je určen vývojem informačních technologií, a je jím využívání mobilních telefonů a počítačů (resp. i „přenosných počítačů“, smartphonů). Leckdo si ani svůj život nedokáže bez těchto přístrojů moderní doby představit, mobilní telefony a počítače jsou součástí každodenního života, především u dospívající mládeže. Sak se věnoval výzkumu vývoje volnočasových aktivit mládeže (věkově 15-18 let) a zjistil, že od roku 1992 do roku 2005 se z využívání počítače stala denní záležitost.

hypotéza č. 2: Předpokládám, že pro min. 70% respondentů je možnost připojení se na internet nejčastějším způsobem ve využívání svého mobilního telefonu.

odůvodnění: Tuto hypotézu opírám tyto dvě skutečnosti: Kdo se nepřipojuje na internet z domova, využívá svého mobilního telefonu a toho, že signál k připojení se na internet je téměř všude, a na mnoha místech je i veřejnosti přístupný - heslo na wifi je uváděno v čekárnách lékařů, veřejných budovách, dopravních zastávkách a i na jiných místech. Ostatně i Národní registr výzkumů o dětech a mládeži potvrzuje, že mobilní telefony využívají dospívající ve věku 16-24 let k připojení na internet a tato možnost od roku 2012 výrazně nabývá na oblibě (rok 2012 - cca 30%, rok 2018 - téměř 94%).

hypotéza č. 3: Předpokládám, že existují rozdíly v čase stráveném na sociální síti mezi chlapci a dívkami. Dívky budou ve více případech trávit všechen či převážnou část svého času ve virtuálním světě na sociálních sítích.

odůvodnění - Tuto hypotézu jsem utvořila na základě své vlastní zkušenosti v reálném a virtuálním světě. Častěji totiž vnímám dívky jako aktivnější v tomto směru, proto si myslím, že v dotazníkovém šetření budou dívky častěji uvádět, že sociálním sítím věnují všechen nebo převážnou část svého času v online prostředí.

hypotéza č. 4: Předpokládám, že více jak 90% respondentů není ze strany rodičů nijak omezováno ve využívání internetu.

odůvodnění - Tato hypotéza se opírá o skutečnost způsobenou vývojem informačních technologií. Dospívající vlastní chytré mobilní telefony, na kterých je možnost připojit se na internet a tudíž ani nemohou být dostatečně kontrolovány či nějak omezovány ve využívání této služby na svém mobilním přístroji svými rodiči.

hypotéza č. 5: Předpokládám, že ve virtuálním světě středoškolské mládeže je dominující činností návštěva sociálních sítí.

odůvodnění: Tato hypotéza vychází předně z mého přesvědčení, že virtuální svět a vztahy v něm představují pro dnešní mládež jakousi normu. Být na síti je „in“. Avšak zároveň hypotézu opírám o výsledky výzkumů realizovaných s cílem zjistit oblíbenost sociálních sítí. První je výzkum společnosti Ami Digital, ze které vyplývá, že mladí lidé ve věku 15-29 let využívají sociální sítě denně. Z dalšího výzkumu, který uskutečnila společnost Eurostat, plyne, že mladí Češi ve věku 15-29 let obsazují první příčky v užívání sociálních sítí.

hypotéza č. 6: Předpokládám, že u středoškolské mládeže převažuje komunikace s přáteli ve virtuálním prostředí.

odůvodnění: Teoretickou základnu pro tuto hypotézu jsem našla v publikaci Šmahela Psychologie a internet, která je podložena výzkumy týkající se vnímání virtuálního světa mládeží.

hypotéza č. 7: Předpokládám, že pro středoškolskou mládež je snadnější komunikovat ve virtuálním prostředí než v reálném světě.

odůvodnění: Hypotézu jsem vytvořila rovněž na základě výzkumů týkajících se vnímání virtuálního světa mládeží prezentované v publikaci Šmahela Psychologie a internet.

Výzkumná metoda

Pro naplnění cíle výzkumného šetření bylo zapotřebí oslovit co nejvíce středoškolských studentů. Jako nejvhodnější z výzkumných metod využívaných ve společenských i pedagogických vědách se jeví metoda dotazníkového šetření. „Dotazník je nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů.“ (Gavora, 2000, s. 99)

Dotazníkové šetření se řadí mezi kvantitativní metody získávání dat, a to právě z toho důvodu, že jím lze oslovit velké množství respondentů. Mezi další výhody využití dotazníkového šetření patří rychlý sběr potřebných dat a informací. Pro respondenty je zajisté příjemným aspektem anonymita dotazníku a dostatek času nad rozmyšlením se a ujasněním si odpovědi. Otázky jsou cíleně zaměřené vzhledem ke zkoumané problematice.

Výsledky této výzkumné metody jsou přehledné, lehce a jednoduše zpracovatelné, což umožňuje jejich rychlé vyhodnocení.

Výzkumné šetření se týká virtuálního světa, jehož prostřednictvím jsem rovněž oslovila jedince z řad středoškolské mládeže. Dotazník byl tedy distribuován elektronickou formou za využití služeb formuláře Google. Ten mi umožnil získat respondenty z širokého okolí a data jsem získala v poměrně krátkém čase. Dotazníkové šetření probíhalo v měsíci září 2019.

Samotný dotazník se skládá ze dvou částí. První část je úvod dotazníku a obsahuje pozdravení, prosbu o vyplnění, informaci o účelu dotazníku, poukázání na anonymitu, jednoduchý pokyn k jeho vyplnění a poděkování. Druhou část dotazníku tvoří jednotlivé otázky. Při jejich tvorbě jsem se řídila doporučením Gavora - otázky v dotazníku jsou formulovány jasně, stručně, srozumitelně. Zároveň byla jejich srozumitelnost přezkoušena v pilotním předvýzkumu, který oslovil 10 středoškolských studentů z řad mých přátel.

Dotazník obsahuje převážně otázky uzavřené, které nabízejí dvě nebo více alternativních odpovědí, a jednu otázku polouzavřenou, jež kromě alternativní odpovědi nabízí i možnost upřesnit svou odpověď v podobě otevřené otázky (jiné - uveďte jaké). Sestavený dotazník tvoří přílohu č. 5 mé diplomové práce.

Výzkumný soubor

Jak je uvedeno výše, prostřednictvím virtuálního světa jsem žádala o vyplnění dotazníku středoškolské studenty. K rozšíření dotazníku jsem využila sociální síť Facebook, kde jsem oslovila a požádala o distribuci kromě svých známých také stránky různých středních škol a stránky atraktivní pro mládež. Celkově se mi sešlo 134 vyplněných dotazníků, z nichž byly některé vyřazeny z důvodu chybného vyplnění - např. respondenti uvádějící, že nevyužívají sociální síť, měli skončit vyplňování dotazníku u otázky č. 8, avšak i nadále pokračovali dalšími otázkami. Dále jsem sesbírané vyplněné dotazníky zredukovala záměrně tak, aby byl podíl chlapců a dívek roven a tudíž jsem mohla porovnávat četnost jednotlivých jevů z hlediska pohlaví. Podařilo se mi utvořit skupinu respondentů o celkovém počtu 100, z nichž dotazník vyplnilo 50 dívek a 50 chlapců studující na střední škole.

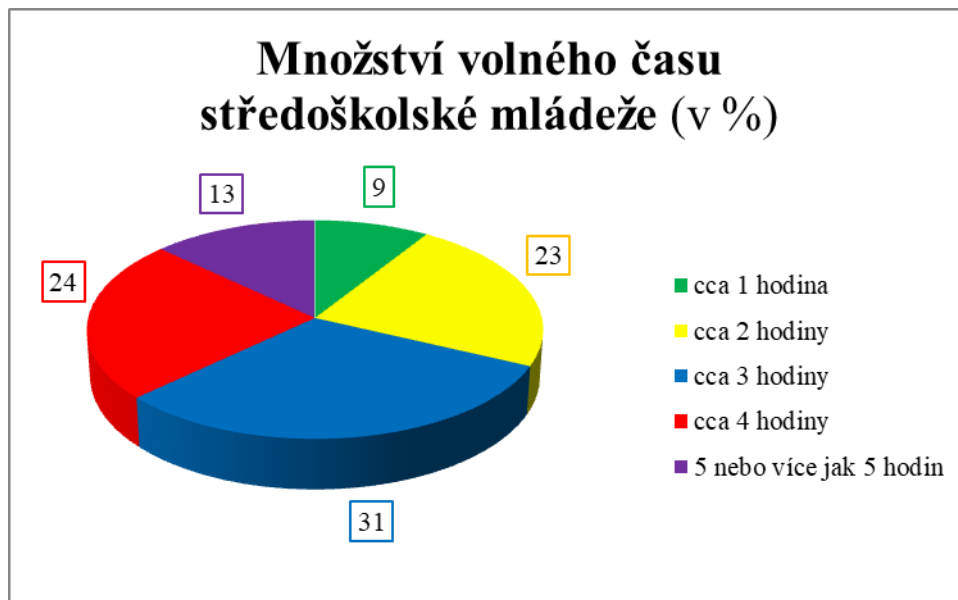
4.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Ke zpracování jednotlivých odpovědí byl použit program Microsoft Excel. Následně jsem vytvořila pro přehlednější prezentaci získaných dat tabulky a grafy.

Údaje o respondentech

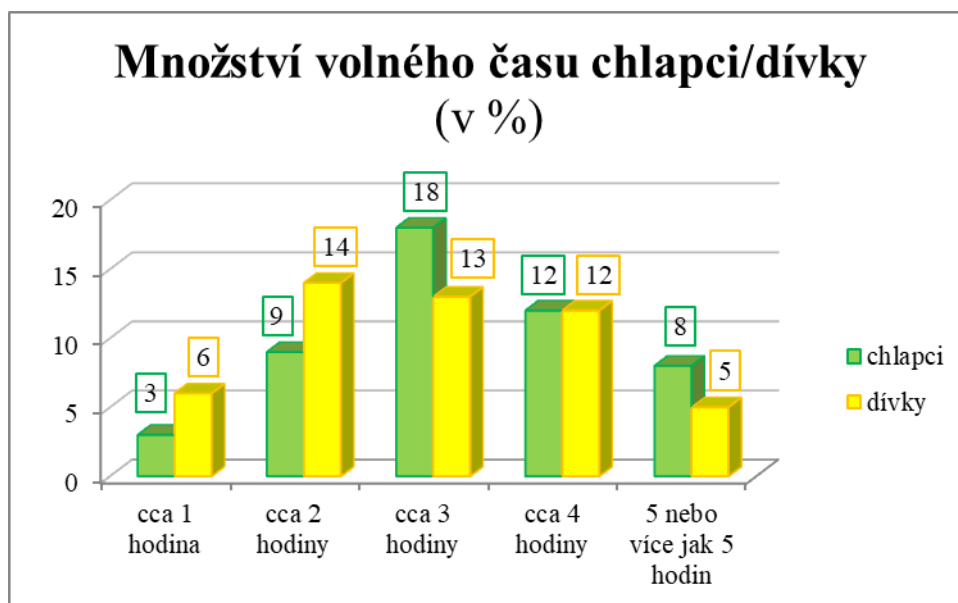
Výsledky dotazníkového šetření jsou představeny na reprezentativním vzorku 100 respondentů, z hlediska pohlaví se jedná o 50 chlapců a 50 dívek studující střední školu.

Otázka č. 1: Kolik hodin volného času během dne máš? *Volný čas je ten čas, který Ti zbyde po splnění všech povinností (tedy po škole, po napsání domácích úkolů, po splnění domácích povinností)*

graf č. 2 - množství volného času středoškolské mládeže (v %)

Zhruba třetina dotazovaných disponuje během dne přibližně 3 hodinami volného času - 31% respondentů. 24% středoškoláků uvádí, že v průběhu dne má až 4 hodiny volného času, 23% má k dispozici kolem 2 hodin volného času, 13% zvolilo možnost 5 nebo více než 5 hodin volného času a 9% uvádí 1 hodinu volného času denně.

graf č. 3 - množství volného času chlapci/dívky (v %)

Z hlediska pohlaví nejsou nijak zvláštní rozdíly v počtu hodin volného času během dne. Z grafu můžeme vyčíst, že méně volného času (resp. méně než 2 hodiny denně) během dne mají spíše dívky (cca 1 hodina - 6 dívek, 3 chlapci; cca 2 hodiny 14 dívek, 9 chlapců). Více volného času během dne (více než 3 hodiny) naopak uvádějí častěji chlapci (cca 3 hodiny 18 chlapců, 13 dívek; cca 4 hodiny shodně 12 chlapců a 12 dívek, 5 nebo více jak 5 hodin 8 chlapců, 5 dívek)

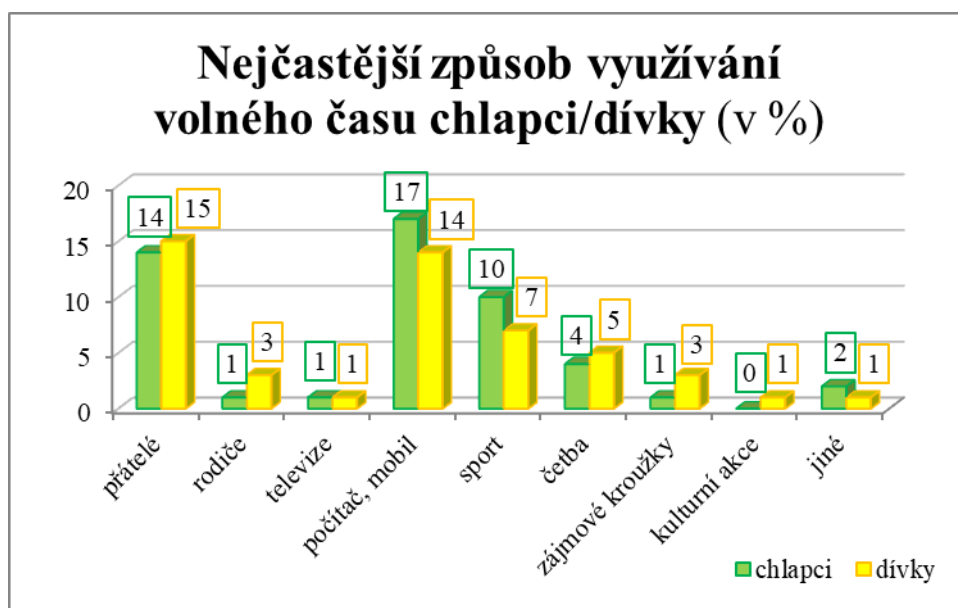
Otázka č. 2: Jak nejčastěji využíváš svůj volný čas?

Nejčastější způsob využívání volného času (v %)			
možnosti	chlapci	dívky	celkem
s přáteli	14	15	29
s rodiči	1	3	4
u televize	1	1	2
u počítače, s mobilem	17	14	31
sportem	10	7	17
čtením	4	5	9
zájmové kroužky	1	3	4
návštěva kulturních akcí	0	1	1
jiné	2	1	3
celkem	50	50	100

tabulka č. 1 - nejčastější způsob využívání volného času (v %)

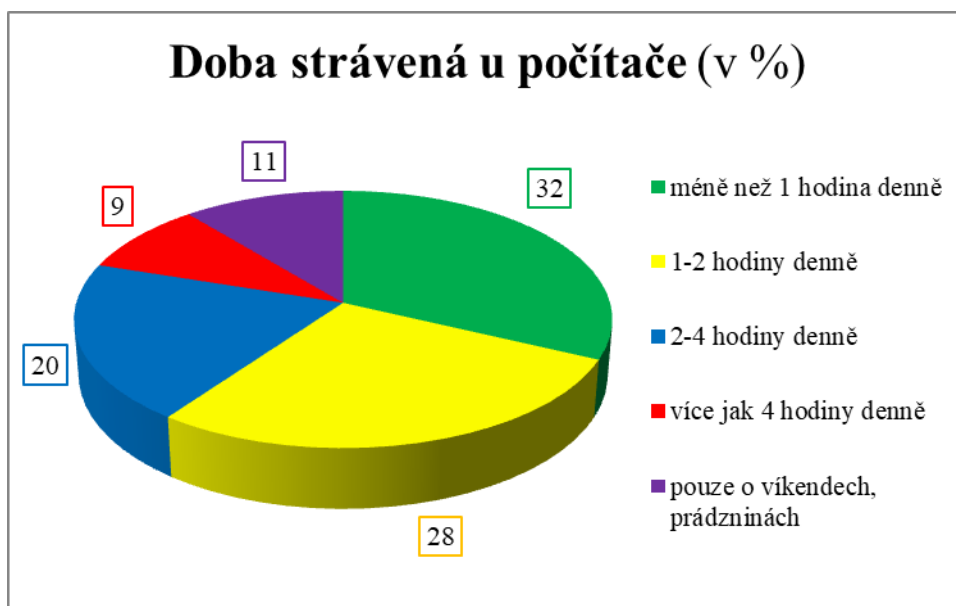
Nejčastější aktivitu ve volném čase středoškolské mládeže představuje konaná činnost u počítače a s mobilem - 31% odpovědí. Těsně za ní stojí volný čas trávený s přáteli - 29%, zajímavých 17% odpovědí patří sportovním aktivitám. Dále z dotazovaných 9% uvedlo, že nejčastěji ve svém volném čase čte, 4% se věnují zájmovým kroužkům nebo jsou se svými rodiči, 3% uvedli jiný způsob trávení volného času (vždy se jednalo o kombinaci uvedených odpovědí), 2% si nejradyji hová u televize a 1% vyhrazuje svůj volný čas návštěvě kulturních akcí.

graf č. 4 - nejčastější způsob využívání volného času chlapci/dívky (v %)

Vzhledem k tématu diplomové práce vypíši srovnání nejčastějšího způsobu využívání volného času z hlediska pohlaví pouze u činností týkající se virtuálního světa: na svůj počítač či mobilní telefon nedají dopustit ve více případech chlapci (17% chlapců, 14% dívek), sledování televize uvedlo shodně 1% chlapců i 1% dívek.

Otázka č. 3: Kolik času denně strávíš u počítače?

graf č. 5 - doba strávená u počítače (v %)

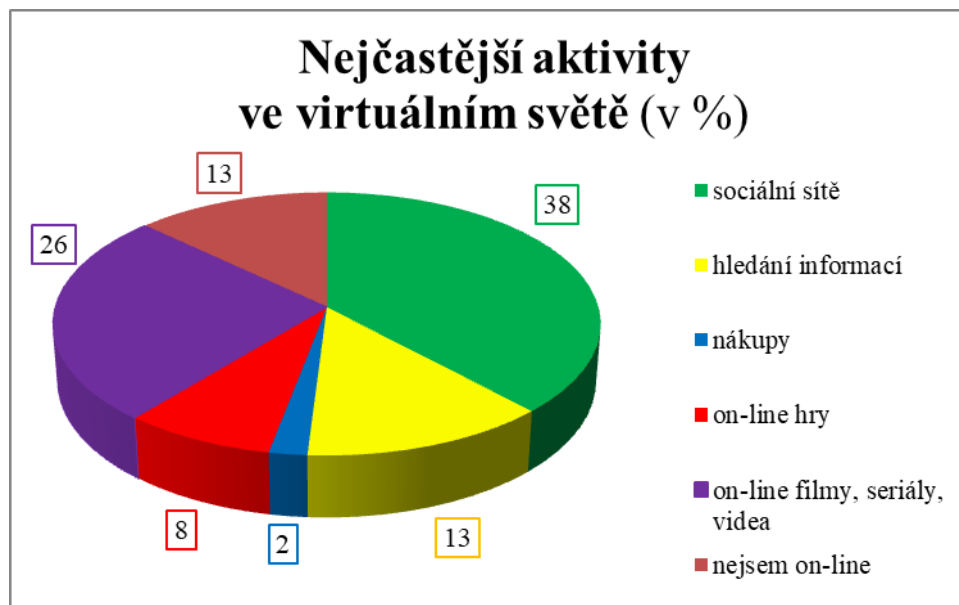
Ze svého celkového volného času během dne stráví 32% respondentů u počítače méně než 1 hodinu denně, 28% dotazovaných v průměru 1-2 hodiny denně, 20% účastníků dotazníkového šetření cca 2-4 hodiny denně. Během víkendu nebo o prázdninách usedne ke svému počítači 11% dotazovaných a 9% respondentů obětuje svůj volný čas počítači v rozmezí 4 a více hodin denně.

Doba strávená u počítače (v %)			
možnosti	chlapci	dívky	celkem
méně než 1 hodina denně	16	16	32
1-2 hodiny denně	17	11	28
2-4 hodiny denně	5	15	20
více jak 4 hodiny denně	7	2	9
pouze o víkendech, prázdninách	5	6	11
celkem	50	50	100

tabulka č. 2 - doba strávená u počítače chlapci/dívky (v %)

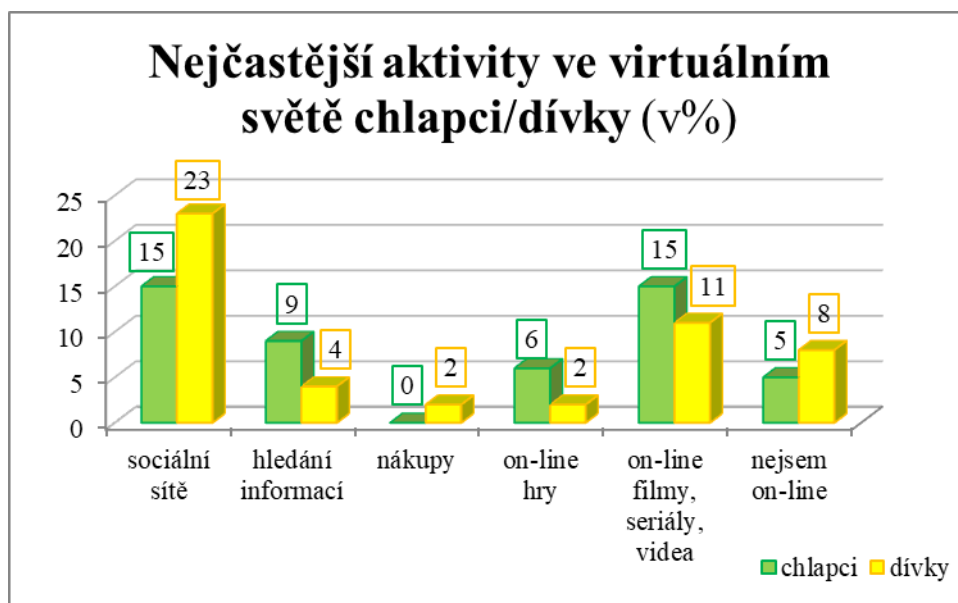
Z tabulky je zřejmé, že méně hodin u počítače (resp. méně než 2 hodiny) stráví více chlapců než dívek (méně než 1 hodinu 16 chlapců, 16 dívek; cca 1-2 hodiny denně 17 chlapců, 11 dívek). Mezi 2-4 hodinami u počítače stráví naopak více dívek (15 dívek, 5 chlapců), o víkendech či o prázdninách tráví u počítače čas 5 chlapců a 6 dívek a na více jak 4 hodiny denně pohlť počítač 7 chlapců a 2 dívky.

Otázka č. 4: Čím se nejčastěji zabýváš, když jsi ve virtuálním světě?

graf č. 6 - nejčastější aktivity ve virtuálním světě (v %)

Co se týče aktivit ve virtuálním světě, nejčastější z nich je návštěva sociálních sítí, tuto odpověď zvolilo 38% dotazovaných. Výrazně vyšší hodnotu vidíme u sledování online filmů, seriálů či videí - 26% respondentů. 13% uvádí jako svou nejčastější aktivitu v prostředí internetu hledání informací o tom, co je baví a zajímá. Dalších 13% z dotazovaných se v době používání počítače nenachází ve virtuálním světě. Hraním online her se věnuje 8% a nákupům 2% účastníků dotazníkového šetření.

graf č. 7 - nejčastější aktivity ve virtuálním světě chlapci/dívky (v %)

Genderové rozdíly lze spatřit u návštěvy sociálních sítí, jimž se častěji věnují dívky (dívky 23%, chlapci 15%). Chlapci více sledují online filmy, seriály a videa (chlapci 15%, dívky 11%), dále jsou také aktivnější v hledání informací (9% chlapců, 4% dívek) nebo v hraní on-line her (6% chlapců, 2% dívek). Jiné funkce svého počítače než je připojení k internetu využívá 8% dívek a 5% chlapců. Možnost nakupování ve virtuálním světě uvádí 2% dívek, chlapec žádný.

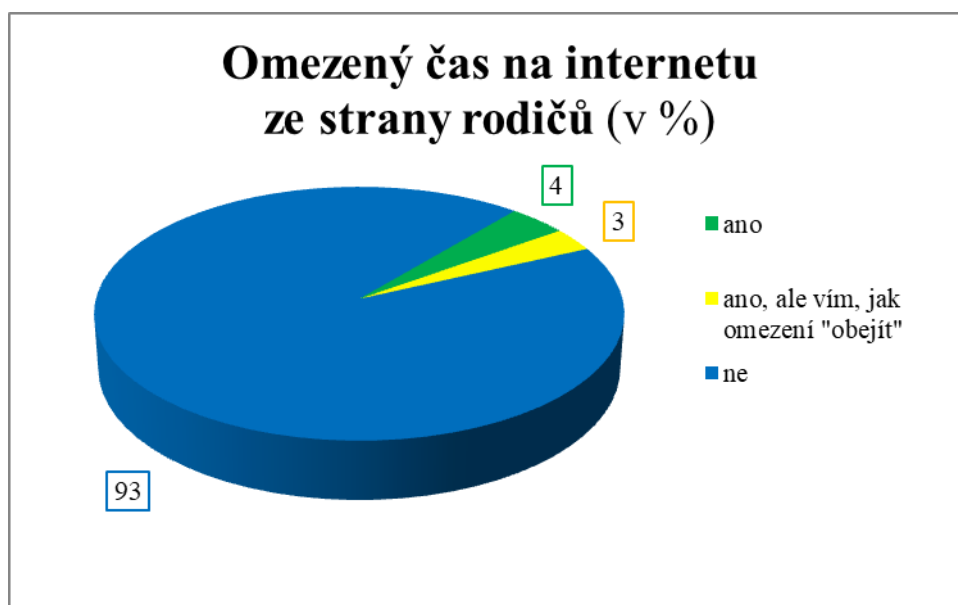
Otázka č. 5: Využíváš internet každý den?

graf č. 8 - denní využívání internetu (v %)

K internetu se denně připojuje 95% dotazovaných. Význam pohlaví zde nehraje vůbec žádnou roli, proto zde ani neuvádím srovnání.

Otázka č. 6: Máš ze strany rodičů nějak omezený čas, který můžeš trávit na internetu?

graf č. 9 - omezený čas na internetu ze strany rodičů (v %)

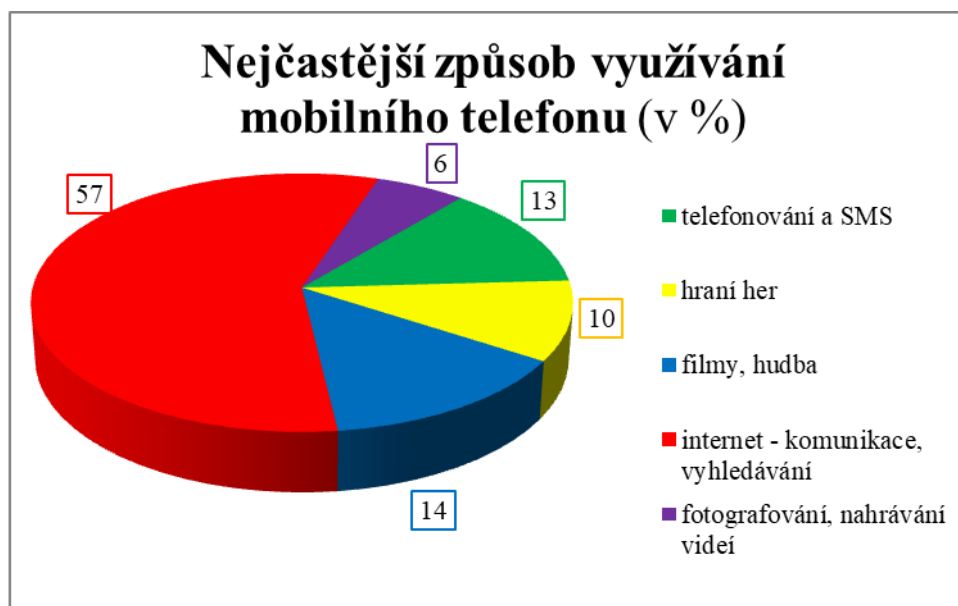
Naprostá většina (93%) středoškoláků nemá ze strany rodičů omezený čas, který věnují internetu. Pouhých 7% z dospívajících jej nějakým způsobem omezen má, ale z toho 3% ví, jak mohou omezení „obejít“ a zůstat ve virtuálním světě déle.

Omezený čas na internetu ze strany rodičů (v %)			
možnosti	chlapci	dívky	celkem
ano	1	3	4
ano, ale vím, jak omezení "obejít"	2	1	3
ne	47	46	93
celkem	50	50	100

tabulka č. 3 - omezený čas na internetu ze strany rodičů chlapci/dívky (v %)

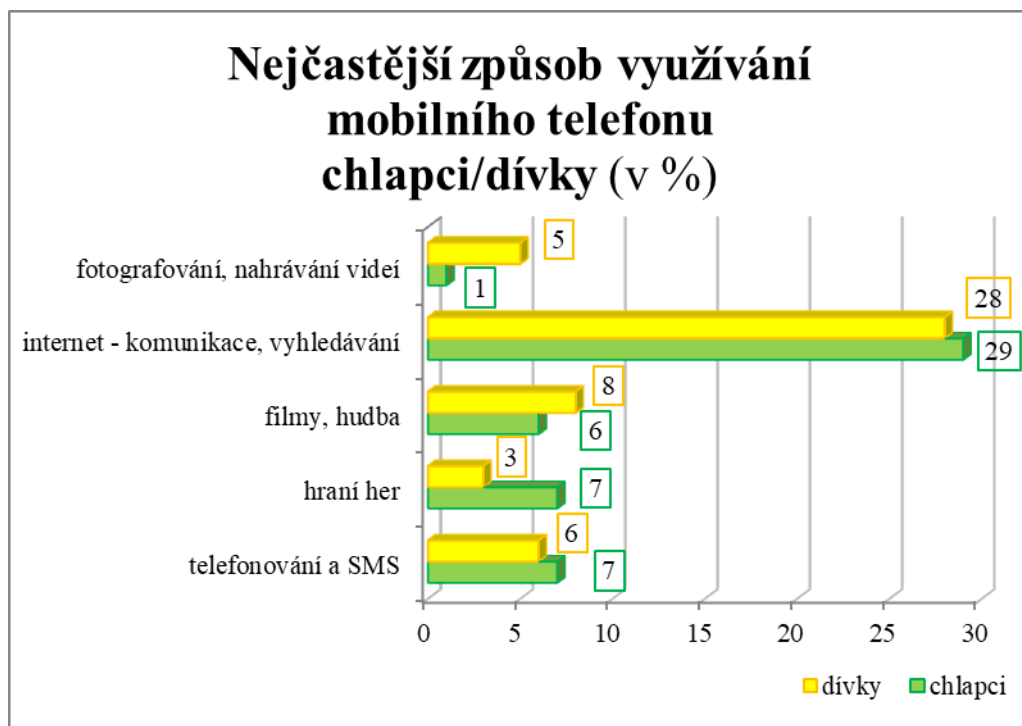
Rozdílné hodnoty u pohlaví vykazují případy, kdy mládež je omezena na svém čase stráveném na počítači - převážně jsou to dívky (4% dívek, 3% chlapců), přičemž chlapci vykazují více vynalézavosti v „obcházení“ omezení (2% chlapců, 1% dívek).

Otázka č. 7: K čemu nejčastěji využíváš svůj mobilní telefon?

graf č. 10 - nejčastější způsob využívání mobilního telefonu (v %)

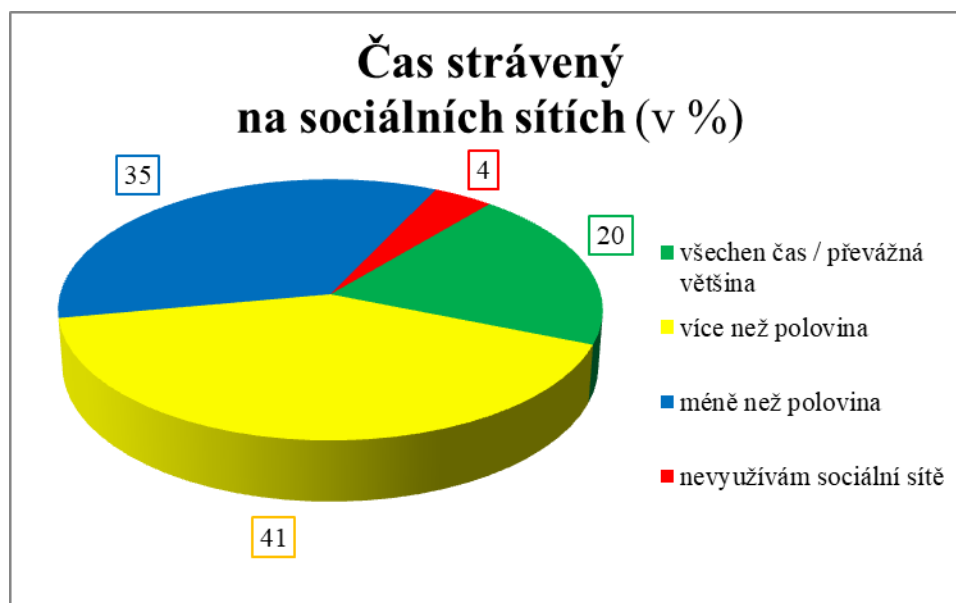
Mobilní telefon si nezasluhuje uznání pro své základní funkce. Nejvítanějšími a nejvyužívanějšími aplikacemi dnešních mobilních telefonů jsou ty, které umožňují připojit se na síť a být online - komunikovat s přáteli a vyhledávat informace (57%). Dále ve 14% respondenti uvádí, že svůj mobilní telefon využívají ke zhlédnutí filmů nebo poslehu hudby, 13% jej nejčastěji používá kvůli telefonování a psaní SMS zpráv, 10% hraje na svém mobilním telefonu hry a 6% nejčastěji ze svého mobilního telefonu pořizuje fotografie nebo nahrává videa.

graf č. 11 - nejčastější způsob využívání mobilního telefonu chlapci/dívky (v %)

Rozdíly v užívání mobilního telefonu mezi chlapci jsou patrné u hraní her, kterým se častěji věnují chlapci (6% chlapců, 3% dívek) a v pořizování fotografií či nahrávání videí, které preferují naopak dívky (5% dívek, 1% chlapců)

Otázka č. 8: Kolik času stráveného na internetu se věnuješ sociálním sítím?

graf č. 12 - čas strávený na sociálních sítích (v %)

Vícе než polovinu svého času na internetu tráví středoškolská studenti z 41% na sociálních sítích, méně než polovinu času na internetu věnuje sociálním sítím 35% respondentů, 20% dotazovaných nevyžívá internet k ničemu jinému, než právě k návštěvě sociálních sítí. Svůj profil na sociální síť si dosud nezaložilo 4% účastníků dotazníkového šetření.

Čas strávený na sociálních sítích (v %)			
možnosti	chlapci	dívky	celkem
všechen čas / převážná většina	10	10	20
vícе než polovina	8	33	41
méně než polovina	31	4	35
nevyžívám sociální síť	1	3	4
celkem	50	50	100

tabulka č. 4 - čas strávený na sociálních sítích (v %)

Z porovnání z hlediska pohlaví vychází, že častěji dívky věnují vícе než polovinu svého času ve virtuálním prostředí sociálním sítím (33% dívek, 8% chlapců), naopak méně než polovinu svého času v online světě věnují sociálním sítím chlapci (31% chlapců, 4% dívek). Profil na žádné ze sociálních sítí nevlastní 3% dívek a 1% chlapců.

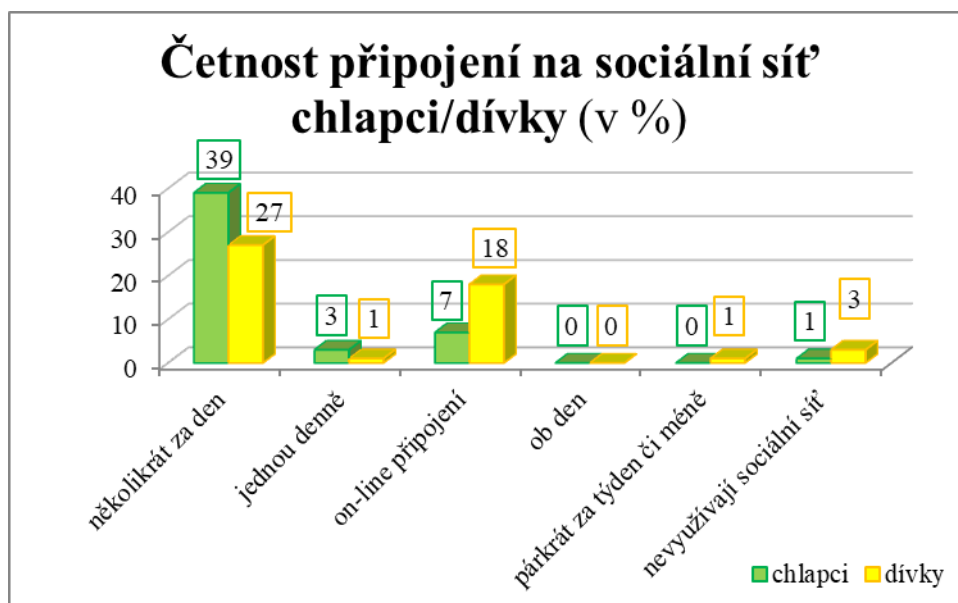

Otázka č. 9: Jak často se k (jedné) sociální síti připojuješ?

Četnost připojení na sociální síť (v %)			
možnosti	chlapci	dívky	celkem
několikrát za den	39	27	66
jednou denně	3	1	4
on-line připojení	7	18	25
ob den	0	0	0
párkrát za týden či méně	0	1	1
nevyžívají sociální síť	1	3	4
celkem	50	50	100

tabulka č. 5 - četnost připojení na sociální síť (v %)

K sociální síti se 2/3 účastníků (66%) dotazníkového šetření přihlašují několikrát za den. 25% se přihlásí pouze jednou za den, ale po celý den zůstanou online. Jednou denně se připojí ke své sociální síti 4% respondentů a pouze 1% dotazovaných párkrát v průběhu týdne. 4% respondentů na tuto otázku neodpovídala, jelikož sociální síť nevyžívají.

graf č. 13 - četnost připojení na sociální síť chlapci/dívky (v %)

Genderovou odlišnost v četnosti připojování se na sociální síť jsem nezjistila. Ačkoliv dívky dávají přednost být online po celý den (18% dívek, 7% chlapců) a chlapci se raději přihlásí vícekrát za den na svou sociální síť (39% chlapců, 27%), nic na tom nemění skutečnost, že převážná většina (celkem 91%) kontroluje svůj účet na sociální síti několikrát v průběhu dne.

10. K čemu nejčastěji využíváš sociální sítě?

graf č. 14 - nejčastější způsob využívání sociálních sítí (v %)

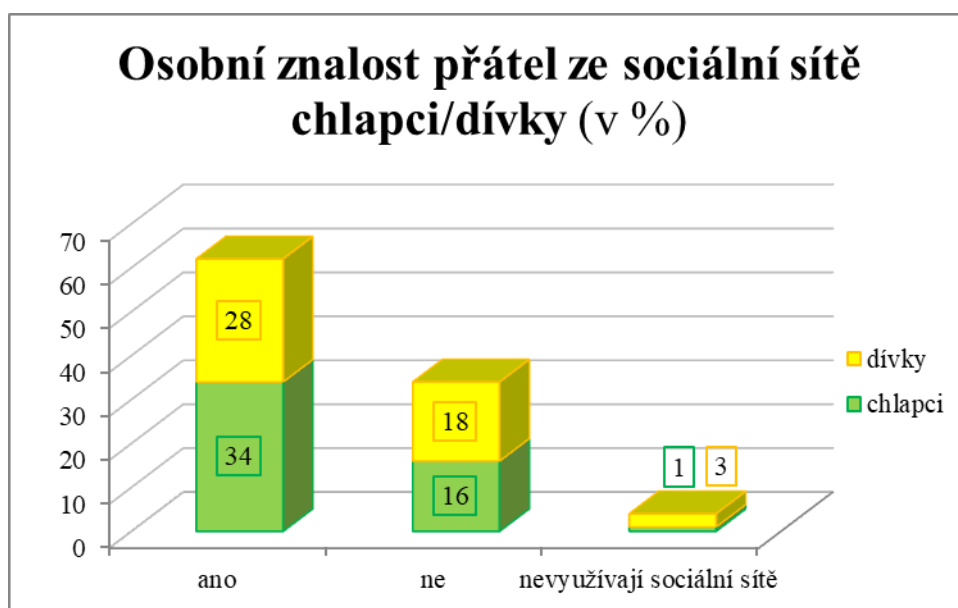
Sociální sítě jsou ve velkém využívány ke komunikaci s přáteli (68%), méně podstatnou využívanou činností v sociálních sítích je možnost být v kontaktu se svými spolužáky a vzájemně se podporovat ve studiu (12%). 4% dotazovaných středoškoláků zjišťuje na sociálních sítích informace sdílené ostatními nebo plánování různých akcí. Zbývající 2% se dělí mezi ty, co prostřednictvím sociální sítě hrají hry a využívají zábavné aplikace, a ty, kteří se seznamují v rámci sociální sítě s jinými uživateli. 4% respondentů na tuto otázku neodpovídala, jelikož sociální sítě nevyžívají.

Nejčastější způsob využívání sociálních sítí (v %)			
možnosti	chlapci	dívky	celkem
hry a zábavné aplikace	1	0	1
komunikace s přáteli	30	38	68
sdílení statusů, fotografií, videí	4	2	6
plánování akcí	2	2	4
podpora při studiu	10	2	12
seznamka	1	0	1
zjišťování informací o ostatních	1	3	4
jiné	0	0	0
nevyužívají sociální sítě	1	3	4
celkem	50	50	100

tabulka č. 6 - nejčastější způsob využívání sociálních sítí chlapci/dívky (v %)

Nepatrné rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou zřejmé ve využívání sociálních sítí ke komunikaci s přáteli (38% dívek, 30% chlapců), k podpoře při studiu (10% chlapců, 2% dívek), ke sdílení statusů (4% chlapců, 2% dívek) nebo ke zjišťování informací o ostatních uživatelích (3% dívek, 1% chlapců).

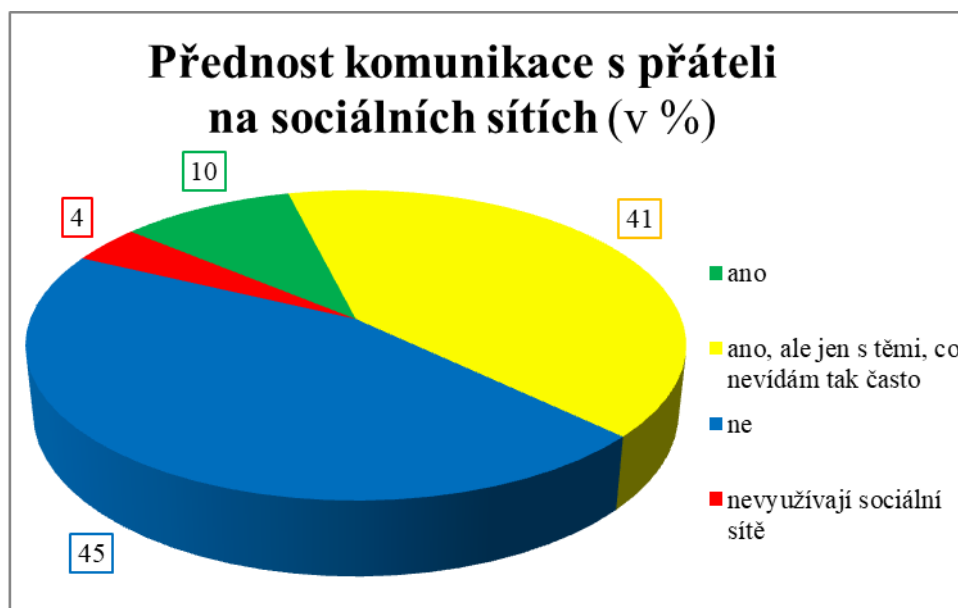
Otázka č. 11: Znáš se osobně se všemi Tvými přáteli na sociálních sítích?

graf č. 15 - osobní znalost přátel ze sociální sítě chlapci/dívky (v %)

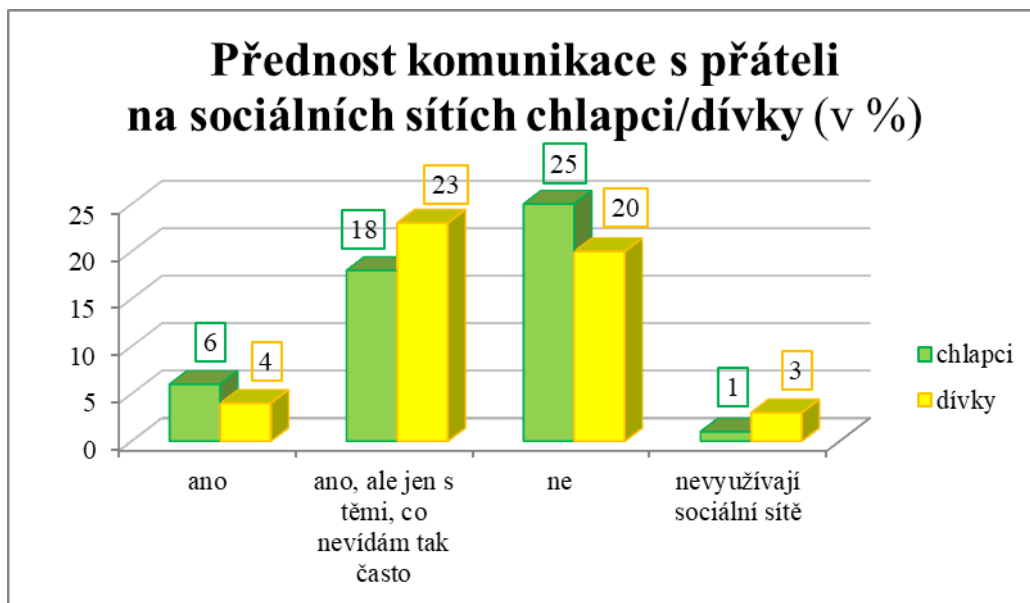
Se svými virtuálními přáteli ze sociální sítě se osobně zná 62% středoškolské mládeže (34% chlapců, 28% dívek). Všechny své přátele ze sociální sítě osobně nezná 32% respondentů (18% dívek, 16% chlapců). 4% respondentů na tuto otázku neodpovídala, jelikož sociální sítě nevyžívají.

Otázka č. 12: „Povídáš“ si se svými přáteli na sociálních sítích častěji než v reálném životě?

graf č. 16 - přednost komunikace s přáteli na sociálních sítích (v %)

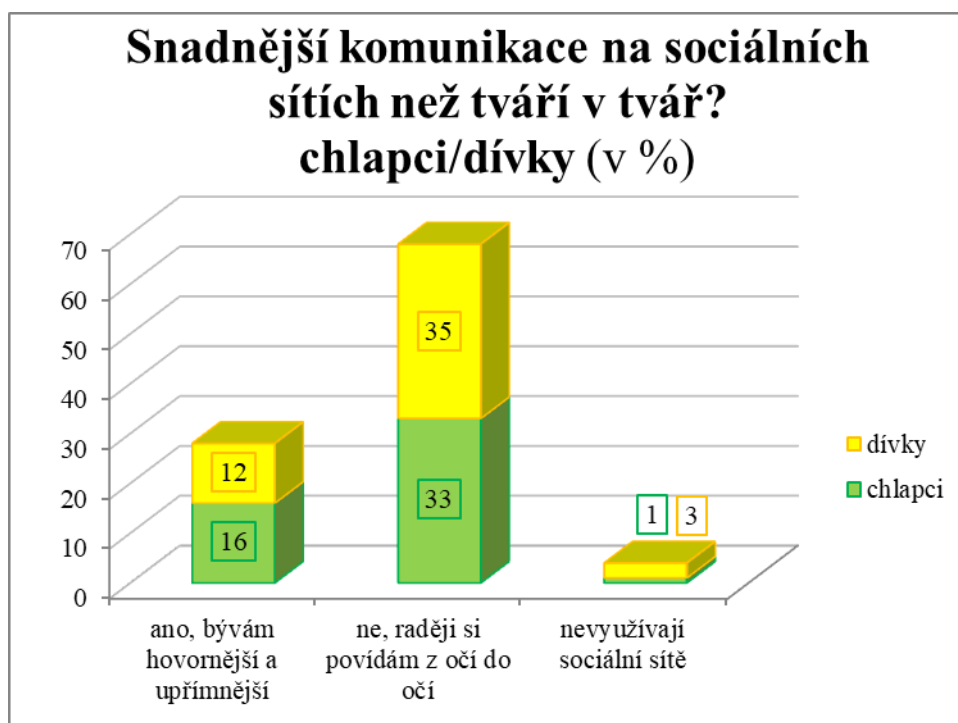
Co se týče upřednostňování komunikace s přáteli v sociální síti nebo v reálném životě, dotazníkové šetření prokázalo převahu komunikace ve virtuálním světě (51%), i když z toho 41% dotazovaných uvedlo, že raději komunikují přes sociální sítě, ale pouze s těmi, se kterými se nevidají tak často, 10% respondentů pak uvedlo, že komunikaci po sociální síti preferuje před tou v běžném životě. 45% preferuje komunikaci tváří v tvář a 4% respondentů na tuto otázku neodpovídala, jelikož sociální síť nevyžívají.

graf č. 17 - přednost komunikace s přáteli na sociálních sítích chlapci/dívky (v %)

Genderové rozdíly nejsou nijak zásadní, v podstatě se liší 5% (přednost komunikace tváří v tvář 25% chlapců, 20% dívek; komunikace po sociální síti s těmi, se kterými se nevidají tak často v reálném životě 23% dívek, 18% chlapců). Virtuální komunikace je příjemnější pro 6% chlapců a 4% dívek.

Otázka č. 13: Přijde Ti být komunikace přes sociální sítě snazší než tváří v tvář?

graf č. 18 - snadnější komunikace na sociálních sítích než tváří v tvář? chlapci/dívky (v %)

Pro 68% respondentů představuje komunikace z očí do očí snadnější způsob, jak druhému sdělit své pocity, názory apod. (35% dívek, 33% chlapců). 28% dotazovaných se v komunikaci cítí bezpečněji na sociální síti, jsou více otevření a upřímnější (16% chlapců, 12% dívek). 4% respondentů na tuto otázku neodpovídala, jelikož sociální síť nevyžívají.

4.3 Ověřování hypotéz

Hypotéza č. 1: potvrzena

Předpokládám, že užívání mobilního telefonu a počítače bude nejčastější činností ve volném čase středoškolské mládeže.

Na základě vyhodnocení výsledků otázky č. 2 se tato hypotéza potvrdila - nejpočetnější odpovědí na dotaz týkající se nejčastějšího způsobu trávení volného času byla možnost využívání počítače a mobilního telefonu - 31% (viz. tabulka č. 1 - nejčastější způsob využívání volného času)

Hypotéza č. 2: vyvrácena

Předpokládám, že pro min. 70% respondentů je možnost připojení se na internet nejčastějším způsobem ve využívání svého mobilního telefonu.

Hypotézu jsem ověřovala pomocí výsledků otázky č. 7, z nichž je zřejmé, že nejčastěji svůj mobilní telefon využívá k připojení se na internetu 57% respondentů (viz. graf č. 10 - nejčastější způsob využívání mobilního telefonu). Hypotéza se tedy nepotvrdila.

Hypotéza č. 3: vyvrácena

Předpokládám, že existují rozdíly v čase stráveném na sociální síti mezi chlapci a dívkami. Dívky budou ve více případech trávit všechen či převážnou část svého času ve virtuálním světě na sociálních sítích.

Vzhledem k vyhodnocení otázky č. 8 musím konstatovat, že hypotéza byla vyvrácena. Všechen čas nebo převážnou většinu svého času stráveného ve virtuálním světě věnuje sociálním sítím shodně 10% chlapců i 10% dívek (viz. tabulka č. 4 - čas strávený na sociálních sítích)

Hypotéza č. 4: potvrzena

Předpokládám, že více jak 90% respondentů není ze strany rodičů nijak omezováno ve využívání internetu.

Na otázku č. 6 odpovědělo 93% středoškolské mládeže, že není svými rodiči na čase stráveném ve virtuálním světě nijak omezováno (viz. graf č. 9 - omezený čas na internetu ze strany rodičů). Hypotéza se potvrdila.

Hypotéza č. 5: potvrzena

Předpokládám, že ve virtuálním světě středoškolské mládeže je dominující činností návštěva sociálních sítí.

Hypotéza je potvrzena vyhodnocením výsledků otázky č. 4, ve které bylo označeno užívání sociálních sítí jako nejčastější aktivitou ve virtuálním světě - 38% dotazovaných (viz. graf č. 6 - nejčastější aktivity ve virtuálním světě)

Hypotéza č. 6: potvrzena

Předpokládám, že u středoškolské mládeže převažuje komunikace s přáteli ve virtuálním prostředí.

Otázka č. 12 se zabývala převahou komunikace s přáteli ve virtuálním prostředí a reálném životě a svými výsledky mou hypotézu potvrdila - 51% dotazovaných raději komunikuje přes sociální sítě, z toho 41% uvedlo, že tuto možnost volí v případě komunikace s přáteli, se kterými se nevidá tak často v reálném životě a 10% komunikuje se všemi svými přáteli výhradně po sociálních sítích (viz. graf č. 16 - přednost komunikace s přáteli na sociálních sítích)

Hypotéza č. 7: vyvrácena

Předpokládám, že pro středoškolskou mládež je snadnější komunikovat ve virtuálním prostředí než v reálném světě.

Hypotéza byla na základě zodpovězené otázky č. 13 vyvrácena: oproti 68% odpovědělo pouze 28% účastníků dotazníkového šetření, že je pro ně komunikace ve virtuálním prostředí snadnější (viz. graf č. 18 - snadnější komunikace na sociálních sítích než tváří v tvář? chlapci/dívky)

4.4 Shrnutí výzkumného šetření

Volný čas je pro středoškolskou mládež nepochybně významnou součástí každého dne. V průměru jím disponují mezi 2 a 4 hodinami denně a nejraději ho tráví u svého počítače či mobilního telefonu, druhé místo zaujal čas strávený s přáteli.

Ve **virtuálním světě** se nacházejí dospívající nejčastěji méně než hodinu nebo max. 2 hodiny denně. Věnují se především návštěvě sociálních sítí a další oblíbenou činností představuje sledování online filmů, seriálů a či videí. Převážně nejsou svými rodiči omezováni na čas stráveném na internetu.

Mobilní telefon využívají především k připojení se na síť, aby mohli být online.

Sociálním sítím věnují více než polovinu svého času stráveného v prostředí internetu. Nadpoloviční většina se připojuje ke svému profilu na sociální síti několikrát za den nebo se připojí jednou a jsou celý den online. Dominující aktivitou na sociální síti je komunikace s ostatními uživateli, což koresponduje s nejčastěji volenými činnostmi ve volném čase (počítač, mobil a přátelé). Převážně znají osobně všechny své virtuální přátele, raději komunikují tváří v tvář.

Z výše uvedeného si dovoluji tvrdit, že virtuální svět sehrává v životě středoškolské mládeže zásadní roli a podstatně ovlivňuje jejich volný čas. Místo toho, aby se dospívající věnovali např. sportovním aktivitám nebo seberozvoji, nebo místo toho, aby trávili svůj volný čas aktivněji a rozšiřovali si svůj obzor v reálném světě, učili se sociálním, komunikačním dovednostem atd., raději si vytváří svou virtuální identitu a oddávají se virtuálním vztahům. Je až žalostné, kolik svého času tráví online. Dotazníkové šetření se zabíralo volným časem a virtuálním světem, využívání virtuálního světa však sahá i do oblasti času, který máme věnovat např. vzdělávání - není přeci neobvyklé, že při výuce nebo psaní testu studenti pod lavicí brouzdají na internetu.

Závěr

Diplomová práce nese název Vliv virtuálního světa na volný čas středoškolské mládeže. Dělí se na teoretickou, která shromažďuje teoretické poznatky dané problematiky se svými souvislostmi, a na praktickou část obsahující výzkumné šetření, jež se zabývá virtuálním světem ve volném čase středoškolské mládeže.

V první části vysvětluji základní pojmy, kterými je volný čas, mládež a virtuální svět - ty zároveň tvoří jednotlivé kapitoly teoretické části. Obsahem první kapitoly je definice volného času, funkce volného času a jeho vývoj z historického hlediska, kde poukazuji na zrod pedagogických disciplín, jejichž ústředním tématem je volný čas a jeho využívání. Následně uvádím sociální vlivy působící na způsob trávení volného času. Největší vliv má prostředí, jež obklopuje člověka od narození, a zásadní roli zde sehrává socializace. Ta se v první řadě odehrává v rodině, o níž míním, že ve své podstatě je tím nejvýznamnějším činitelem, který ovlivňuje využívání volného času svého dítěte. Ovlivňuje především tvorbu hodnot, dle kterých dítě vnímá okolní svět a dle kterých volí i své přátele nebo způsob svého budoucího chování a vystupování ve společnosti. Důležitého socializačního činitele představuje také škola (učitel). Tito dva činitelé se však v určitém období dostávají do pozadí a určující vliv na dítě přebírají vrstevníci, jejichž významnost je dána. Je přirozené, že se dítě postupně snaží odpoutat od své rodiny a potřebu bezpečí mu pak nahrazují kamarádi, s nimiž tráví svůj volný čas. V neposlední řadě zmiňuji i nesporný vliv médií, který se nenápadně vkrádá do našich životů na každém kroku.

Druhá kapitola vystihuje mládež a dospívání, které tvoří nerozlučnou součást tohoto období. Popisuje změny, kterými každý mladý člověk prochází v oblasti fyzické, psychické, osobnostní i společenské. V této kapitole také vystihuji mládež ve vztahu k volnému času a k virtuálnímu světu, ke kterému má nepochybně velmi blízko, což prokazují i souhrnem realizovaných výzkumů, které poukazují na skutečnost, že se virtuální svět stává běžnou součástí volného času mládeže.

Obsah třetí kapitoly je tvořen vymezením virtuálního světa a jeho základními atributy, jako je vytváření virtuální identity, virtuálních vztahů a využívání virtuální komunikace. Podstatnou část pak věnuji rizikům, která sebou virtuální svět přináší, protože o jeho negativních dopadech nemohou být pochybnosti. Kromě nepříznivých účinků na mezilidské vztahy popisují i riziko vzniku závislosti na virtuálním prostředí, které se projevuje nadměrným užíváním mobilního telefonu, internetu a i sociálních sítí. Závislostní chování se neváže pouze

na psychoaktivní látky, ale také i na chování, které člověka uspokojuje a tím může být závislost na „výkřicích“ moderní doby, bez kterých si mladí lidé nedokáží svou budoucnost ani představit. Nelze opomíjet rovněž rizika, která se mohou dotknout každého uživatele internetu (ne jenom toho, který vykazuje známky závislosti na virtuálním prostředí). Mezi nejznámější řadíme kyberšikanu, kyberstalking a kybergrooming. V závěru teoretické části se zamýšlím nad tím, jak lze rizika virtuálního světa minimalizovat.

Z výzkumného šetření orientovaného na virtuální svět ve volném čase středoškolské mládeže se mi jednoznačně potvrdilo, že virtuální svět je nedílnou součástí mládeže a také je zásadním faktorem, který může ovlivňovat (a v mnoha případech ovlivňuje) volný čas a významně do něj zasahuje. Prakticky každý dospívající má profil na sociální síti a utváří si svůj virtuální život.

Na základě celkového zhodnocení své diplomové práce se domnívám, že jsem dosáhla jejího cíle. Podkladem mi byla dostupná odborná literatura a jiné uvedené zdroje, díky kterým jsem shromáždila obrovské množství informací, které jsem přehledně prezentovala v teoretické části. Získané výsledky z praktické části podpořily mou domněnku založenou na potřebě zaměřit se na prevenci nezdravého užívání virtuálního světa, jelikož závěry provedeného dotazníkového šetření jasně hovoří o nadměrném využívání online prostředí, které se podepisuje na využívání volného času středoškolské mládeže.

Má diplomová práce je přínosem pro mne samotnou, protože jsem matka dvou malých dětí, které se narodily do nové společnosti, která je ohrožena digitální demencí. A samozřejmě čím více faktů o dané problematice mám, tím snadněji se mohu pokusit o zmírnění negativních dopadů na rozvoj svých dětí. Z čehož vyplývá, že tato práce může být pomocníkem pro všechny rodiče, jež stále riziko rychle se vyvíjejících technologií nevnímají jako nebezpečné a nemají dostatek informací o narůstajícím problému našich dětí, který je nevyhnutelný. Myslím si, že odborníkům může má diplomová práce posloužit jako souhrnný přehled o nebezpečí, které představuje virtuální svět pro volný čas dnešní mládeže a že v něm naleznou důležité informace, které by mohly být podkladem pro jejich práci s mládeží v rámci preventivních aktivit.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura:

BLINKA, Lukáš. *Online závislosti: jednání jako droga? : online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015, 198 s. Psyché. ISBN 978-80-210-7975-5

BOKOVÁ, Ludmila. Krizové situace v rodinách s dospívajícím dítětem. In *Sborník studií: Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Linka bezpečí, 2011, 126 s. ISBN 978-80-904920-0-4

FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie-analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5046-0

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5

HÝBNEROVÁ, Jana. Závislost na online prostředí. In *Sborník studií: Děti a online rizika*. Praha: Linka bezpečí, 2012, 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2015, 399 s. ISBN 978-80-247-4674-6.

JANOUŠEK, Jaromír. *Psychologické základy verbální komunikace: projevy psychických funkcí ve verbální komunikaci, významová dynamika a struktura komunikačního aktu, komunikace písemná, ženská, mužská, virtuální, vnitřní kooperace a vnitřní řeč ve verbální komunikaci*. Praha: Grada, 2015, 382 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4295-3

JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015, 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5

JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. Praha: Grada, 2007, 284 s. ISBN 978-80-247-1561-2

KOMINAREC, Igor. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: Grafotlač Prešov, 2003, 113 s. ISBN 80-968608-5-2

KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007, 98 s. ISBN 978-80-85783-78-0

KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 165 s. ISBN 80-7041-135-X

KRAUS, Blahoslav. *Jak žije středoškolská mládež na počátku XXI. století: výzkum v Královéhradeckém kraji v letech 2000-2003*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, 171 s. ISBN 80-7041-738-2

KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, 156 s. ISBN 80-7315-125-1

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviance*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 158 s. ISBN 978-80-7435-411-3

KRČMÁŘOVÁ, Barbora. Děti a internet. In Sborník studií: *Děti a jejich problémy III*. Praha: Linka bezpečí, 2010, 142 s. ISBN 978-80-254-6840-1

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9

LANGROVÁ, Aneta. Která realita je ta pravá. In Sborník studií: *Děti a online rizika*. Praha: Linka bezpečí, 2012, 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8

LINHART, Jiří a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-7184-310-5

LIVINGSTONE, S. *Young People and New Media*. London: Sage, 2002

MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7

MACEK, Petr, ŠTEFÁNKOVÁ Zuzana. Vztahy s rodiči a jejich souvislosti s citovou vazbou. In *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2012, 196 s. ISBN 978-80-87474-46-4

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-7178-711-6

POSPÍŠIL, Jan, ZÁVODNÁ Lucie Sára. *Mediální výchova*. Kralice na Hané: Computer Media, 2009, 88 s. ISBN 978-80-7402-022-3

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011, 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s. ISBN 80-7229-042-8

SAK, Petr, MAREŠ, Jiří. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál, 2007, 290 s. ISBN 978-80-7367-230-0

SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004, 240 s. ISBN 80-86320-33-2

SCHEEROVÁ, Lucie. *Vrstevnické vztahy*. In *Sborník studií: Děti a jejich problémy III*. Praha: Linka bezpečí, 2010, 142 s. ISBN 978-80-254-6840-1

SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002, 517 s. ISBN 80-85947-80-3

SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014, 341 s. ISBN 978-80-7294-872-7

SPITZER, Manfred. *Kybernemoc!: jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*. Brno: Host, 2016, 388 s. ISBN 978-80-7491-792-9

ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003, 158 s. ISBN 80-7254-360-1

ŠEBEŠ, Marek. Velká mediální hostina: úvod do mediálních světů dětí a mládeže In: *Média pod lupou (Mediální výchova jako téma celoživotního vzdělávání)*. Praha: ESF, 2013, 187 s. ISBN 978-80-87415-70-2

ŠMAHEL, David, KONEČNÝ, Štěpán. Vztahy na internetu: fantazie i zklamání. In *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2012, 196 s. ISBN 978-80-87474-46-4

TOWNSEND, John Sims. *Hranice a dospívající*. Praha: Návrat domů, 2009, 247 s. ISBN 978-80-7255-191-0

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2010, 528 s. ISBN 80-7178-308-0

VAŠUTOVÁ, Maria, PANÁČEK, Michal. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, 137 s. ISBN 978-80-7464-125-

VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia, s.r.o., 2001, 175 s. ISBN 80-86384-00-4

VELIČKOVÁ HULANOVÁ, Lenka. Kybergrooming a kyberstalking. In Sborník studií: *Děti a online rizika*. Praha: Linka bezpečí, 2012, 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, 2009, 319 s. ISBN 978-80-7367-387-1

WATKINS, S. *The Young & The Digital*. Boston: Beacon Press, 2009

Internetové zdroje:

AMI DIGITAL s. r. o. *Ami digital Index 2019*. [online] Praha, 2019, 34 s. [cit. 2019–10–20]. Dostupné z: http://index.amidigital.cz/wp-content/uploads/2019/06/AMI_Digital_Index_2019_Summary.pdf

BEDROŠOVÁ, Marie, HLAVOVÁ, R., MACHÁČKOVÁ, Hana, H., DĚDKOVÁ, Lenka, & ŠMAHEL, David. *České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách*. Projekt EU Kids Online IV–Česká republika. [online] Brno: Masarykova univerzita, 2018, 36 s. [cit. 2019-09-25] Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Využívání informačních a telekomunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci*. [online] Praha: publikace, 2018, 140 s. [cit. 2019–09–22]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/vyuzivani-informacnich-a-komunikacnich-technologii-v-domacnostech-a-mezi-jednotlivci>

KOPECKÝ, Kamil. *Co je syndrom FoMO*. [online] E-Bezpečí, 2017, roč. 2, č. 1, s. 14-16. [citováno 2019-10-15]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1229>

KOPECKÝ, Kamil. *Stalking a kyberstalking. Nebezpečné pronásledování* [online] Olomouc: studie, 2010, 14 s. [cit. 2019–10–18]. Dostupné z <http://www.e-nebezpeci.cz/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd#>

KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming. Nebezpečí kyberprostoru*. [online] Olomouc: studie, 2010b, 16 s. [cit. 2019–10–19]. Dostupné z <http://www.e-nebezpeci.cz/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd#>

KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana. Kybernetická šikana*. [online] Olomouc: studie, 2010, 72 s. [cit. 2019–10–19]. Dostupné z <http://www.e-nebezpeci.cz/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd#>

NEŠPOR, Karel. *Bažení (craving), společný rys mnoha závislostí a jeho zvládnání* [online] Praha: Sportpropag, 2006, 84 s. [citováno 2019-10-01] Dostupné z: <http://www.drnespor.eu/knizkycz.html>

SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. *Komputerizace společnosti, vzdělávání a životní styl* [online] Praha: Insoma, 2006, 168 s. [citováno 2019-09-25] Dostupné z: <http://www.insoma.cz/komputerizace.pdf>

tn.nova.cz: *Mladí Češi milují sociální sítě! Tráví na nich nejvíce času z celé EU.* [online] Praha, 2019 [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/clanek/mladi-cesi-miluji-socialni-site-travi-na-nich-nejvice-casu-z-eu.html>

VACEK, Jaroslav, VONDRÁČKOVÁ, Petra. *Behaviorální závislosti: klasifikace, fenomenologie, prevalence a terapie.* [online] Česká a slovenská psychiatrie. 2014, 110(3), pp. 144-150. [citováno 2019-10-06]. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2014_3_144_150.pdf

VONDRÁČKOVÁ HOLCNEROVÁ, Petra., VACEK, Jaroslav., KOŠATECKÁ, Zdeňka. *Závislostní chování na internetu a jeho léčba.* [online] Česká a slovenská psychiatrie. 2009, 105(6), pp. 281-289. [citováno 2019-10-06]. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2009_6_281_289.pdf

Další zdroje:

Zákon č. 181/2014 Sb., zákon o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o kybernetické bezpečnosti)

Seznam grafů

- graf č. 1 - počet hodin strávených v online prostředí (v %)
- graf č. 2 - množství volného času středoškolské mládeže (v %)
- graf č. 3 - množství volného času chlapci/dívky (v %)
- graf č. 4 - nejčastější způsob využívání volného času chlapci/dívky (v %)
- graf č. 5 - doba strávená u počítače (v %)
- graf č. 6 - nejčastější aktivity ve virtuálním světě (v %)
- graf č. 7 - nejčastější aktivity ve virtuálním světě chlapci/dívky (v %)
- graf č. 8 - denní využívání internetu (v %)
- graf č. 9 - omezený čas na internetu ze strany rodičů (v %)
- graf č. 10 - nejčastější způsob využívání mobilního telefonu (v %)
- graf č. 11 - nejčastější způsob využívání mobilního telefonu chlapci/dívky (v %)
- graf č. 12 - čas strávený na sociálních sítích (v %)
- graf č. 13 - četnost připojení na sociální síť chlapci/dívky (v %)
- graf č. 14 - nejčastější způsob využívání sociálních sítí (v %)
- graf č. 15 - osobní znalost přátel ze sociální sítě chlapci/dívky (v %)
- graf č. 16 - přednost komunikace s přáteli na sociálních sítích (v %)
- graf č. 17 - přednost komunikace s přáteli na sociálních sítích chlapci/dívky (v %)
- graf č. 18 - snadnější komunikace na sociálních sítích než tváří v tvář? chlapci/dívky (v %)

Seznam tabulek

tabulka č. 1 - nejčastější způsob využívání volného času (v %)

tabulka č. 2 - doba strávená u počítače chlapci/dívky (v %)

tabulka č. 3 - omezený čas na internetu ze strany rodičů chlapci/dívky (v %)

tabulka č. 4 - čas strávený na sociálních sítích (v %)

tabulka č. 5 - četnost připojení na sociální síť (v %)

tabulka č. 6 - nejčastější způsob využívání sociálních sítí chlapci/dívky (v %)

Přílohy

Desatero příkázání počítačové etiky

1. Nepoužiješ počítače je škodě jiného.
2. Nebudeš ničivě zasahovat do práce druhých.
3. Nebudeš slídit v souborech jiných lidí.
4. Nepoužiješ počítače ke krádeži.
5. Nepoužiješ počítače pro křivé svědectví.
6. Nepoužiješ nebo nepořídíš kopii softwaru, který jsi nezaplatil/a.
7. Nepoužiješ neoprávněně počítačového zdroje jiných lidí.
8. Nepřivlastníš si intelektuální dílo jiného.
9. Budeš přemýšlet o společenských následcích programu, který jsi stvořil/a.
10. Budeš používat počítače ohleduplně a s úctou

Desatero bezpečného užívání sociální sítě

1. Přečtěte si podmínky užívání sociální sítě před registrací a zjistěte, jak bude nakládáno s Vašimi osobními údaji ze strany provozovatele (zda nebudou poskytovány třetím stranám).
2. Čím méně toho o sobě při registraci vyplníte, tím je menší riziko, že se vám něco stane.
3. Naučte se nastavovat různá práva svým přátelům – např. svým spolupracovníkům nastavte nižší než členům rodiny.
4. Nesdílejte své intimní fotografie. Mohou být zneužity.
5. Nesdílejte komentáře ani statusy, které mohou být použity proti vám – např. pomlouvat nadřízeného v pracovní době.
6. Pokud pojedete na delší dobu mimo své obydlí, nesdílejte tuto skutečnost, leda až po návratu.
7. Zapněte kontrolu obsahu a příspěvků, kde jste označeni.
8. Neposkytujte hrám a dalším aplikacím obsaženým v sociálních sítích své osobní údaje – např. informace o poloze nebo seznam přátel.
9. Pravidelně v nastavení zabezpečení kontrolujte, na jakém zařízení jste přihlášení – zda jste se někde (např. ve škole nebo v práci) nezapomněli odhlásit.
10. Potvrzujte přátelství pouze osobám, které znáte.
11. Cokoliv vložím na sociální síť, již zpravidla nelze vymazat!
12. Neužívejte funkci přihlášení do jiných online služeb pomocí svého účtu na sociální síti – např. přihlášení do internetového obchodu pomocí FB účtu – předáváte své přihlašovací údaje třetí osobě!!!

Desatero bezpečného internetu

1. Nedávej nikomu adresu ani telefon. Nevíš, kto se skrývá za monitorem.
2. Neposílej nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní.
3. Udržuj hesla k e-mailu i jinam v tajnosti, nesděluj je ani blízkému kamarádovi.
4. Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy.
5. Nedomlouvej si schůzku na internetu, aniž bys o tom řekl někomu jinému.
6. Pokud narazíš na obrázek, video nebo e-mail, který tě šokuje, opusť webovou stránku.
7. Svěř se dospělému, pokud tě stránky uvedou do rozpaků nebo vyděsí.
8. Nedej šanci virům. Neotvírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.
9. Nevěř každé informaci, kterou na Internetu získáš.
10. Když se s někým nechceš bavit, nebav se.

Desatero mobilní etikety

1. V divadle, v kině, na koncertě, při svatbách, v kostele a v jiných veřejných prostorech nastav místo hlasitého vyzvánění tichý režim anebo mobil raději úplně vypni.
2. Ve škole omez používání mobilu na minimum.
3. Řídíš skútr, motorku nebo jedeš na kole? Rozhodně netelefonuj ani nečti SMS! Mohlo by to hodně bolet a dokonce by to mohl odskákat i někdo úplně nevinný!
4. Letíš letadlem? Na palubě jsou pro používání mobilů přísná pravidla. Řid' se tím, co říká letuška nebo stevard!
5. V autobuse, v tramvaji, ve vlaku, ve frontě na vstupenky... tam, kde je víc lidí pohromadě na malém prostoru a cizí rozhovory nejde neposlouchat, vynechej intimní telefonáty. Jedině že bys chtěl, aby se všichni okolo dobře pobavili na tvůj účet! Ne každého totiž zajímá, kdo se s kým právě rozešel nebo jakou máš dneska plet'...
6. V čekárně u doktora, v ordinaci nebo v nemocničním pokoji je většinou trochu vážná atmosféra, neruš tam hlasitým vyzváněním ani rozhovorem.
7. Chce po tobě někdo telefon na tvého kamaráda? Nikomu nedávej číslo bez vědomí jeho majitele. Číslo telefonu je soukromá věc a každý má právo sám si určit, kdo ho bude znát. Stejně tak mobilní telefon je soukromá záležitost, nikomu ho tajně nepročítej, to je vrchol neslušnosti!
8. Předvídej situace, kdy je lepší nastavit tiché vyzvánění. Určitě je tvoje melodie originální, nemusíš s ní ale neustále rušit okolí.
9. Netelefonuj zbytečně během večeře v restauraci, nebo třeba při posezení s kamarády. Je neslušné nechat ostatní čekat, než si vyřídíš svoje záležitosti. Většinou to může chvíli počkat.
10. Respektuj volný čas ostatních. S výjimkou mimořádných událostí volej v přijatelnou denní dobu nebo dej přednost SMS. Noční klid pro mobilní telefony začíná kolem deváté večerní a končí zhruba v sedm ráno. Vždycky ale záleží i na tom, komu voláš a jak dobře se s ním znáš.

Dotazník

Ahoj,

prosím Tě o vyplnění dotazníku, jehož výsledky použiji ke zpracování své diplomové práce (téma Vliv virtuálního světa na volný čas středoškolské mládeže) při studiu na Univerzitě Hradec Králové, obor sociální pedagogika.

Prosím o pravdivé vyplnění, nikde jinde než ve své práci výsledky nepoužiji. Dotazník je anonymní.

U každé otázky označ jednu odpověď.

Díky za spolupráci,
Alena Kloučková

Pohlaví

- a) chlapec
- b) dívka

1. Kolik hodin volného času během dne máš? *Volný čas je ten čas, který Ti zbyde po splnění všech povinností (tedy po škole, po napsání domácích úkolů, po splnění domácích povinností)*

- a) cca 1 hodinu
- b) cca 2 hodiny
- c) cca 3 hodiny
- d) cca 4 hodiny
- e) 5 nebo více než 5 hodin

2. Jak nejčastěji využíváš svůj volný čas?

- a) s přáteli
- b) s rodiči
- c) u televize
- d) u počítače, s mobilem
- e) sportem
- f) četbou
- g) chodím na zájmové kroužky
- h) návštěvou kulturních akcí
- i) jiné - uveď konkrétně .....

3. Kolik času denně strávíš u počítače?

- a) méně než 1 hodinu denně
- a) 1-2 hodiny denně
- b) 2-4 hodiny denně
- c) více jak 4 hodiny denně
- d) pouze čas o víkendech a prázdninách

4. Čím se nejčastěji zabýváš, když jsi ve virtuálním světě?

- a) trávím čas na sociálních sítích
- b) jsem na internetu a hledám různé informace o tom, co mne baví
- c) jsem na internetu a nakupuji
- d) hraji on-line hry
- e) dívám se on-line na filmy, seriály, videa z Youtube apod.
- f) nejsem on-line, využívám jiné funkce, programy počítače
- g) jinak

5. Využíváš internet každý den?

- a) ano
- b) ne

6. Máš ze strany rodičů nějak omezený čas, který můžeš trávit na internetu?

- a) ano - mám
- b) ano - mám, ale vím, jak to „obejít“, abych na internetu mohl/a být déle
- c) ne - nemám

7. K čemu nejčastěji využíváš svůj mobilní telefon?

- a) k telefonování a SMSkování
- b) k hraní her
- c) ke zhlédnutí filmů, poslechu hudby
- d) ke komunikaci přes internet (sociální sítě), k brouzdání po internetu
- e) k fotografování a nahrávání videí
- f) nevlastním mobilní telefon

8. Kolik času stráveného na internetu se věnuješ sociálním sítím?

- a) všechnen čas x převážnou většinu
- b) více než polovinu
- c) méně než polovinu
- d) nevyžívám sociální sítě (děkuji za Tvůj čas, další část dotazníku už nevyplňuj)

9. Jak často se k (jedné) sociální síti připojuješ?

- a) několikrát za den (více než 2x)
- b) jednou denně
- c) jednou se přihlásím a jsem online pořád
- d) ob den
- e) párkrát za týden či méněkrát

10. K čemu nejčastěji využíváš sociální sítě?

- a) hry a zábavné aplikace
- b) komunikace s přáteli
- c) sdílení statusů, fotografií a videí
- d) plánování akcí
- e) podpora při studiu (sdílení dat se spolužáky)
- f) seznamka
- g) zjišťování informací o ostatních
- h) jiné

11. Znáš se osobně se všemi Tvými přáteli na sociálních sítích?

- a) ano
- b) ne

12. „Povídáš“ si se svými přáteli na sociálních sítích častěji než v reálném životě?

- a) ano
- b) ano, ale jen s těmi, co se nevidám tak často
- c) ne

13. Přijde Ti být komunikace přes sociální sítě snazší než tváří v tvář?

- a) ano, na sociálních sítích bývám hovornější a upřímnější
- b) ne, raději si povídám z očí do očí